

รูปแบบ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการบูรณาการ
การศาสนากับการศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนา :
กรณีการจัดการศึกษาตามอัยาศัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ชุตีมา สัจจามันท์

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ

๒๕๕๘

๒๕๔.๓๗

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ส ๖๔๑ ร

รายงานการสังเคราะห์งานวิจัย เรื่อง รูปแบบ ยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการศาสนากับการศึกษา : กรณีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา : กรุงเทพฯ, ๒๕๔๘

๑๓๙ หน้า

ISBN : 974-559-787-2

๑. วัด - การศึกษาตามอัธยาศัย

๒. ชื่อเรื่อง

รายงานการสังเคราะห์งานวิจัย เรื่อง รูปแบบ ยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการ
การศาสนากับการศึกษา : กรณีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

สิ่งพิมพ์ สกศ.

อันดับที่ ๗๕/๒๕๔๘

ISBN

974-559-787-2

พิมพ์ครั้งที่ ๑

สิงหาคม ๒๕๔๘

จำนวนพิมพ์

๑,๐๐๐ เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่

โครงการพัฒนานโยบายการบูรณาการการศาสนากับการศึกษา
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

๙๐/๒๐ ถนนสุขุมวิท เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทร : ๐-๒๖๖๘-๗๑๒๓ ตย ๒๕๑๘, ๒๕๑๙

โทรสาร : ๐-๒๒๔๓-๑๑๒๙

Web Site : <http://www.onec.go.th>

สำนักพิมพ์

ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น

๓๓/๙๙ ซอยรามอินทรา ๖๕ ถนนรามอินทรา

แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน

กรุงเทพฯ ๑๐๒๒๐

โทรศัพท์ : ๐-๒๕๐๙-๔๔๙๙

โทรสาร : ๐-๒๕๐๙-๔๕๕๖

คำนำ

“วัด”เป็นสถาบันหลักในชุมชนที่ให้การอบรมกล่อมเกลาจิตใจ ให้ความรู้พื้นฐานจนถึงวิชาชีพ รวมทั้งเป็นศูนย์อนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมไทยมาช้านาน ภารกิจสำคัญของวัดก็คือการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ที่เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมและการให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยที่เรียกว่า การศึกษาสงเคราะห์ รวมทั้งการเผยแผ่ศาสนาธรรมเพื่อให้ประชาชนคนไทยเป็นบุคคลที่มีความรู้คู่คุณธรรม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้พิจารณาถึงความสำคัญและคุณประโยชน์ของวัดดังกล่าว จึงได้ทำการศึกษาวิจัยโดยจัดทำโครงการนำร่องการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา เฉพาะในส่วนภารกิจหลักของวัดที่จัดการศึกษาได้ดีจนเป็นที่ยอมรับของสังคม จำนวน ๖๐ วัดทั่วประเทศ และในจำนวน ๖๐ วัดดังกล่าว มีวัดที่จัดการศึกษาตามอธยาศัยได้อย่างโดดเด่น จำนวน ๒๓ วัดด้วยกัน ซึ่งสำนักงานฯ ได้ทำการสังเคราะห์รูปแบบ ยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาของวัดกรณีการจัดการศึกษาตามอธยาศัย และสรุปเป็นรายงานผลการสังเคราะห์ เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชนในอันที่จะศึกษาและนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ต่อไป

รายงานผลการสังเคราะห์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยควม
อนุเคราะห์จากท่านเจ้าอาวาสทั้ง ๒๓ วัด ที่กรุณาอนุญาตให้
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาทำการวิจัย รวมทั้ง
พระเถรานุเถระที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำแก่นักวิจัย
และเจ้าหน้าที่ของสำนักงานฯ จนการศึกษาวิจัยลุล่วงไปด้วยดี
สำนักงานฯ ซึ่งขอขอบพระคุณท่านเจ้าอาวาส พระเถรานุเถระ
ทุกรูป รวมทั้งขอขอบคุณนักวิจัยทุกท่านมา ณ ที่นี้ และหวัง
เป็นอย่างยิ่งว่ารายงานการวิจัย ชุดนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการ
พระพุทธศาสนากับการพัฒนาการศึกษาของชาติ และวัดอื่นๆ
นำไปใช้เป็นกรณีศึกษา เพื่อประยุกต์ปฏิบัติตามบริบทของวัด
ต่อไป

(นายอำรุง จันทวานิช)
เลขาธิการสภาการศึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การสังเคราะห์งานวิจัยเรื่อง รูปแบบ ยุทธศาสตร์และ
แนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาของวัดในพระพุทธ
ศาสนา : กรณีการจัดการศึกษาตามอัยาศัย เป็นการสังเคราะห์
ผลการวิจัยกรณีศึกษาการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดจำนวน
๒๓ วัด เพื่อนำผลมาจัดทำข้อเสนอและนโยบาย เพื่อเป็นแนวทาง
การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดและ
พระสงฆ์ รวมถึงแนวทางการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการการ
ศาสนากับการศึกษาแก่สถานศึกษาโดยทั่วไปที่เหมาะสมและ
สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และ
ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕
ผลการสังเคราะห์มีดังนี้

๑. รูปแบบการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด อาจ
จัดกลุ่มตามรูปแบบกิจกรรมและรูปแบบของสื่อที่ใช้นำเสนอ ดังนี้

๑.๑ รูปแบบกิจกรรม ที่ใช้ในการจัดการศึกษาตาม
อัยาศัย มีดังนี้

๑) การจัดสภาพแวดล้อมของวัดให้เป็นแหล่ง
การเรียนรู้ โดยใช้สื่อธรรมชาติ ความสงบ สะอาด ร่มรื่น ร่มเย็น
ภูมิทัศน์อันสวยงาม โบราณสถาน โบราณวัตถุ พุทธศิลป์

(ข)

๒) การจัดศาสนพิธี พิธีกรรม และกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เทศกาลตามประเพณีนิยม รวมทั้งจัดกิจกรรมอนุรักษ์ ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย

๓) การผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ศาสนธรรมในรูปแบบต่างๆ ทั้งสื่อบุคคล สื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อเคลื่อนที่ หรือสื่อกลางแจ้ง สื่อชุมชน หรือสื่อท้องถิ่น

๔) การจัดตั้งห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอวัฒนธรรม หอศิลป์ หอกระจายข่าว อุทยานการศึกษา สวนพฤกษศาสตร์ สมุนไพร ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านและแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ

๕) การจัดกิจกรรมเชิงวิชาการ ได้แก่ กิจกรรมให้ความรู้ทางศาสนา ความรู้ทางศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย การส่งเสริมการประกอบอาชีพ และความรู้ด้านสุขภาพ พละนาามัย การอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และอื่นๆ

๖) การจัดตั้งเครือข่ายและวัดสาขา เช่น เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายชุมชน เครือข่ายวัด และวัดสาขา ทำให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ การรวมพลัง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

(ค)

๑.๒ ประเภทของสื่อ ที่ใช้ในการจัดการศึกษาตาม
อรรถศาสตร์ จำแนกได้ดังนี้

๑) สื่อบุคคล โดยเฉพาะเจ้าอาวาส เป็นสื่อที่มี
บทบาทสูงทั้งในด้านภาวะผู้นำ ความรู้ความเชี่ยวชาญและ
ผลงานเฉพาะด้าน และจัดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นแหล่ง
ความรู้ที่สำคัญยิ่ง

๒) สื่อธรรมชาติ ได้แก่ ภูมิทัศน์ ธรรมชาติ
โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนสถานและศาสนศิลป์

๓) สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ วารสาร หนังสือ
พิมพ์ นิตยสาร จุลสาร จดหมายข่าว ข่าวสาร แผ่นพับ ฯลฯ

๔) สื่อโสตทัศน์ และอิเล็กทรอนิกส์ เช่น
รายการวิทยุกระจายเสียง วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ เว็บไซต์
ซีดีรอม เป็นต้น

๕) สื่อเคลื่อนที่ หรือสื่อกลางแจ้ง เช่น แผ่นป้าย
ตามที่สาธารณะ ไปสเตอร์ ที่เผยแพร่คำสอนธรรมต่างๆ ติดอยู่
ในบริเวณวัดหรือในชุมชน

๖) สื่อพื้นบ้าน หรือสื่อประเพณี เช่น พิธีกรรม
การแสดงพื้นบ้าน ดนตรี การแต่งกาย โบราณ สมุดไทย เครื่องปั้น
ดินเผา ศิลปวัตถุต่างๆ เป็นต้น

๗) สื่อชุมชน หรือ สื่อท้องถิ่น เช่น วิทยุชุมชน
หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เป็นต้น

๒. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการศึกษาตามอัยาศัย ของวัด

ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด ให้ประสบผลสำเร็จมีองค์ประกอบทางการบริหารที่สำคัญดังนี้

๒.๑ การมีระบบและรูปแบบการบริหารตามพระ
ธรรมวินัยและหลักวิชาการ

๒.๒ ผู้นำคือเจ้าอาวาสที่เพียบพร้อมด้วยภาวะผู้นำ
จริยวัตร ชื่อเสียง เกียรติคุณและผลงานที่โดดเด่นทั้งในด้าน
การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การบริหาร การพัฒนาและอื่น ๆ

๒.๓ บุคลากร พระสงฆ์ สามเณรและฆราวาสที่มีส่วน
ร่วมในกิจกรรมการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ประพฤติธรรม
และอุทิศตน

๒.๔ งบประมาณ วัดในเมืองหรือวัดที่เป็นสถานที่
ท่องเที่ยวมีรายได้จากการให้เช่าที่ดิน สิ่งก่อสร้าง และจาก
นักท่องเที่ยว ส่วนวัดในชนบทมีรายได้ไม่แน่นอนรายได้หลัก
มาจากการบริจาค วัดบริหารงบประมาณอย่างเป็นระบบในรูป
คณะกรรมการและมีการจัดตั้งมูลนิธิและ กองทุน

๒.๕ เทคโนโลยี เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ อันจะเอื้อ
ให้การเผยแผ่ธรรมและการดำเนินกิจกรรมการจัดการศึกษา
ตามอัยาศัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(จ)

๒.๖ สภาพแวดล้อม จัดภูมิทัศน์ให้เป็นธรรมชาติ
สงบ สะอาด เหมาะกับการเรียนรู้ การศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

๒.๗ ความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ความร่วมมือและ
เครือข่าย หรือวัดสาขา ไม่เฉพาะในประเทศแต่ขยายไปยัง
ต่างประเทศด้วย

๓. แนวทางบูรณาการการศาสนากับการจัดการศึกษา ตามอรรถาธิบายของวัด

การบูรณาการการศาสนากับการจัดการศึกษาตาม
อรรถาธิบายของวัดเป็นการนำพุทธศาสนาเข้าสู่กระบวนการทาง
การศึกษา โดยสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ตามแนวคิด
หรือหลัก “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน และการ
บูรณาการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การศึกษา ภูมิปัญญา
ไทย อาชีพกับวิถีชีวิต เป็นองค์รวม บทบาทของวัด บ้าน โรงเรียน
และชุมชน เน้นความสัมพันธ์ในลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกัน
การสงเคราะห์ เกื้อกูลกัน การมีส่วนร่วม การสร้างความร่วมมือ
และเครือข่าย

๔. การวิเคราะห์การจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของ วัด โดยใช้เทคนิค SWOT สรุปได้ดังนี้

จุดแข็ง (Strengths) สภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ
ผู้นำมีคุณธรรมและมีภาวะผู้นำ การบริหารจัดการโดยยึดหลัก
การตามพระธรรมวินัย ภาพลักษณ์ของวัดและพระสงฆ์
และความสามารถในการปรับบทบาทวัดให้เหมาะสมกับ

(จ)

สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในทางโลก

จุดอ่อน (Weaknesses) ขาดบุคลากร งบประมาณ ไม่เพียงพอและไม่แน่นอน ขาดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรมอย่างเต็มศักยภาพ สื่อการศึกษา เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ ขาดการทำนุบำรุง ดูแลรักษา บูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุ อย่างถูกหลักวิชาการ ขาดการจัดการความรู้และขาดการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรม

โอกาส (Opportunities) พระราชบัญญัติ กฎหมาย นโยบาย แผนงานของรัฐ โดยเฉพาะพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย รวมถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กฎระเบียบของมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ในด้านการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ศาสนธรรม และศาสนสงเคราะห์ สถานศึกษา สถาบัน หน่วยงาน ชุมชนและสังคมให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

สิ่งคุกคาม (Threats) กระแสวัตถุนิยม และบทบาท ของวัดและพระสงฆ์ลดลง

(ช)

๕. ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการจัดการศึกษาตาม อริยาสัยของวัด

๑) **ยุทธศาสตร์ที่เน้นการบริหารจัดการ** กำหนดปรัชญา วิสัยทัศน์ แนวนโยบายการบริหารจัดการวัด โครงสร้างการบริหารงานของวัดตามอำนาจหน้าที่ หรือภาระงาน การกระจายอำนาจ การแบ่งงานและกำหนดผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน บริหารงานในรูปคณะกรรมการ ทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส การสื่อสาร และประชาสัมพันธ์ ในวงกว้าง การติดตามประเมินผลการบริหารจัดการ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เน้นการบูรณาการ เชื่อมโยงการศึกษากับการศาสนาและศาสตร์อื่นๆ ยึดเอกลักษณ์ วิถีชีวิตไทยและพุทธปฏิบัติ ปรับบทบาทของวัดและสงฆ์ให้ทัน โลก เน้นบทบาท “๓ ร” คือ รับ-รุก-ร่วมมือ ในการบริหารจัดการวัดและการดำเนินกิจกรรมของวัด

๒) **ยุทธศาสตร์ที่เน้นผู้เรียนและกระบวนการเรียนรู้** ใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนรู้ ศึกษาและวิเคราะห์ผู้เรียนและพฤติกรรมการณ์เรียนรู้อย่างมีระบบ ใช้หลักการให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ทุกเวลา ทุกสถานที่ ตามความพร้อม และความต้องการของผู้เรียนใช้ธรรมะนำ และใช้กิจกรรมและสื่อหลากหลายรูปแบบ

(ช)

๓) ยุทธศาสตร์ที่เน้นรูปแบบกิจกรรม วิเคราะห์ผู้เรียนและกระบวนการเรียนรู้ จัดกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย สร้างการมีส่วนร่วมและความร่วมมือร่วมใจ สร้างจุดเน้นรูปแบบจัดกิจกรรมของวัด ตามความเชี่ยวชาญ ความพร้อมและจุดเด่นของวัด และนำเสนอกิจกรรมในรูปแบบที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก

๔) ยุทธศาสตร์ที่เน้นสื่อ ข้อควรพิจารณาการใช้สื่อโดยภาพรวม คือความเหมาะสมกับความสนใจ ความต้องการ พฤติกรรมการเรียนรู้และความสามารถในการใช้สื่อของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ความเหมาะสมกับสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม และบริบทของชุมชนแต่ละแห่ง ข้อดี ข้อจำกัดของสื่อแต่ละประเภท ในการใช้เผยแพร่ธรรม และความรู้ สื่อที่เป็นจุดเด่นของวัด และการประเมินผลการใช้สื่อ

๕) ยุทธศาสตร์ที่เน้นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของวัด

ภาครัฐ จัดทำแผนพัฒนาวัดโดยเน้นบทบาทด้านการจัดการศึกษาจัดสรรเงินงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของวัด ให้การสนับสนุนทางวิชาการ ดำเนินการการจัดการความรู้ของวัดอย่างเป็นระบบ จัดทำหนังสือและเว็บไซต์เผยแพร่ความรู้ ทำเนียบสื่อหรือแหล่งการเรียนรู้ของวัด ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและ

(ณ)

การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของวัด สนับสนุนการพัฒนาฐานข้อมูลและระบบสารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ของวัด เป็นโครงการระดับชาติ ส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งห้องสมุดวัด และพิพิธภัณฑ์วัดและส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ของวัด

สถานศึกษา จัดหลักสูตรท้องถิ่น ที่บูรณาการสาระความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ในเนื้อหาวิชาต่างๆในหลักสูตร จัดการเรียนการสอนโดยใช้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ สนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของวัดในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะในด้านวิชาการ ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของวัดและ นำวัดเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

ภาคเอกชน บ้าน และชุมชน ให้การอุปถัมภ์วัดและสงฆ์ โดยเฉพาะการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมของวัด สร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

๖) **ยุทธศาสตร์ที่เน้นการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาตามอัธยาศัยของวัด** ยึดหลัก "บวร" การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ภาครัฐและภาคเอกชน การบูรณาการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การศึกษา ภูมิปัญญาไทยกับวิถีชีวิตเป็นองค์รวม

(ญ)

ร่วมกับนักปราชญ์พื้นบ้านสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและ
สร้างสรรค์องค์ความรู้ต่างๆให้แก่ชุมชน เป็นแกนนำของ
ประชาชนในท้องถิ่นในการให้การศึกษ และส่งเสริมการพัฒนา
ท้องถิ่นและชุมชน การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายวัด
วัดสาขา เครือข่ายองค์กร และเครือข่ายการเรียนรู้ในรูปแบบ
ต่างๆ

กิตติกรรมประกาศ

การสังเคราะห์งานวิจัยเรื่อง รูปแบบ ยุทธศาสตร์และ
แนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาของวัดใน
พระพุทธศาสนา : กรณีการจัดการศึกษาตามอัยาศัย
เป็นการวิจัยกรณีศึกษาวัดจำนวน ๒๓ วัด เพื่อนำองค์ความรู้
ที่ได้จากการวิจัยมาจัดทำข้อเสนอและนโยบาย เพื่อเป็นแนวทาง
การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของวัดและพระสงฆ์
รวมถึงแนวทางการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการการศาสนากับ
การศึกษาแกสถานศึกษาโดยทั่วไป ซึ่งวัดอุปประสงค์ดังกล่าว
สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒
และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

งานวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์จากทุกฝ่ายที่
เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ซึ่งได้ให้การสนับสนุนทุนวิจัย พระธรรมกิตติวงศ์ เจ้าอาวาส
วัดราชโอรสาราม พระเทพปริยัติเมธี เจ้าคณะภาค ๑๗
พระราชบัญญัติฯ มณี พระสุธีวรญาณ พระครูวิบูลโพธิภักดิ์
ที่ได้เมตตาให้คำแนะนำซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการสังเคราะห์งานวิจัย
ขอขอบคุณ ดร. อารุง จันทวานิช เลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ
ดร. พิณสุดา สิริธรรังศรี หัวหน้ากลุ่มนโยบายและแผนมหภาค และ

(๘)

คุณพิศมัย แพนงนุเคราะห์ หัวหน้ากลุ่มพัฒนานโยบายการเรียนรู้
ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ผู้ประสานงานวิจัย และคณะผู้วิจัยวัดที่เป็นกรณีศึกษา
ทั้ง ๒๓ เรื่อง ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการสังเคราะห์นี้จัก
บรรลุวัตถุประสงค์ อำนวยประโยชน์และเกื้อกูลการศึกษากับ
การศึกษาตามอัธยาศัย สู่การพัฒนาสังคมภูมิปัญญาและ
การเรียนรู้อย่างยั่งยืนต่อไป

ชุตติมา สัจจานันท์

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ก
กิตติกรรมประกาศ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาของการสังเคราะห์งานวิจัย	๑
วัตถุประสงค์	๕
ขอบเขตการสังเคราะห์	๕
นิยามศัพท์เฉพาะ	๖
ขั้นตอนการวิจัย	๗
ข้อตกลงเบื้องต้น	๙
ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับงานวิจัย	๑๐
บทที่ ๒ การสังเคราะห์รูปแบบ และจุดเด่นในการจัด การศึกษาตามอรรถศาสตร์ของวัด	๑๕
ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของวัดที่เป็นกรณีศึกษา	
การจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์	๑๕
ตอนที่ ๒ รูปแบบการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของวัด	๒๒
ตอนที่ ๓ จุดเด่นและรายละเอียดของรูปแบบการจัด การศึกษาตามอรรถศาสตร์ของวัดเป็นรายวัด	๒๘

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ ๓	การสังเคราะห์ยุทธศาสตร์ แนวทางการบูรณาการ การศาสนากับการศึกษาและปัญหาอุปสรรค ในการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของวัด	๗๑
ตอนที่ ๑	ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ ของวัด	๗๑
ตอนที่ ๒	ยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการ การศาสนากับการจัดการศึกษา ตามอรรถศาสตร์ของวัด	๙๐
ตอนที่ ๓	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ ในการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของวัด	๙๕
บทที่ ๔	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๙๙
ตอนที่ ๑	สรุป	๙๙
ตอนที่ ๒	อภิปรายผล	๑๐๗
ตอนที่ ๓	ข้อเสนอแนะ	๑๑๑
บรรณานุกรม		๑๓๓

สารบัญตาราง/ภาพ

ตารางที่/ภาพที่	หน้า
๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานของวัดที่เป็นกรณีศึกษา การจัดการศึกษาตามอัยาศัย	๑๖
๒.๒ รูปแบบการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด	๒๗
๓.๑ ยุทธศาสตร์และแนวทางการจัดการศึกษา ตามอัยาศัยของวัด	๗๓
๓.๒ การบริหารหอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา	๗๖
๓.๓ แผนงานด้านการพัฒนาบุคลากรและการบริหาร การศึกษาของวัดป่าบ้านค้อ	๗๙
๔.๑ การวิเคราะห์การจัดการศึกษาตามอัยาศัย ของวัดโดยใช้เทคนิค SWOT	๑๐๖
๔.๒ ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา ตามอัยาศัยของวัด	๑๑๓
๔.๓ ยุทธศาสตร์ที่เน้นการบริหารจัดการ	๑๑๔
๔.๔ ยุทธศาสตร์ที่เน้นผู้เรียนและกระบวนการเรียนรู้	๑๑๕
๔.๕ ยุทธศาสตร์ที่เน้นรูปแบบกิจกรรม	๑๑๕
๔.๖ ยุทธศาสตร์ที่เน้นสื่อ	๑๑๖
๔.๗ ยุทธศาสตร์ที่เน้นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด	๑๑๘
๔.๘ ยุทธศาสตร์ที่เน้นการบูรณาการการศาสนา กับการศึกษาตามอัยาศัยของวัด	๑๑๙

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของการสังเคราะห์งานวิจัย

การศานนากับการศึกษาในสังคมไทยมีพัฒนาการและบทบาทเกี่ยวเนื่องกันมาแต่อดีต ประวัติการศึกษาไทยจารึกไว้ว่า การศึกษาของไทยเริ่มต้นที่วัดโดยเป็นการศึกษาของสงฆ์ สถาบันศาสนา คือ วัดได้มีบทบาทในการจัดการศึกษามาตั้งแต่โบราณ วัดมีบทบาทในการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามรูปแบบที่กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๑๕

การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕: ๑๐) วัดเป็นแหล่งการศึกษาตามอัธยาศัยที่สำคัญ โดยมีแนวการจัดการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่

หลากหลาย นอกจากนี้วัดยังมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นและของชาติ วัดมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนศิลป์ หอไตร อุทยาน การศึกษา สภาพแวดล้อมและกิจกรรมที่เอื้ออำนวยและส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส บทบาทของวัดในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยจึงสอดคล้องกับความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒... มาตรา ๖ ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” (หน้า ๕) และมาตรา ๗ “...ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยอย่างต่อเนื่อง” (หน้า ๖) และแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๕๙) ที่กำหนดวัตถุประสงค์ไว้สามประการคือ พัฒนาคณะอย่างรอบด้านและสมดุล สร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และพัฒนาสภาพแวดล้อม

ของสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๕๕: ๑๑)
ภารกิจของวัดในด้าน การเป็นแหล่งการเรียนรู้ สอดคล้อง
กับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ โดยเฉพาะ
มาตรา ๒๕ ที่กำหนดให้ “รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและ
การจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ...” (หน้า ๑๕)
และมาตรา ๒๙ บัญญัติ “ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล
ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
เอกชน องค์กร เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา
สถานประกอบการ และสถาบันสังคมนตรี ส่งเสริมความเข้มแข็ง
ของชุมชนโดยจัด กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชน
มีการจัดการ ศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร
และรู้จักเลือก สรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนา
ชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้ง
หาวิธีการสนับสนุน ให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่าง
ชุมชน (หน้า ๑๖-๑๗) และสอดคล้องกับบทบาทและภารกิจ
ของวัดตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ (แก้ไขเพิ่มเติม
พ.ศ.๒๕๓๕) และระเบียบของมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.
๒๕๔๑) ด้านการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่
ศาสนธรรมและศาสนสงเคราะห์

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา มีภารกิจในการ
เสนอนโยบายและแผนการศึกษาที่บูรณาการการศาสนากับ

การศึกษาทุกระดับและทุกประเภท ตลอดจนให้คำปรึกษา และประสานกับส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการ จัดทำและบริหารนโยบายที่บูรณาการการศาสนากับการศึกษา และนำนโยบายและแผนการศึกษาไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้อง กับภารกิจดังกล่าว สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจึงได้จัดทำโครงการนำร่องการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม ของวัดในพระพุทธศาสนาในปีงบประมาณ ๒๕๔๕- ๒๕๔๖ ซึ่งเป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำนโยบายส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัด ในพระพุทธศาสนา โดยการวิจัยรูปแบบและยุทธศาสตร์ของวัด ที่จัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมได้ดี สมควรเป็นแบบอย่าง แก่วัดทั่วไป พร้อมทั้งสนับสนุนโครงการเพื่อพัฒนาศักยภาพ การจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมตามความประสงค์ ของวัดไปพร้อมกัน องค์ความรู้จากผลการวิจัยพบว่าวัดมีรูปแบบ ยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศาสนา ค่อนข้างชัดเจน ดังนั้นสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจึงได้ จัดทำโครงการต่อเนื่อง คือ โครงการพัฒนารูปแบบ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษา โดย สังเคราะห์ผลการวิจัยตามรูปแบบการจัดการศึกษาที่วัดจัดทั้ง สามระบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัยาศัย เพื่อนำองค์ความรู้ต่างๆที่ได้จาก การวิจัยมาจัดทำข้อเสนอและนโยบาย อันจะเป็นแนวทางส่งเสริม

สนับสนุนการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดและพระสงฆ์ รวมถึงแนวทางการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการการศาสนากับการศึกษา แก่สถานศึกษาโดยทั่วไป

วัดอุประสงค์

๑. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบ ยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาการจัดการศึกษาตามอัยาศัย จากผลการวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

๒. เพื่อวิเคราะห์จุดเด่น ปัญหาและอุปสรรคในรายละเอียดของการจัดการศึกษาตามอัยาศัยที่แต่ละวัดจัด และสรุป/สังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประสบการณ์การจัดการศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนาแก่วัดอื่นๆ

๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบและกระบวนการการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด จากผลการวิจัยที่เหมาะสมและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

ขอบเขตการสังเคราะห์

การสังเคราะห์ผลการวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา จำนวน ๒๓ วัด เพื่อ

สังเคราะห์รูปแบบ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการบูรณาการ การศาสนากับการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดในพระพุทธ ศาสนา วิเคราะห์จุดเด่น ปัญหา อุปสรรคและยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด พร้อมทั้งนำเสนอ รูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. การศึกษาตามอัยาศัย หมายถึง การจัดการศึกษา ที่วัดจัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยจัดให้มีทั้ง บุคลากรที่ให้ความรู้ จัดประสบการณ์ สภาพแวดล้อม สื่อ ประเภทต่างๆ ทั้งนี้การศึกษาที่วัดจัดนั้นต้องมีกระบวนการ กล่อมเกลาทางศาสนธรรมไปพร้อมกัน

๒. รูปแบบและแนวทางบูรณาการการศาสนากับ การศึกษาตามอัยาศัย หมายถึง รูปแบบและแนวทางการ จัดการศึกษาตามอัยาศัยที่วัดและคณะสงฆ์หรือวัดร่วมกับ หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน ทั้งด้าน การศาสนา การศึกษาและวัฒนธรรม ได้แก่ การจัดวัดให้เป็น แหล่งเรียนรู้ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม โดยกระบวนการ ทางศาสนา ซึ่งผู้สนใจศึกษาจะได้รับความรู้ทางศาสนธรรม

ศิลปะแขนงต่าง ๆ ที่ทางวัดจัดขึ้น หรือได้รับความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไปพร้อมกัน โดยศึกษาครอบครัวคลุ่มด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร การงบประมาณ อาคารสถานที่ ความสัมพันธ์กับชุมชน การใช้สื่อ การประชาสัมพันธ์ พร้อมทั้งนำเสนอจุดเด่นที่ส่งเสริมสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดำเนินไปได้ด้วยดี รวมทั้งปัญหาอุปสรรคที่มีและวิธีการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น

๓. ยุทธศาสตร์และแนวทางบูรณาการการศาสนากับการศึกษา หมายถึง วิธีการที่อาศัยความรู้ความสามารถทางวิชาการและความชำนาญการในการให้ความรู้แบบผสมผสานความรู้ทั้งด้านศาสนธรรม ศาสนปฏิบัติให้แก่ผู้เรียนที่ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับความรู้ควบคู่คุณธรรมไปพร้อมกัน

ขั้นตอนการวิจัย

๑. ศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และที่แก้ไข (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ รวมทั้งกฎระเบียบที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของคณะสงฆ์

๒. ศึกษารายงานการวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา

จำนวน ๒๓ วัด และวิเคราะห์ สรุปผลการวิจัยเพื่อนำเสนอรูปแบบ ยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดในพระพุทธศาสนา โดยนำเสนอจุดเด่น และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานเป็นรายวัด

๓. สังเคราะห์รูปแบบ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาตามอัยาศัยที่เหมาะสม และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๕ จากผลการวิจัยจำนวน ๒๓ วัด นำเสนอความเรียงและแผนภูมิที่แสดงถึงรายละเอียดการจัดการศึกษาตามอัยาศัยที่เป็นรูปธรรม

๔. นำเสนอผลการสังเคราะห์เรื่องรูปแบบ ยุทธศาสตร์ และแนวทางบูรณาการการศาสนากับการศึกษาตามอัยาศัยต่อที่ประชุมสัมมนา เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากที่ประชุมสัมมนา โดยมีการดำเนินการสองช่วง ช่วงแรก รายงานความก้าวหน้าของการวิจัย และช่วงที่สองเมื่อส่งรายงานการวิจัยฉบับร่าง

๕. ปรับปรุงแก้ไขรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ตามข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากที่ประชุมสัมมนา

ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. คำว่า “วัด” ในงานวิจัยนี้ หมายถึงวัดจำนวน ๒๓ วัด ที่เป็นกรณีศึกษา ประกอบด้วยวัดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ๗ วัด ได้แก่ (๑) วัดไตรมิตรวิทยาราม (๒) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (๓) วัดราชโอรสาราม (๔) วัดโสมนัสวิหาร (๕) วัดอนงค์าราม กรุงเทพมหานคร (๖) วัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี และ (๗) วัดปัญญา นันทาราม จังหวัดปทุมธานี ภาคกลาง ๑ วัด ได้แก่ (๘) วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาคตะวันออก ๔ วัด ได้แก่ (๙) วัดเขาพุทธโคดม จังหวัดชลบุรี (๑๐) วัดธรรมามิคุข จังหวัดตราด (๑๑) วัดสุวรรณมงคล จังหวัดตราด และ (๑๒) วัดพลับ จังหวัดจันทบุรี ภาคเหนือ ๔ วัด ได้แก่ (๑๓) วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ (๑๔) วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา (๑๕) วัดจองคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน (๑๖) วัดพระพุทธบาทตากผ้า จังหวัดลำพูน และ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๕ วัด ได้แก่ (๑๗) วัดมรุกขนคร จังหวัดนครพนม (๑๘) วัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม (๑๙) วัดป่าบ้านค้อ จังหวัดอุดรธานี (๒๐) วัดอภิัญญาเทสิตาราม(วัดนาหลวง) จังหวัดอุดรธานี (๒๑) วัดป่านานาชาติ จังหวัดอุบลราชธานี ภาคใต้ ๒ วัด ได้แก่ (๒๒) วัดตะโหมด จังหวัดพัทลุง และ (๒๓) วัดถ้ำสุมะโน จังหวัดพัทลุง

๓. การสังเคราะห์รูปแบบ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีการจัดการศึกษาตามอัยาศัย เป็นการสังเคราะห์ข้อมูลตามที่ปรากฏในงานวิจัย ความสมบูรณ์ของข้อมูลอันเป็นผลการสังเคราะห์ของแต่ละวัดที่เป็นกรณีศึกษาจึงขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของข้อมูลผลการวิจัยที่ปรากฏ

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับงานวิจัย

งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์เป็นผลการวิจัยซึ่งเป็นการวิจัยกรณีศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จำนวน ๒๓ เรื่อง ดังนี้

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร โดย งามพิศ สัตย์สงวน (๒๕๕๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: ศึกษากรณีแหล่งการเรียนรู้ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร โดย รลิกา อังกูร และคณะ (๒๕๕๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร โดย ศรินทิพย์ สัตร์ศิลป์ และศิริพร แยมณีล (๒๕๕๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของ
วัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดโสมนัสวิหาร เขต
ป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร โดย ปกรณ์ สิงห์สุรียา
(๒๕๕๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม
ของวัดอนงคาราม เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร โดย วิภาดา
อังสุมาลิน และ ปกรณ์ สิงห์สุรียา (๒๕๕๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของ
วัดในพระพุทธศาสนา: ศึกษากรณีวัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร
จังหวัดนนทบุรี โดย คำพอง งามภักดิ์ พระมหาวิโรจน์ พรหมสุต
และ พระมหาชาติชาย ไบทัตทิม (๒๕๕๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของ
วัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดปัญญาบันฑิตาราม อำเภอ
คลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดย ศิริพร แยมนิล (๒๕๕๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม
ศึกษากรณีแหล่งการเรียนรู้ของวัดใหญ่ชัยมงคล อำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดย กรีสุดา
เที่ยรทอง และ สมพร แมลงภู (๒๕๕๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของ
วัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดเขาพุทธโคดม อำเภอ
ศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดย สมหมาย แจ่มกระจ่าง และ พีระพงษ์
สุดประเสริฐ (๒๕๕๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของ
 วัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดธรรมมาภิมุข อำเภอเขาสมิง
 จังหวัดตราด โดย สุเมธ การศรีทอง ประชุม วิบูลย์ศิลป์ และ
 ทิวา ยานไกล (๒๕๔๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของ
 วัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดสุวรรณมงคล จังหวัด ตราด
 โดย พรชูลี อาชาวำรุง และคณะ (๒๕๔๕)

วัดที่โดดเด่นด้านการจัดวัดเป็นแหล่งการเรียนรู้: ศึกษา
 เฉพาะกรณีวัดพลับ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมืองจันทบุรี
 จังหวัดจันทบุรี โดย สหนองชาติ เศรษฐศิริโรตม์ ศุภวัฒน์ เอ็มโอช
 และ สำเภา หาดอ้าน (๒๕๔๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมวัด
 พระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง
 จังหวัดเชียงใหม่ โดย พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์ (๒๕๔๕)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของ
 วัดในพระพุทธศาสนา : ศึกษากรณีแหล่งเรียนรู้วัดศรีโคมคำ
 อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา โดย สมบูรณ์ พุฒิมวงค์
 และสุมาลัย สอนกระจำง (๒๕๔๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของ
 วัดในพระพุทธศาสนา: ศึกษากรณีแหล่งเรียนรู้ในวัดจองคำ
 อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดย สมพงษ์ บุญเลิศ และ
 พระครูอนุสรณ์ชัยสิทธิ์ (๒๕๔๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม
กรณีศึกษา: วัดพระพุทธบาทตากผ้า ตำบลมะกอก อำเภอบ้าน
ป่าสัก จังหวัดลำพูน โดย พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์ (๒๕๔๖)

การศึกษารูปแบบการจัดวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้:
กรณีศึกษาวัดมรุกขนคร จังหวัดนครพนม โดย คุณ โทษณ์
และ เทพพร มังธานี (๒๕๔๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม
ของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดมหาชัย อำเภอมือง
จังหวัดมหาสารคาม โดย จินดา งามสุทธิ (๒๕๔๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม
ศึกษาเฉพาะกรณี: วัดนาหลวง (วัดอภิญญาเทสิตธรรม)
อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี โดย กฤติกร กล่อมจิต และ
คณะ (๒๕๔๕)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม
ของวัดในพระพุทธศาสนา ศึกษาเฉพาะกรณี: วัดป่าบ้านค้อ อำเภอบ้าน
ฝาง จังหวัดอุดรธานี โดย ฉันทนา กล่อมจิต และ กฤติกร
กล่อมจิต (๒๕๔๖)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม
ของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาประเภทการเผยแผ่
ศาสนาธรรมของวัดป่านานาชาติ จ. อุบลราชธานี โดย พรชุลี
อาษาอรรังและคณะ (๒๕๔๕)

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของ
วัดในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดตะโหนด อำเภอด
ตะโหนด จังหวัดพัทลุง โดย ณรงค์ อ้วนทอง (๒๕๔๖)

รูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาและการเผยแผ่
ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา: วัดถ้ำสุมะโน
โดย สุภัทร ปัญญาทีป (๒๕๔๕)

บทที่ ๒

การสังเคราะห์รูปแบบและจุดเด่น ในการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของวัด

การสังเคราะห์รูปแบบและจุดเด่นในการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของวัด แบ่งการนำเสนอเนื้อหาเป็น ๓ ตอน ตอนที่ ๑ นำเสนอข้อมูลพื้นฐานของวัดที่เป็นกรณีศึกษาโดยสังเขป เพื่อให้เข้าใจบริบทอันเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับประเด็นที่จะสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตอนที่ ๒ รูปแบบการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของวัด และ ตอนที่ ๓ รายละเอียดและจุดเด่นของรูปแบบการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของวัด เป็นรายวัด

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของวัดที่เป็นกรณีศึกษาการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์

วัดที่เป็นกรณีศึกษาการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ รวม ๒๓ วัด จำแนกตามสถานที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ครอบคลุมทั่วประเทศยกเว้นภาคตะวันตก โดยวัดส่วนใหญ่ตั้งในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน ๗ วัด รองลงมาคือวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๕ วัด โดยวัดในกรุงเทพมหานครและนนทบุรีเป็นพระอารามหลวงทั้งหมด ข้อมูลพื้นฐานของวัด

ที่เป็นกรณีศึกษาการจัดการศึกษาตามอัยาศัยที่จะนำเสนอต่อไปนี้จะจัดกลุ่มตามภูมิภาค เริ่มต้นด้วยกรุงเทพมหานคร และในแต่ละภูมิภาค จัดเรียงตามลำดับอักษรชื่อวัด ข้อมูลปรากฏในตารางที่ ๒.๑

ตารางที่ ๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานของวัดที่เป็นกรณีศึกษาการจัดการศึกษาตามอัยาศัย

วัด	สถานที่ตั้ง
กรุงเทพฯ และปริมณฑล วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร (วัดสามจีน)	พระอารามหลวงชั้นโทชนิดวรวิหาร เป็นวัดฝ่ายเถรวาท ที่ตั้ง เลขที่ ๖๖๑ ถนนเจริญกรุง แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๐๐ เจ้าอาวาส พระพรหมเวที (ชวนบุญโญ)
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร (วัดโพธิ์)	พระอารามหลวงชั้นเอก และวัดประจำรัชกาลที่ ๑ ที่ตั้ง เลขที่ ๒ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เจ้าอาวาส พระธรรมปัญญาบดี (www.watpho.com)
วัดราชโอรสาราม (วัดจอมทอง)	พระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร วัดประจำรัชกาลที่ ๓ ที่ตั้ง เลขที่ ๒๕๘ แขวงบางค้อ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร เจ้าอาวาส พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙ ราชบัณฑิต)

วัด	สถานที่ตั้ง
<p>วัดโสมนัสวิหาร</p>	<p>พระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร รัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างพระราชอุทิศ สมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี เป็นวัดสายธรรมยุติ ที่ตั้ง เลขที่ ๖๔๖ ถนนกรุงเกษม แขวงวัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร เจ้าอาวาส พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ ป.ธ.๙)</p>
<p>วัดอนงคาราม (วัดสมเด็จพระเจ้า หรือ วัดใหม่ หรือ วัดอนงค์นิกายาราม หรือวัดน้อยช้างเถก)</p>	<p>พระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ท่านผู้หญิงน้อยในสมเด็จพระยา บรมมหาพิชัยญาติเป็นผู้สร้างวัด ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ที่ตั้ง เลขที่ ๑๔๕๕ (๔๑) ถนนสมเด็จพระเจ้าพระยา แขวงสมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร เจ้าอาวาส พระราชสุธี (ยิ้ม ภัทรธมฺโม ป.ธ.๙)</p>
<p>จังหวัดนนทบุรี วัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร</p>	<p>พระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ที่ตั้ง เลขที่ ๘๖ หมู่ ๓ ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เจ้าอาวาส พระธรรมกิตติมุณี</p>

วัด	สถานที่ตั้ง
จังหวัดปทุมธานี วัดปัญญาบันฑาทราม	วัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ได้รับการจัดตั้งเมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๓๗ ที่ตั้ง เลขที่ ๑ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เจ้าอาวาส พระครูปลัดศีลวิวัฒน์
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดใหญ่ชัยมงคล (วัดใหญ่)	วัดเก่าสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ตั้ง นอกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาส พระครูพิสุทธิบุญสาร (แก่น บุญญสมฺปนฺโน)
ภาคตะวันออก จังหวัดชลบุรี วัดเขาพุทธโคดม	ประกาศตั้งเป็นวัดเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๔๐ ที่ตั้ง ตำบลสุรศักดิ์ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เจ้าอาวาส พระครูสาธุกิจจานุรักษ์
จังหวัดตราด วัดธรรมามิสุข	ประกาศจัดตั้งเป็นวัด เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๑ ที่ตั้ง หมู่ที่ ๖ บ้านทุ่งพืด ตำบลวังตะเคียน อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด เจ้าอาวาส พระวินัยธรเสรี ธมฺมานนฺโท

วัด	สถานที่ตั้ง
<p>วัดสุวรรณมงคล (วัดท่าตะเภา หรือ วัดหนองกรวด)</p>	<p>สร้างเมื่อพุทธศักราช ๒๓๕๑ ที่ตั้ง กึ่งกลางระหว่างบ้านหมู่ที่ ๑ และหมู่ที่ ๒ ตำบลหนองเสม็ด อำเภอเมืองตลาด จังหวัดตราด เจ้าอาวาส พระครูมงคลปัญญากร</p>
<p>จังหวัดจันทบุรี วัดปลับ (วัดสุวรรณดิมพรธาราม)</p>	<p>วัดเก่าสร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๐๐ ที่ตั้ง หมู่บ้านบางกะจะ เลขที่ ๑๔๕ หมู่ที่ ๑ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี เจ้าอาวาส พระครูศรีปริยัติวิภูษิต</p>
<p>จังหวัดเชียงใหม่ วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร</p>	<p>พระอารามหลวงสร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๙๙๕ ที่ตั้ง เลขที่ ๑๕๗ หมู่ ๒ ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๑๖๐ เจ้าอาวาส พระราชพรหมจารย์ (สิริมงคล)</p>
<p>จังหวัดพะเยา วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าองค์หลวงหรือ วัดพระเจ้าตนหลวง)</p>	<p>พระอารามหลวงชั้นตรี สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๐๖๗ ที่ตั้ง เลขที่ ๖๙๒ ถนนพหลโยธิน หมู่ ๑ ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เจ้าอาวาสพระธรรมวิมลโมลี</p>

วัด	สถานที่ตั้ง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดจองคำ	พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ที่ตั้ง เขตเทศบาลเมือง แม่ฮ่องสอน ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เจ้าอาวาส พระครูอนุสรณ์ชัยสิทธิ์
จังหวัดลำพูน วัดพระพุทธรูปตากผ้า	พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ที่ตั้ง เลขที่ ๒๗๙ หมู่ ๖ ถนนเนินเขาระหว่าง ดอยม่อนช้างกับดอยเครีอ ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ๕๑๑๒๐ เจ้าอาวาส พระครูเวฬุวันพิทักษ์
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครพนม วัดมรุกขนคร	ได้รับการประกาศตั้งเป็นวัดเมื่อ วันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๓๙ ที่ตั้ง เลขที่ ๑ หมู่ที่ ๗ ตำบลดอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ๔๘๑๑๐ เจ้าอาวาส พระปริยัติธีรคุณ
จังหวัดมหาสารคาม วัดมหาชัย (วัดเหนือ)	พระอารามหลวงชั้นตรี สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ โดยพระเจริญราชเดช วรเชษฐฐิติยะพงษ์ หรือท้าวมหาชัย (กวต) ผู้ก่อตั้งเมือง มหาสารคามร่วมกับท้าวเพี้ย ที่ตั้ง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เจ้าอาวาส พระเทพวุฒาจารย์

วัด	สถานที่ตั้ง
<p>จังหวัดอุดรธานี วัดอภิญญาเทสิตธรรม (วัดนาหลวง)</p>	<p>ประกาศจัดตั้งเป็นวัดเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๓ ที่ตั้ง ยอดเขาภูย่าอู่ ตำบลคำด้วง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี องค์ประธานสงฆ์ของวัด พระครูภักตสรสุทธิคุณ (ทองใบ ภักตโร) เจ้าอาวาส พระบุญทัน อคฺคธมฺโม</p>
<p>จังหวัดอุดรธานี วัดป่าบ้านค้อ</p>	<p>สร้างเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๘ และได้รับการประกาศตั้งเป็นวัดเมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๒ ที่ตั้ง บ้านค้อ หมู่ที่ ๗ ตำบลเขื่อน้ำ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี เจ้าอาวาส พระอาจารย์ทูล ชิปปญฺโญ</p>
<p>จังหวัดอุบลราชธานี วัดป่านานาชาติ</p>	<p>วัดสายวิปัสสนากรรมฐาน วัดสาขาที่ ๑๙ ของวัดหนองป่าพง ก่อตั้งโดยพระโพธิญาณเถระ (หลวงปู่ชา สุภัทโท) ที่ตั้ง ตำบลบุงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เจ้าอาวาส พระญาณธมฺโม (พระภิกษุชาวออสเตรเลีย)</p>

วัด	สถานที่ตั้ง
ภาคใต้ จังหวัดพัทลุง วัดตะโหมด	สร้างขึ้นราว พ.ศ. ๒๓๗๐ ที่ตั้ง อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เจ้าอาวาส พระครูอุทิตกิจจาทร
จังหวัดพัทลุง วัดถ้ำสุมนะโน	วัดราษฎร์สายนมทานิภาย เริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ และได้รับประกาศจัดตั้งเป็นวัด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่ตั้ง หมู่ที่ ๑ บ้านนาวง (ถนนเพชรเกษม-พัทลุง-ตรัง) ตำบลบ้านนา กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เจ้าอาวาส พระครูภาวนาสุมณท์ (พระอธิการเดช สุมโน)

ตอนที่ ๒ รูปแบบการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด

ผลการสังเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดในพระพุทธศาสนา พบว่า วัดมีการจัดการศึกษาตามอัยาศัยในรูปแบบที่หลากหลาย และมีจุดเน้นแตกต่างกันไปตามความพร้อมของวัด โดยอาจจัดกลุ่มตามรูปแบบกิจกรรมได้ดังนี้

๑. การจัดสภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์ อาคารสถานที่ หรือกายภาพของวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ โดยทั่วไปวัดเก่า

หรือวัดในเมืองจะมีจุดเด่นด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ
พุทธศิลป์ วิจิตรศิลป์ และสถาปัตยกรรม อันเป็นมรดกทาง
วัฒนธรรมและสื่อการเรียนรู้อันทรงคุณค่า ส่วนวัดป่าหรือ
วัดในชนบท เน้นธรรมชาติ ความสงบ ร่มรื่น ใดก็ตาม
วัดทุกวัดที่เป็นกรณีศึกษารวมถึงวัดในเมืองมีจุดเด่นเหมือนกัน
ในด้านสภาพแวดล้อมที่มีความเป็นธรรมชาติ อาคารสถานที่
สะอาด เหมาะกับการเรียนรู้ธรรม และเน้นการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. การจัดศาสนพิธี พิธีกรรม เทศกาลงานบุญตาม
ประเพณีนิยม และกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ถือเป็นสื่อ
พื้นบ้านหรือสื่อประเพณีที่ทุกวัดจัด เช่น การแสดงธรรมเทศนา
ในวันสำคัญทางศาสนา การบำเพ็ญกุศลทางพระพุทธศาสนา
การทำวัตร การจัดงานพิธีทางศาสนา วันวิสาขบูชา วันเข้า
พรรษา วันออกพรรษา การบวชเป็นต้น ซึ่งนอกจากจะ
เป็นการส่งเสริมศาสนาแล้ว ยังจัดกิจกรรมอนุรักษ์ ศิลปะ
วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญา
ไทย

๓. การผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ศาสนธรรมในรูปแบบต่างๆ
ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อเคลื่อนที่ หรือสื่อกลางแจ้ง

๔. การจัดตั้งห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอวัฒนธรรม
หอศิลป์ หอกระจายข่าว อุทยานการศึกษา สวนพฤกษศาสตร์
สวนสมุนไพร ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน และแหล่ง

การเรียนรู้อื่นๆ

๕. การจัดกิจกรรมเชิงวิชาการโดยเน้นการใช้สื่อบุคคล คือ พระสงฆ์ อาจจำแนกที่สำคัญอย่างกว้างๆ ได้ดังนี้

การจัดกิจกรรมให้ความรู้ทางศาสนา ปุณฺณกิจและส่งเสริมศีลธรรมแก่ประชาชนโดยการบรรยาย อภิปราย เสวนา สันทนาธรรม การฝึกอบรมปฏิบัติธรรม

การจัดกิจกรรมให้ความรู้ทางศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย เช่น การจัดธรรมสังฆจร การจัดทำชมวัด การจัดนิทรรศการ การประกวดสวดมนต์

การจัดกิจกรรมส่งเสริมการประกอบอาชีพ โดยการจัดอบรมหลักสูตรหลากหลายสำหรับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เช่น การวาดแผนโบราณ การทำยาสมุนไพร งานศิลปะ

การจัดกิจกรรมให้ความรู้เชิงวิชาการแก่ประชาชน เช่น สุขภาพ พละนามัย การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๖. การจัดตั้งเครือข่าย จำแนกเป็นเครือข่ายวัด เครือข่ายบุคคลและวัดสาขา เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายชุมชน ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ การรวมพลัง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

หากพิจารณาการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของวัดตามประเภทของสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ อาจจำแนกได้ดังนี้

๑. สื่อบุคคล ได้แก่ เจ้าอาวาส พระสงฆ์ สามเณร บุคลากรในวัด ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ครู วิทยากร

อาสาสมัคร พุทธศาสนิกชน ชาวบ้าน โดยเฉพาะเจ้าอาวาส เป็นสื่อบุคคลที่มีบทบาทสูงทั้งในด้านภาวะผู้นำ ความรู้ ความเชี่ยวชาญและผลงานเฉพาะด้าน ทั้งในด้านธรรมะและด้านอื่นๆ เช่น ศิลปะและวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ จัดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญยิ่ง นอกจากนี้ด้วยจริยวัตรและการประพฤติปฏิบัติที่ยึดมั่นในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ทำให้เกิดบารมี ประชาชนมีความเลื่อมใสศรัทธา และยึดถือเป็นแบบอย่าง จึงเกิดการเรียนรู้ และสามารถสร้างความร่วมมือ ร่วมใจในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยให้สัมฤทธิ์ผลได้

๒. สื่อธรรมชาติ เน้นสภาพแวดล้อม บรรยากาศที่อยู่โดยรอบตัวมนุษย์อันเกิดขึ้นหรือมีอยู่ตามธรรมชาติ วัดที่เป็นกรณีศึกษาอาจแบ่งกว้างๆเป็นสองกลุ่ม คือวัดที่ตั้งอยู่ในย่านความเจริญหรือวัดเก่า มีจุดเด่นด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนสถานและศาสนศิลป์ ส่วนวัดที่ตั้งอยู่ในชนบท มีจุดเด่นคืออยู่กับธรรมชาติและใช้ธรรมชาติสร้างความสงบ และเป็นสื่อสอนธรรม ส่วนวัดในเมืองแม้ว่าจะอยู่ท่ามกลางความเจริญทางวัตถุ แต่ก็สร้างสภาพแวดล้อมให้ใกล้ชิดธรรมชาติและบรรยากาศที่สงบ ร่มรื่น

๓. สื่อสิ่งพิมพ์ มีการจัดทำหลากหลายรูป เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร จุลสาร จดหมายข่าว ข่าวสาร แผ่นพับ ฯลฯ แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย และโอกาส

โดยทั่วไป ถ้าเป็นเอกสารเผยแพร่ความรู้มักจัดทำเป็นแผ่นพับ แต่ถ้าเป็นโอกาสสำคัญหรือโอกาสพิเศษมักจัดทำเป็นหนังสือ เพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าต่อไป และวัดบางวัดจัดทำวารสาร เผยแพร่ธรรมะและข่าวสาร ความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องด้วย

๔. สื่อโสตทัศนและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น รายการวิทยุ กระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ซีดีรอม เว็บไซต์ เป็นต้น โดยเฉพาะ วัดที่เผยแพร่ธรรมไปยังต่างประเทศจัดทำเว็บไซต์ของวัดเพื่อการ เผยแพร่ธรรม รวมทั้งประชาสัมพันธ์วัดและกิจกรรมของวัดด้วย

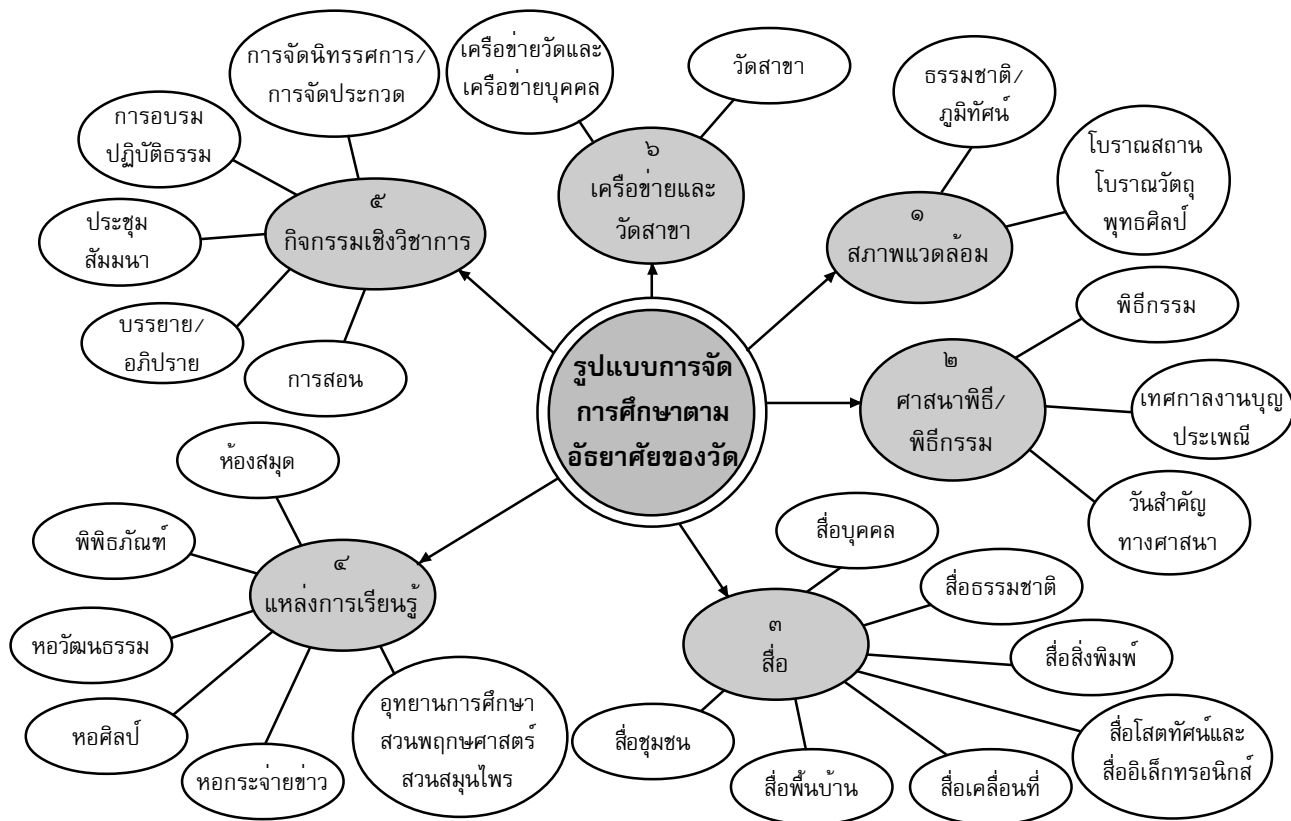
๕. สื่อเคลื่อนที่ หรือสื่อกลางแจ้ง เช่น แผ่นป้าย โปสเตอร์ ที่เผยแพร่คำสอนธรรมติดอยู่ในบริเวณวัดหรือในชุมชน

๖. สื่อพื้นบ้าน หรือสื่อประเพณี เช่น พิธีกรรม ประเพณีต่างๆ การแสดงพื้นบ้าน ดนตรี การแต่งกาย เป็นต้น

๗. สื่อชุมชน หรือ สื่อท้องถิ่น เช่น วิทยุชุมชน หนังสือ พิมพ์ท้องถิ่น เป็นต้น

ดังปรากฏกรอบแนวคิดในภาพที่ ๒.๒

ภาพที่ ๒.๒ รูปแบบการจัดการศึกษาตามอริยาศัยของวัด

ตอนที่ ๓ จุดเด่นและรายละเอียดของรูปแบบการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดเป็นรายวัด

จุดเด่นและรายละเอียดของรูปแบบการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดแต่ละวัดมีดังนี้

วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร

วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร หรือ วัดสามจีน เป็นวัดเมือง อยู่ในย่านความเจริญทางวัตถุและเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร แต่ละวันมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาเยี่ยมชมวันละประมาณ ๑,๐๐๐ คน วัดมีศาสนสถานและศาสนวัตถุที่สำคัญ คือ

พระอุโบสถมีพระพุทธรูปปางสมาธิหรือชาวบ้านเรียกว่า หลวงพ่อโต หรือ หลวงพ่อสามจีน เป็นพระประธานในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยปูนปั้น ลงรัก ปิดทอง มีพุทธลักษณะงดงามยิ่ง

พระวิหารมีพระพุทธรูปมหาสุวรรณปฏิมากรซึ่งเป็นนามพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ชาวบ้านนิยมเรียกกันสั้นๆว่า “พระทองคำวัดไตรมิตรวิทยาราม” เป็นพระพุทธรูปทองคำองค์แรกของไทยที่ถูกบันทึกความมหัศจรรย์ไว้ในหนังสือกินเนสส์บุ๊คถึงสามประการคือ ๑) มีขนาดขององค์พระใหญ่มหึมา มีหน้าตักกว้าง ๖ ศอก ๕ นิ้ว สูง ๗ ศอก ๑

คือ ๙ นิ้ว ๒) มีพระพุทธรูปลักษณะที่อ่อนช้อย งดงามล้ำเลิศ
สร้างขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี มีอายุ ๗๐๐ กว่าปี ๓)
สร้างด้วยโลหะทองคำแท้มีมูลค่าตามที่ถูกบันทึกไว้ถึง ๒๘.๕
ล้านบาท

วัดเป็นสถานที่ตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม สร้างเมื่อ
พ.ศ.๒๔๘๐ โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย สอนระดับมัธยมต้นและ
ปลาย สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๘ โรงเรียนมหาวิทยาลัย สอนระดับ
อนุบาลและระดับประถมศึกษา เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ และ
เป็นที่ตั้งของ “ศูนย์การเรียนรู้ภาษาจีน วัดสามจีน” เปิดทำการ
อย่างเป็นทางการเมื่อ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ เนื่องจากวัด
ตั้งอยู่ในย่านธุรกิจของคนไทยเชื้อสายจีน และมีนักท่องเที่ยว
ชาวต่างประเทศกว่าครึ่งหนึ่งเป็นคนจีน นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้ง
กองทุนพัฒนาการเรียนรู้ภาษาจีนวัดสามจีนด้วย

กิจกรรมอื่นๆ ที่วัดจัดในช่วงเทศกาลสำคัญทางศาสนา
นอกจากศาสนพิธีแล้ว วัดยังจัดกิจกรรมอื่นๆ ด้วย เช่น เทศกาล
วิสาขบูชา การจัดตอบปัญหาธรรมของนักเรียน การประกวด
ร้องเพลงที่มีเนื้อหาธรรมและวัดยังได้จัดทำซีดีประวัติวัด
ประวัติเจ้าอาวาส หลักสูตรนิกธรรม เป็นธรรมทานและซีดีหลัก
การตั้งชื่อและนามสกุลให้ลูกโลกซึ่งได้รับความนิยมจาก
ประชาชนมาก การจัดกิจกรรมการเผยแผ่พุทธศาสนาของวัด
มีทุนนิธิไตรมิตรซึ่งกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ประการหนึ่งว่า เพื่อ
ส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหารเป็นวัดที่
ราษฎรสร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาและเป็นวัดประจำรัชกาลที่ ๑
เป็นศาสนสถานอันทรงคุณค่าทั้งทางด้านพุทธศิลป์ วิจิตรศิลป์
สถาปัตยกรรมตลอดจนเป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา
ของศาสตร์ต่างๆที่สั่งสมและสืบทอดกันมานาน จารึก ตำรา
วิชาแพทย์แผนโบราณ ตำราหมอนวด ตำรายา และ
โคลงกลอนต่างๆในแผ่นศิลา ติดไว้ตามผนังและอาคารรอบ
บริเวณ ศิลาจารึก ๘ หมวด ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้รวบรวมและจัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ
เพื่อสะดวกต่อการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จึงได้ชื่อว่าเป็น
มหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของประเทศไทย นอกจากนี้วัดยังจัด
ให้มีบริการทัศนศึกษานำชมวัด โดยพระวิทยากรที่มีเทคนิค
การนำเสนอ เช่น การตั้งคำถาม การเล่านิทาน การจัดเจ้าหน้าที่
ประจำตามจุดต่างๆและการจัดทำหนังสือและเอกสารเผยแพร่
ความรู้เกี่ยวกับวัด เช่น ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน โคลงโลกนิติ
ฉบับถอดความ ตึกตาจันทโพธิ์ และคู่มือแนะนำเที่ยววัดโพธิ์
ฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ศาสนสถานที่สำคัญของวัด
มีดังนี้

พระอุโบสถ สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๑ ตามแบบศิลปะ
อยุธยาตอนปลาย พระประธานเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ
นามว่า “พระพุทธรูปปฐมมาร”

พระมหาสถูปหรือพระปราสาท ประดิษฐานอยู่มุขมณฑล พระอุโบสถชั้นนอกทั้ง ๔ ด้าน ๔ องค์ มีชื่อเรียกเฉพาะว่า “พระอัคคีย์เจดีย์” องค์ที่ประดิษฐานด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือนามว่า “พระพุทธรูปมิ่งมงคลกายพันธนามหาสถูป” ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้นามว่า “พระพุทธรูปธรรมจักปวัตนะ ปาทุกามมหาสถูป” ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้นามว่า “พระพุทธรูปวิเนยปิฎกะสุจิฬรามหาสถูป” และด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ นามว่า “พระพุทธรูปอิทธิธรรมธระวาลีปริกขารมมหาสถูป”

พระมหาเจดีย์สี่รัชกาล ประกอบด้วย “พระมหาเจดีย์ ศรีสรรเพชรดาญาณ” เป็นพระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ ๑ “พระมหาเจดีย์ดิลกธรรมกรกนิทาน” เป็นพระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ ๒ “พระมหาเจดีย์มุนีปัตตบริขาร” เป็นพระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ ๓ “พระมหาเจดีย์ทรงพระศรีสุริโยทัย” เป็นพระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ ๔

พระพุทธรูปไสยาสน์เป็นพระพุทธรูปไสยาสน์ที่งดงามที่สุดในประเทศไทย รัชกาลที่ ๓ โปรดฯ ให้กรมหมื่นภูมินทรภักดี ทรงกำกับช่างสิบหมู่สร้างขึ้นก่อนแล้วจึงสร้างพระวิหารภายหลัง

เขามอหรือสวนหย่อม เป็นสวนหิน ปลูกไม้ประดับ เขามอมีทั้งหมด ๒๔ จุด เช่น เขาประดู่ เขาสะเดา เขาไศภ เขาฤๅษีดัดตน พรรณไม้ที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นพรรณไม้สมุนไพร

ตำหนักवासกรี เป็นพิพิธภัณฑสถานสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระพรณานุกิตติขโนรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้าองค์ที่ ๗ แห่ง

กรุงรัตนโกสินทร์ ผู้ทรงเป็นรัตนกวีของชาติซึ่งองค์การยูเนสโก
แห่ง สหประชาชาติประกาศยกย่องให้เป็นพระผู้มีผลงานดีเด่น
ด้านวัฒนธรรมระดับโลก

หอสมุดสมเด็จพระเจ้า ว.ผ.ต. สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระ
พระวันรัต (เพื่อน ดิสสุตโต ป.๙) สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๑
เป็นที่ตั้ง หอสมุดประจำวัด รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติวัด
พระเชตุพน หนังสือ ศาสนา โบราณคดี ประวัติศาสตร์
ศิลปวัฒนธรรมและ พิพิธภัณฑที่เก็บรวบรวมสมบัติล้ำค่าของวัด

วัดเป็นสถานที่ตั้งโรงเรียนแพทย์แผนโบราณและการ
นวดแผนโบราณ (จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕) ซึ่งเป็นแหล่งความรู้
และทักษะในการประกอบอาชีพและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา
ไทยที่มีชื่อเสียงแพร่หลาย และเป็นสถานที่ตั้งโรงเรียนวัดพระ
เชตุพนฯ โรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร
(จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑) สำนักเรียนวัดพระเชตุพน (พ.ศ.๒๕๕๓)
โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา(พ.ศ.๒๕๙๒) และศูนย์ศึกษาพระพุทธ
ศาสนาวันอาทิตย์วัดพระเชตุพน ฯ

วัดราชโอรสาราม

วัดราชโอรสาราม หรือ วัดจอมทอง เป็นวัดโบราณมีมา
ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เป็นพระอารามประจำ
รัชกาลที่ ๓ ตั้งอยู่ในตัวเมือง วัดมีรูปแบบสถาปัตยกรรม

ประยุกต์ ผสมผสานศิลปกรรมแบบจีนและศิลปกรรมแบบไทย รวมทั้งเป็นวัดที่มีเอกลักษณ์พิเศษคือ ไม่มีช่อฟ้าใบระกา จึงได้รับการขนานนามจากสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพว่า “วัดนอกอย่าง” มีจุดเด่นในด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุคือ พระอุโบสถ มีพระประธานซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามถวายว่า “พระพุทธอนันตคุณอดุลญาณบพิตร” เป็นพระพุทธรูปที่มีความงดงามตามหลักพุทธศิลป์มีพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ พระวิหารยืน ศาลาการเปรียญ ศาลาเจษฎาบดินทร์ และเป็นสถานที่ตั้งโรงเรียน วัดราชโอรส โรงเรียนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดราชโอรส และห้องสมุดประชาชน

การเผยแพร่ศาสนธรรม มีกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จุดเด่นคือ การทำให้วัดเป็นแหล่งให้การศึกษาอบรมความประพฤติ จริยธรรมและพัฒนาจิตใจให้กับบุคคล โดยการจัดบริการการอบรมให้ความรู้แก่บุคคลทุกกลุ่ม

การอบรมพัฒนาจิตนักเรียนหรือการเข้าค่ายคุณธรรม นำนักเรียนและเยาวชนเข้าวัดเพื่อพัฒนาจิตใจ ระยะเวลา ๓ วัน ๒ คืน แต่ละปีได้อบรมนักเรียนปีละประมาณ ๑,๒๐๐ คน

การสวดมนต์ประจำวัน นักเรียนร่วมกับโรงเรียนวัดราชโอรส ให้นักเรียนวัดราชโอรส สวดมนต์ประจำวันหลังจากเลิกเรียน โดยนักเรียนตั้งแต่ชั้น ม.๑-ม.๖ หมุนเวียนกันมา

เป็นประจำทุกวัน บทสวดมนต์ที่ใช้ได้แก่ บทสวดมนต์พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ และชยสิทธิคาถา เพื่อให้นักเรียนมีความเยือกเย็น อ่อนน้อมและเป็นการฝึกสมาธิ และเมื่อสวดมนต์เสร็จ พระภิกษุที่รับผิดชอบแต่ละวันจะอบรมนักเรียนเป็นเวลา 5 นาที ก่อนกลับ

การฝึกอบรมพระนักเทศน์ วัดได้รับมอบหมายให้เป็นศูนย์ฝึกอบรมนักเทศน์ส่วนกลาง ได้จัดอบรมพระนักเทศน์ปีละ ๑- ๒ รุ่น ตามงบประมาณ รุ่นละประมาณ ๕๐-๑๐๐ รูป

วัดโสมนัสวิหาร

วัดโสมนัสวิหารเป็นวัดสายธรรมยุติ ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน แต่บรรยากาศในวัดตรงข้ามกับภายนอก มีลักษณะเป็นสัปปายะ แก่ผู้อยู่อาศัย เป็นมหาสีมา มีศาสนสถานและศาสนวัตถุที่สำคัญ คือ พระอุโบสถอันเป็นที่ประดิษฐานพระประธาน “พระสัมพุทธสิริ” ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สมเด็จพระวันรัตสร้างและอัญเชิญมาจากวัดราชาธิวาส พระวิหารมี “พระพุทธรูปโสมนัส” เป็นพระประธานและพระพุทธรูปสำคัญอีกองค์หนึ่ง คือ พระนรินทร์รายซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ องค์พระเจดีย์มีพระบรมสารีริกธาตุและมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดเป็นสถานที่ตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมและโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งจัดทำวารสาร “โสมนัสสาร” ออกเผยแพร่

กิจกรรมเด่นของวัด คือ การเผยแพร่ศาสนธรรมด้วยการอบรมกรรมฐาน เป็นโครงการที่แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ หลักสูตรฝึกอบรมกรรมฐานสำหรับฆราวาส ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๒๕ จัดอบรมเป็นสองหลักสูตร คือ หลักสูตรขั้นต้น เป็นหลักสูตร ๗ วัน (บางรุ่น ๕ วัน) เน้นการฝึกสมาธิและหลักสูตรก้าวหน้า (ขั้นสูง) หรือวิปัสสนากรรมฐาน เป็นหลักสูตร ๑๐ วัน เน้นหลักการวิปัสสนาล้วน และจัดอบรมกรรมฐานแก่อุบาสกอุบาสิกา ที่วัดโสมนัสวิหารทุกวันพระ เวลา ๑๓.๓๐-๑๕.๐๐ น. ทุกปี และเปิดอบรมกรรมฐานแก่ผู้สนใจทุกคืนวันพระ เวลา ๒๐.๐๐ - ๒๑.๐๐ น. ในเทศกาลเข้าพรรษา รวมทั้งจัดสอนวิชาสมาธิให้กับนักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจเป็นพิเศษด้วย ในระยะหลังส่วนราชการต่างๆ ได้จัดส่งข้าราชการมาเข้าอบรมหลักสูตรการเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท ตามโครงการฝึกอบรมเพื่อปลูกจิตสำนึกข้าราชการตามรอยพระยุคลบาท

การจัดอบรมกรรมฐานเป็นไปอย่างมีระบบ มีการวางแผนจัดลำดับการเรียนอย่างเหมาะสม มีการจัดทำหนังสือให้ผู้เข้าอบรมศึกษาหาความรู้ มีวิทยากรที่มีความโดดเด่น ทั้งคุณลักษณะส่วนตัว ความรู้และประสบการณ์ การเป็นแบบอย่าง การถ่ายทอด การดูแลเอาใจใส่ เข้าใจผู้เรียน และการเปิดโอกาสให้ซักถามโดยเฉพาะเจ้าอาวาสได้รับยกย่องจากองค์กรต่างๆ ในหลายบทบาท

วัดอนงคาราม

วัดอนงคาราม หรือเป็นที่รู้จักกันดีในนามของ “วัดสมเด็จ ย่า” เป็นวัดที่มีชื่อเสียงด้านการศึกษา เนื่องจากสมเด็จพระ พุฒาจารย์ ซึ่งเป็นบูรพาจารย์แห่งวัดอนงคาราม และเป็น เจ้าอาวาสรูปที่ ๖ มีบทบาทสำคัญมากในด้านการศึกษาไทย โดยเป็นผู้ให้กำเนิดวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และ โรงเรียนศึกษานารี สมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนี ทรงมีบ้านเดิมอยู่ใกล้วัดอนงคารามและทรงเคยศึกษาเป็น นักเรียนรุ่นที่สองของโรงเรียนนี้

วัดอนงคารามตั้งอยู่ในย่านชุมชน โบราณสถาน โบราณ วัตถุที่สำคัญของวัด ได้แก่ พระอุโบสถ มีพระประธานปาง มารวิชัยขนาดหน้าตักกว้าง ๔๐ เซนติเมตร สูงถึงพระรัศมี ๕๐ เซนติเมตร มีขนาดเล็กที่สุดเท่าที่ปรากฏแต่คงความสวยงาม ยิ่งนัก พระวิหารมีลักษณะทรงไทย เป็นที่ประดิษฐาน “พระพุทธ จุลนาถ” เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขนาดใหญ่ สมัยสุโขทัย และพระพุทธรูปมิ่งโคล เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ พระแก้ววัด อนงคาราม ซึ่งเป็นพระแก้วคู่บารมีของสมเด็จพระพุฒาจารย์ ศาลาการเปรียญ รอยพระพุทธบาทจำลอง

วัดจัดสร้างหอสมุดประชาชนอนงคารามเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยคณะศิษย์และผู้เคารพนับถือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ พุทธรักษาเถระ อดีตเจ้าอาวาสวัดอนงคารามได้ร่วมกันสร้าง และสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์เสด็จมาทรงเป็นประธาน

ในพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๐๙ นอกจากนี้วัดยังเป็นสถานที่ตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ สว. สำนักงานบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยากุล กรุงเทพมหานคร และโรงเรียนสตรีวิฑูรย์ศึกษา ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนของวัด

วัดจัดกิจกรรมเผยแผ่ศาสนาธรรมตามโอกาสและวันสำคัญทางศาสนาตลอดปี กิจกรรมเด่น ได้แก่ การประกวดสวดมนต์หมู่สรรเสริญพระรัตนตรัยทำนองสรภัญญะ ในงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาวันวิสาขบูชาทุกปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๘ - ปัจจุบัน โดยโรงเรียนจัดส่งนักเรียนเข้าประกวดระดับจังหวัด ระดับเขตการศึกษา และระดับประเทศ โดยได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิ “แถม-สร้อย ชอบฝึก” นอกจากนี้ยังจัดทำหนังสือรูปแบบวิธีประกวด วิธีทัศนและแถบบันทึกเสียงสวดมนต์หมู่ซึ่งใช้เป็นแบบอย่างการสวดมนต์ทั่วประเทศ และจัดธรรมศึกษาเชิงรุกไปยังโรงเรียนต่างๆรอบวัดในรูปศูนย์ธรรมศึกษาพิเศษในโรงเรียน

วัดเฉลิมพระเกียรติ

วัดเฉลิมพระเกียรติเป็นวัดที่มีภูมิทัศน์ที่ร่มรื่นสวยงาม ทิศตะวันออกติดแม่น้ำเจ้าพระยา วัดมีสวนป่ารอบบริเวณวัด มีพันธุ์ไม้นานาชนิดปลูกเป็นแนว ตั้งแต่ด้านหน้าวัด ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาล้อมรอบเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาสทำให้วัด

มีความร่มรื่น เด่นสง่าและสงบเงียบ เป็นระเบียบ วัดได้รับการยกย่อง เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง พ.ศ. ๒๕๓๑ และอุทยานการศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๘ วัดมีโบราณสถาน โบราณวัตถุและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

พระอุโบสถมีความสวยงามมาก เป็นสถาปัตยกรรมไทยปนจีนตามแบบพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระประธานปางมารวิชัย หล่อด้วยทองแดงทั้งพระองค์ ปิดทอง รัชกาลที่ ๔ ถวายพระนามว่า “พระพุทธมหาโลกาภินันทปฏิมา” หน้าบันประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีสลับลวดลายดอกพุดตานบานประตู่หน้าต่างด้านในเป็นภาพเขียนสีฝุ่น ด้านนอกเขียนลายรดน้ำภาพตราแผ่นดิน พระวิหารหลวง เป็นศิลปะแบบไทยปนจีน มีพระศิลาขาว เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประดิษฐานเป็นพระประธาน พระเจดีย์ เป็นพระเจดีย์แบบลังกา

อุทยานการศึกษา สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ ประกอบด้วยอุทยานวังมัจฉา สวนป่าภูมิทัศน์ สวนพฤกษศาสตร์และสวนป่าสมุนไพร สวนธรรม พิพิธภัณฑ์ปลา กุฏิหมู่ทรงไทย หอกระจายข่าวและเสียงตามสาย พิพิธภัณฑ์กลางแจ้งในสวนธรรมมีแผ่นป้ายพุทธศาสนสุภาษิต คติธรรมและคำคมสอนใจให้ได้ศึกษาและนำไปใช้ในชีวิตและสวนป่าภูมิทัศน์มีการจัดทำแผ่นป้ายบอกชื่อทางวิทยาศาสตร์ ชื่อสามัญ ชื่อภาษาไทย ลักษณะต่างๆ และสรรพคุณทางยาไว้ด้วย

วัดเป็นสถานที่ตั้งสำนักเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติและ
โรงเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ(พิบูลบำรุง)

กิจกรรมการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดที่สำคัญ ได้แก่
การจัดอบรมธรรมทายาท การบวชเนกขัมมจารี การปฏิบัติ
ธรรม การจัดรายการเสียงตามสายชุมชนวัดเฉลิมพระเกียรติ
ผ่านหอกระจายข่าว ออกอากาศข่าวทุกเช้า เสนอข่าวสาร
บ้านเมืองและกิจกรรมของชุมชน การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ
วิทยุโทรทัศน์ และเว็บไซต์ของวัด และที่โดดเด่นคือ โครงการ
อบรมยุวชนนำเที่ยว “หนูน้อยมัคคุเทศก์” เพื่อให้ความรู้ในการ
นำชมวัดแก่เยาวชน และมีบริการแก่ผู้เยี่ยมชมโดยการจัด
วิทยากรนำชมวัดและการบรรยายให้ ความรู้

วัดปัญญาบันฑิตาราม

วัดปัญญาบันฑิตารามมีวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่ง คือ
“เพื่อเป็นศูนย์ฝึกอบรมผู้เฝ้าในการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่
พระธรรม” ตามเจตนารมณ์ของพระธรรมโกศาจารย์ ที่ต้องการ
ให้สถานที่นี้เป็นที่สำหรับ “สร้างพระ สร้างคน สร้างเยาวชนของ
ชาติ สร้างศาสนทายาทให้มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างถูกต้อง ให้มีชีวิต
เรียบง่ายตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อมิให้ตกอยู่
ในอำนาจวัตถุนิยมมากเกินไป” วัดได้รับการคัดเลือกให้เป็นวัด
ประจำภาคกลางเพื่อจัดกิจกรรมลานใจ ลานวัด ลานกีฬา และ
เป็นอุทยานการศึกษาในวัดประจำปี ๒๕๔๒ เป็นศูนย์พัฒนาจิต

เฉลิมพระเกียรติ กระทรวงศึกษาธิการ ประจำจังหวัดปทุมธานี จากกรมการศาสนา และได้รับคัดเลือกให้เข้าสู่โครงการนำร่อง ด้านการจัดกิจกรรมการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนาจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

วัดเป็นศูนย์ฝึกอบรมปฏิบัติธรรมที่ร่มรื่น สงบ แตกต่าง จากวัดโดยทั่วไป เนื่องจากศาสนวัตถุในวัดมีน้อยมาก บรรยากาศของวัดเอื้อต่อการเรียนรู้ เน้นให้คนเข้าวัดเพราะ ธรรมะ ในด้านกายภาพมีการจัดวางผังวัดกำหนดเป็นรูปแบบ ที่ชัดเจน แบ่งเป็นเขตพุทธาวาสโดยมีจุดเด่นคือ “อุโบสถ ธรรมชาติ” มีต้นไม้และลานดินเป็นส่วนประกอบของอุโบสถ และเขตสังฆาวาส เป็นที่อยู่ของพุทธบริษัทสี่ เพื่อการปฏิบัติตาม หลักพระธรรมวินัย เอื้อต่อวัฒนธรรมประเพณี เกื้อกูลการสร้าง ศาสนบุคคลอย่างเหมาะสม การพัฒนาศาสนวัตถุยึดหลัก ๓ ป. “ประโยชน์ ประหยัด และศิลปะ” ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และสะดวกในการอยู่ร่วมกันแบบสังฆะ ไม่เน้นวัตถุนิยม แต่นำ วัดตุมาปรับใช้เพื่อเผยแผ่ธรรม การจัดและออกแบบสิ่งก่อสร้าง เน้นให้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ มีห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องบริการหนังสือและเทพธรรม ห้องโครงการธรรมทาน เพื่อปัญญาบารมี ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยได้ ตลอดเวลา ในด้านศาสนพิธีมีจุดเด่นคือ เน้นความเรียบง่าย ประโยชน์สูง ประหยัดสุด และถูกต้อง ไม่มีไสยศาสตร์ ไม่ตั้งตู้ รับบริจาคภายในวัด

การจัดกิจกรรมเพื่อเผยแผ่ศาสนธรรม ได้แก่ การแสดงธรรมทุกวันพระและทุกวันอาทิตย์ การจัดรายการ “ธรรมะเพื่อนโยม” สำหรับผู้รักษาอุโบสถศีล การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญอื่นๆ การจัดพระภิกษุไปแสดงธรรม บรรยายธรรม เป็นวิทยากรอบรมแก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และบรรยายทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ การจัดสัมมนาเพื่อเผยแผ่ความรู้ เพื่อเป็นธรรมสมโภชแด่พระธรรมโกศาจารย์ในโอกาสครบรอบชาติกาลระหว่างวันที่ ๑๐-๑๒ พฤษภาคม ทุกปี เริ่มจัดครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ และการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดปัญญาன்றนทาราม (การศึกษานอกโรงเรียน)

การเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดดำเนินการอย่างเป็นระบบ และมีกระบวนการอิงหลักการทางวิชาการ มีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย มีโครงการถึง ๑๒ โครงการ ทุกโครงการได้รับความนิยมโดยมีผู้เข้าอบรมจำนวนมาก โครงการเด่น คือ

โครงการอบรมค่ายเยาวชน “พุทธบุตร” เพื่ออบรมธรรมะแก่เยาวชน นักเรียน นักศึกษา แบบค้างแรม ที่วัด ๓ วัน ๒ คืน

โครงการอบรม “ค่ายคุณธรรม” จัดอบรมข้าราชการ ลูกจ้างและพนักงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มาค้างแรมที่วัด ตั้งแต่ ๓ วัน ๒ คืน ถึง ๑๕ วัน และมีการนำข้าราชการ นักเรียน นักศึกษามาศึกษาธรรมอย่างต่อเนื่องเป็นประจำตลอดทั้งปี

โดยมีแนวทางการดำเนินงานที่มุ่งเน้นสร้างความสำนึก ยึดหลัก อยู่อย่างต่ำ และกระทำอย่างสูง

โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ระยะเวลา 1 เดือน ระหว่างปิดภาคการศึกษา เพื่อให้เยาวชนเติบโตและเรียนรู้ การพัฒนาชีวิตอย่างสมดุลและดีงาม

การจัดโครงการธรรมทานเพื่อปัญญาบารมี โดยการ จัดทำสื่อเพื่อเผยแผ่ศาสนา ได้แก่ “วารสารปัญญาสาส์น” ราย ๓ เดือน หนังสือ อนุสรณ์สามเณรภาคฤดูร้อน ปีละ ๑ ฉบับ หนังสือที่ระลึกงานกฐินสามัคคี หนังสือเผยแผ่ธรรมะ รายการ เทปธรรมะ เสียงธรรมตามสาย และมีเครือข่ายได้รับการ สนับสนุนจากวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย

วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัดใหญ่ชัยมงคล หรือชาวบ้านเรียกว่า วัดใหญ่ มีพื้นที่ กว้างขวางและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญมากที่สุดแห่งหนึ่ง ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีชาวไทยและชาวต่างประเทศ มาเยี่ยมชมจำนวนมาก มีสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีความพร้อม และมีอุทยานธรรมะ จุดเด่นของวัดคือโบราณสถาน โบราณ วัตถุของวัด

พระอุโบสถเดิมกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณ สถานของกรมศิลปากรเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ และพระอุโบสถใหม่

สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ มีจุดเด่น คือภาพจิตรกรรมสีน้ำมัน เป็นภาพแสดงยุทธหัตถีระหว่างสมเด็จพระนเรศวรมหาราช กับพระมหาอุปราชา พระประธานในพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ สมัยอยุธยา มีมาคู่กับวัดใหญ่ชัยมงคล ชื่อ พระพุทธชัยมงคล ทำด้วยหินทราย ส่วนที่เป็นจีวรและสังฆาฏิลงรักปิดทอง ส่วนที่เป็นผิวเนื้อ เป็นสีหินทรายแท้ จึงเป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะแปลกกว่าที่อื่น และงามไม่มีใครเหมือน

วิหารพระพุทธไสยาสน์ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธไสยาสน์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปนอน หันพระเศียรไปทางทิศใต้ เยื้องพระอุโบสถ อยู่ทางทิศตะวันออกของพระเจดีย์ชัยมงคล ยามพระอาทิตย์ตกดินเป็นทัศนียภาพที่งดงามประทับใจผู้พบเห็น มีกิจกรรมการห่มผ้าพระพุทธไสยาสน์ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

พระเจดีย์ชัยมงคล เป็นเจดีย์ที่สมเด็จพระนเรศวรทรงสร้างเพื่อระลึกถึงชัยชนะการกู้กรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ ๑ กิจกรรมสำคัญของพระเจดีย์คือ พิธีบวงสรวงสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่หน้าเจดีย์ ประกอบพิธีในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๔ และพิธีห่มผ้าองค์พระเจดีย์ จัดในวันวิสาขบูชาทุกปี มีการเวียนเทียนรอบองค์พระเจดีย์และพระอุโบสถ จัดนิทรรศการรอบองค์พระเจดีย์ประดับโคมไฟในวันสำคัญทางศาสนา รอบองค์พระเจดีย์มีลานพระเจดีย์ สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดภูมิทัศน์ที่สวยงาม ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ มีป้ายบอกข้อมูลและป้ายธรรมะ

อนุสรณ์สถานแห่งชัยชนะของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชโดดเด่นเรื่องความใหญ่และความสูงเด่นเป็นสง่า มีป้ายบอกข้อมูลให้ผู้สนใจได้เรียนรู้ เช่น ความเป็นมาและความสำคัญของการก่อสร้าง ประวัติศาสตร์และรูปแบบของสถาปัตยกรรม เป็นต้น

ตำหนักพระนเรศวรมหาราชเป็นตำหนักสร้างใหม่ที่สถิตย์ของอนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราชในท่าหลังน้ำทักชีโหนดกประกาศอิสรภาพ

วัดเขาพุทธโคดม จังหวัดชลบุรี

วัดเขาพุทธโคดม ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีความเจริญทางวัดสูง มีสภาพแวดล้อมเหมาะกับการเรียนรู้ วัดตั้งอยู่บนเขา ห่างจากชายทะเลประมาณ ๗๐๐-๘๐๐ เมตร บริเวณที่ราบเชิงเขาหันหน้าไปทางทะเล วัดจึงได้รับลมทะเลและเห็นทิวทัศน์สวยงาม วัดจัดสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น คงสภาพป่าไว้ แม้มีผู้มาปฏิบัติธรรมมาก แต่ยังคงรักษาความเป็นธรรมชาติ ความสงบวิเวกได้ด้วยสิ่งก่อสร้างและต้นไม้ที่กลมกลืน วัดได้รับการยกย่องเป็นสำนักเรียนตัวอย่างในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ สังกัดภาค ๑๓ เขตตะวันออกของฝ่ายอาณาจักร

วัดมีภิกษุผู้มีคุณวุฒิทางโลกและทางธรรม มีศิลาจารวัตรเคร่งครัด เป็นแบบอย่าง โดยเฉพาะพระครูสาธุกิจจานุรักษ์เจ้าอาวาสผู้สร้างป่าให้เป็นวัด วัดใช้ธรรมเป็นหลักในการ

เผยแผ่ธรรม ไม่จัดทำเครื่องรางของขลัง ไม่ทำนายโชคชะตาราศี หรือใบ้หวย วัดจัดกิจกรรมเผยแผ่ศาสนธรรมอย่างสม่ำเสมอและหลายรูปแบบ ทั้งจัดเฉพาะบุคคลและหมู่คณะ วัดเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำอำเภอ สอนฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวคุณแม่สิริ กรินชัย จัดฝึกอบรมพุทธศาสนา ระยะสั้นแก่สถาบันการศึกษาในจังหวัดชลบุรีทั้งสถานศึกษา ชั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษาและอุดมศึกษา และจัดส่งพระภิกษุสามเณรไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาและเป็นวิทยากรอบรมศีลธรรม จริยธรรมในโรงเรียนในเขตศรีราชา มีกิจกรรมชมรม วาทศิลป์ ฝึกพูดธรรมะ

ด้านการจัดทำเอกสารเผยแผ่ วัดมีกองทุนวิทยาทาน วัดเขาพุทธโคดม จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยพระอาจารย์ ป. ญาณโสภโณ เพื่อเป็นทุนจัดทำหนังสือเผยแผ่พระพุทธศาสนา แจกเป็นธรรมทาน และจัดทำ *จุลสารเทียนชีวิต* ออกเผยแผ่ ตั้งแต่ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นจุลสารวิชาการเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นสื่อกลางระหว่างลูกศิษย์วัดเขาพุทธโคดม และแถลงผลสอบอธิธรรมและบาลีของนักเรียนแห่งนักเรียนแห่งสำนักเรียนวัดเขาพุทธโคดมด้วย

วัดธรรมาภิมุข จังหวัดตราด

วัดธรรมาภิมุขได้รับการประกาศจากกรมการศาสนา จัดตั้งเป็นอุทยานการศึกษาเมื่อพ.ศ. ๒๕๓๙ ได้รับยกย่องจาก

กระทรวงศึกษาธิการเป็นวัดอุทยานการศึกษาดีเด่น พ.ศ. ๒๕๔๒ และเป็นศูนย์พัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติของจังหวัดตราด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ วัดได้ดำเนินกิจกรรมเผยแผ่ศาสนาธรรมหลายรูปแบบโดยร่วมมือกับสถานศึกษาและชุมชน ที่สำคัญ ได้แก่

โครงการพัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติ โดยร่วมกับหน่วยงานทางการศึกษาจัดฝึกอบรมพัฒนาจิตแก่ผู้บริหารการศึกษา ครูอาจารย์จากทุกสังกัดในจังหวัดตราด เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและขยายผลแก่ครูอาจารย์และนักเรียน

โครงการค่ายธรรมะ เป็นการขยายผลจากโครงการพัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติ จัดให้แก่ นักเรียน นักศึกษา เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

โครงการฝึกอบรมพัฒนาจิตส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม แก่ผู้นำชุมชนระยะเวลา ๓ วัน ๒ คืน

โครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียน โดยโรงเรียนนิมนต์เจ้าอาวาสและภิกษุสงฆ์ของวัดไปบรรยายธรรมในช่วงกิจกรรมพิเศษแก่นักเรียนที่โรงเรียน

โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ในช่วงปิดภาคเรียน เดือนเมษายนเพื่อส่งเสริมเยาวชนให้ใช้เวลาว่างให้มีประโยชน์

โครงการบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดตราด โดยจัดรายการแสงทองส่องธรรม บรรยายธรรมเพื่อให้ประชาชนสามารถนำหลักธรรมไปแก้ไขปัญหาชีวิตและสังคม

วัดสุวรรณมงคล จังหวัดตราด

วัดสุวรรณมงคลมีสภาพแวดล้อมของวัดร่มรื่น ปลูกต้นไม้ใหญ่และต้นไม้ยืนต้นหายาก เช่น ต้นจามจุรี อายุเกือบร้อยปี ไม้มะค่าโมง ไม้ประดู่ ไม้สักทอง ไม้ตะเคียน ตาม “โครงการป่าภูมิรักษ์” ซึ่งช่วยอนุรักษ์และพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พระประธานในพระอุโบสถ มีพระพุทธรูปลักษณะงดงาม คือ พระพุทธรูปสุวรรณมงคล อันเป็นนามพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ชาวบ้านเรียกว่า หลวงพ่อทอง หรือหลวงพ่อดโต

การเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดมีหลากหลายรูปแบบ นอกจากการจัดศาสนพิธีและกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เช่นเดียวกับวัดโดยทั่วไปแล้ว วัดยังมีจุดเด่นในฐานะที่วัดเป็น ศูนย์พระธรรมวิทยากร จังหวัดตราด วัดได้จัดรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลากหลายตามความเหมาะสม กับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจำแนกเป็น เยาวชนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา วิทยาลัย ข้าราชการ ผู้ต้องขัง พลังมวลชนกลุ่มต่าง ๆ เช่น ลูกเสือชาวบ้าน

วัดจัดเทศน์และบรรยายธรรมโดยพระภิกษุสามเณรที่วัด และสถานที่ต่างๆ ตามที่ได้รับนิมนต์ การเผยแผ่ผ่านสื่อมวลชน เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยประจำจังหวัดตราด มีรายการประจำ พบกันวันพระทุกวันพระ และรายการอื่นๆ ได้แก่ รายการเสียงธรรม สนทนาธรรม และ แสงทองแสงธรรม

การเขียนลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น การจัดพิมพ์หนังสือ
 เผยแพร่กว่า ๒๐,๐๐๐ เล่มและเทปบรรยายธรรมซึ่งเป็นสื่อเพื่อ
 การเรียนรู้ที่มีความสำคัญ

กิจกรรมอื่น ๆ ได้แก่ การจัดกิจกรรมพระธรรมทูต
 การส่งพระภิกษุสงฆ์ไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา
 การจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการบวช
 เนกขัมม์เฉลิมพระเกียรติถวายเป็นพระราชกุศล การเปิดสำนัก
 วิปัสสนากัมมฐานอบรมพุทธบริษัทภายในและภายนอกวัด
 การจัดตั้งอุทยานการศึกษา ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน
 การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประชาชนและเยาวชนได้เรียนรู้
 ศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม การดำเนินโครงการต่าง ๆ เช่น
 โครงการคุณธรรมสัมพันธ์ โครงการอุดมการณ์แผ่นดินธรรม
 แผ่นดินทอง และโครงการนำนักเรียนธรรมศึกษาไปทัศนศึกษา
 นอกสถานที่

วัดพลับ จังหวัดจันทบุรี

วัดพลับตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน มีสภาพเป็นธรรมชาติ
 เป็นอุทยานหรือสวนป่าที่ร่มรื่น วัดพลับเคยเป็นสถานที่ทำน้ำ
 พระพุทธมณฑลราชาภิเษกเพื่อใช้ในพระราชพิธีราชาภิเษก
 การเสด็จขึ้นครองราชย์ของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี
 พิธีทำน้ำพระพุทธมนต์นี้ได้ถือปฏิบัติเรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่
 ๗ เป็นองค์สุดท้าย และครั้งหลังสุดได้มีการประกอบพิธีปลุกเสก

น้ำพระพุทธรูปมนต์ที่ใช้ในงานพระราชพิธีมงคลสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเจริญพระชนมายุครบ ๖๐ พรรษา กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนวัดพลับเป็นโบราณสถานเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ และกรมการศาสนาได้คัดเลือกวัดพลับเป็นอุทยานการศึกษาในวัดประจำปี ๒๕๔๓

ศาสนสถานที่สำคัญของวัด อาทิ เจดีย์กลางน้ำ หอไตรกลางน้ำ หอสวดมนต์ พระปรารักษ์ พระอุโบสถ เมรุไม้สำหรับเผาศพ

โบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญ ได้แก่ อนุสรณ์สถานสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เนื่องจากวัดพลับเคยเป็นที่พักรวมพลกษัตริย์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จึงเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และพระยอดธง เรือยาว

กิจกรรมการเผยแพร่ศาสนธรรมอันเป็นจุดเด่นของวัด เน้นการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาและวิถีชีวิตของชุมชนได้แก่

ยุวมัคคุเทศก์ อบรมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบางกะจะ ให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัดจนสามารถเป็นมััคคุเทศก์นำชมได้

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีวัตถุประสงค์ให้ชาวชุมชนบางกะจะได้เรียนรู้วิถีการของสหกรณ์ และเห็นคุณค่าของสหกรณ์ด้วยการปฏิบัติจริง ใช้วัดเป็นสถานที่ทำการ มีคณะกรรมการบริหารกลุ่ม และพระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการ

จัดกิจกรรม

ห้องเรียนธรรมชาติ มีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนได้ศึกษาพันธุ์ไม้ป่าชายเลนและเลี้ยงปูน้ำจืดในกระชัง มีป้ายแสดงชื่อต้นไม้ ชื่อวงศ์และชื่ออื่นติดไว้ที่ต้นไม้แต่ละชนิด

การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี วัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมงานบุญเข้าพรรษา รับนิมนต์พระจากวัดต่างๆ จำนวน ๒๒ วัด เพื่อเดินรับบิณฑบาตจากประชาชนทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ ที่มาชุมนุมกันในชุมชนบางกะจะ ในระหว่างพระภิกษุเดินรับบิณฑบาต จะมีพิธีกรบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีและให้ข้อคิดจากธรรมะ

การทอดผ้าป่าการศึกษา เพื่อจัดหาอุปกรณ์ สื่อการศึกษา โดยมีเจ้าอาวาสเป็นประธาน และการมอบทุนการศึกษาแก่โรงเรียนบางกะจะ

วัดมีมูลนิธิวัดพลับบางกะจะ “พิพิธพัฒนภรณ์” ก่อตั้งโดยดำริของพระครูพิพิธพัฒนภรณ์ ขณะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส และดำเนินการในรูปคณะกรรมการซึ่งเป็นฆราวาส

วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหารเป็นศาสนสถานสำคัญและแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่กลางชุมชนเมืองและความเจริญ การคมนาคมสะดวกสบาย พร้อมด้วยปัจจัย

สาธารณูปโภคและเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีหมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ซึ่งถือเป็นหมู่บ้านนักปฏิบัติธรรมอยู่ไม่ไกลจากวัด และให้การอุปถัมภ์วัด แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัด กับชุมชน

จุดเด่นของวัดคือการเผยแผ่ศาสนธรรมโดยการสั่งสอน และอบรมการปฏิบัติแนววิปัสสนากรรมฐาน วัดได้ก่อตั้งสำนัก วิปัสสนากรรมฐาน แนวสติปัฏฐาน ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ และจัด อบรมการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัดตลอดปี และขยายการ อบรมและการเผยแผ่ศาสนธรรมไปยังต่างประเทศ มีเครือข่าย สำนักวิปัสสนากรรมฐานที่เป็นสาขาของวัดหรือเครือข่ายสาขา ของวัดเกิดขึ้นในต่างประเทศเกือบ ๓๐ สาขา ใน ๓ ประเทศ ที่เป็นศูนย์กลางอบรมวิปัสสนากรรมฐาน นอกจากนี้วัดยังมีโครงการ เผยแพร่ธรรมในรูปแบบต่างๆอีกมาก เช่น โครงการจริยธรรม ด้วยการให้ประชาชนรักษาศีลในวันอุโบสถและนอนค้างคืนที่วัด เพื่อฝึกกรรมฐาน โครงการธรรมจาริก โครงการพระสงฆ์ช่วย สอนพระพุทธศาสนาหรือเป็นวิทยากรอบรมในโรงเรียน และ การเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อมวลชนโดยมีรายการออกอากาศเป็น ประจำทางสถานีวิทยุกระจายเสียง และวัดยังเป็นศูนย์กลางอบรมพระ วิปัสสนาจารย์เขต ๗ ภาคเหนือ จัดหลักสูตรฝึกอบรมพระ วิปัสสนาจารย์เพื่อเป็นวิทยากรเผยแผ่พระพุทธศาสนาและ โรงเรียนสอนพระอภิธรรม

วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

วัดศรีโคมคำหรือที่ประชาชนนิยมเรียกว่า “วัดพระเจ้าองค์หลวง” หรือ “วัดพระเจ้าตนหลวง” ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองฝาง อำเภอฝาง จังหวัดพะเยา วัดได้รับอนุญาตให้สร้างวัดและได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๗ และได้รับคัดเลือกจากกรมการศาสนาเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ วัดเป็นที่ประดิษฐานของพระเจ้าตนหลวงซึ่งเป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่ที่สุดในล้านนาใช้เวลาก่อสร้าง ๓๓ ปี สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๗ เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองมาแต่โบราณ

ศาสนสถานที่สำคัญของวัด คือพระอุโบสถกลางน้ำ มีภาพจิตรกรรมฝาผนังอันสวยงาม พุทธปฏิมากรรมหินทราย พระพุทธรูปจำลอง พระธาตุจอมทอง

วัดได้จัดจัดสร้างหอวัฒนธรรมนิทัศน์ หอจดหมายเหตุ เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร และสวนศิลป์แหล่งความรู้คู่ปฏิมากรรม เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ และจัดกิจกรรมให้ผู้สนใจศึกษาด้วยตนเองจากสื่อของจริง คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต และจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุทัศน์ การจัดบรรยาย นำชมสถานที่ จัดนิทรรศการ และจัดรายการวิทยุกระจายเสียง

การจัดงานประเพณีประจำปีที่สำคัญคือ งานประเพณี พระธาตุจอมทองซึ่งจัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๔ ใต้ เดือน ๖ เหนือ หรือหกเป็งทุกซ์ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสงฆ์พระ ธาตุด้วย วัดเป็นที่ตั้งของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลี ศูนย์ครูพระ ปริยัตินิเทศก์ประจำจังหวัดพะเยา ศูนย์พัฒนาเยาวชน ศูนย์ พระจริยนิเทศก์พะเยา และวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

วัดจองคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วัดจองคำเป็นวัดเก่าแก่และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรม อาคารวัดเป็นแบบสถาปัตยกรรมพม่าผสมไทยใหญ่ หลังคา สังกะสี สลักกลวดลายเป็นซุ้มปราสาท มีมุขบันได ๒ ชั้น

วัดได้รับการคัดเลือกจากกรมการศาสนาให้เป็นอุทยาน การศึกษาในวัดประจำปี ๒๕๓๘ สถานที่ตั้งของวัด ด้านหน้า ติดกับหนองจองคำ มีทัศนียภาพอันสวยงาม พระอุโบสถ เป็นอาคารทรงมณฑป มีรูปพระเจดีย์ห้ายอด ภายในเขียนภาพ พุทธประวัติ

พระวิหารหลวงพ้อโต อาคารทรงตรีมุข หลังคาทรง ประสาท มีพระพุทธรูปมหาหลวงพ้อโตเป็นประธาน และเป็น พระพุทธรูปสำคัญ เป็นที่เคารพสักการะของชาวแม่ฮ่องสอน

พระเจดีย์หรือที่เรียกกันว่า กองมู มีลักษณะคล้าย
 มณฑปมุข ๔ ด้าน ประดิษฐานพระพุทธรูปนั่งด้านละองค์

พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดจองคำ ประกอบด้วยภาพประวัติ
 พุทธศาสนา โบราณสถาน โบราณวัตถุ ใบลานที่จารึกพุทธธรรม
 ชุดตุ๊กตาไม้ที่นำเสนอเรื่องราวและอื่นๆ เป็นแหล่งการเรียนรู้
 ด้านพุทธประวัติที่สำคัญแห่งหนึ่ง

กิจกรรมสำคัญของวัดนี้ คือ โครงการบรรพชาสามเณร
 ภาคฤดูร้อน ในแต่ละปีมีเยาวชนมาบวชเรียนกว่า ๒๐ รูป
 ระหว่างบวชจะจัดกิจกรรมให้การศึกษาอบรมที่เหมาะสมแก่นักเรียน

วัดพระพุทธบาทตากผ้า จังหวัดลำพูน

วัดพระพุทธบาทตากผ้าตั้งอยู่ห่างไกลจากเมือง แต่มี
 สาธารณูปโภคพร้อม เป็นปูชนียสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งใน
 ภาคเหนือ วัดมีความเป็นมาอันยาวนานเคียงคู่กับประวัติ
 พระพุทธศาสนาในดินแดนล้านนา จากหลักฐานย้อนไปถึง
 พุทธศตวรรษที่ ๓ หลังจากพระเจ้าอโศกมหาราชส่งพระสมณทูต
 มายังดินแดนสุวรรณภูมิ และจากหลักฐานในจามเทวีวงศ์
 เป็นวัดที่พระนางจามเทวีได้สร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธบาทไว้
 วัดมีศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญยิ่ง คือ พระพุทธบาท
 ตากผ้า ประดิษฐานในวิหารจตุรมุข มี ๒ รอย คือรอยพระบาท
 ใหญ่ ขนาดกว้าง ๑ เมตร ยาว ๒ เมตรครึ่ง และรอยพระบาท
 เล็กกว้าง ๓๒ นิ้ว ยาว ๑ เมตร ๒๖ นิ้ว เป็นที่เคารพสักการะ

ของพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศ มีเจดีย์สี่ครูบาของวัด รูปปั้นวงจรรชีวิตที่ตั้งไว้ตามลานวัด ถ้าฤกษ์และมีสำนักเรียนพระปริยัติธรรมที่โดดเด่นแห่งหนึ่งของจังหวัดลำพูน

วัดได้รับการประกาศเกียรติคุณจากความสำเร็จในด้านต่างๆ จากหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ วัดพัฒนาตัวอย่าง จากกรมการศาสนา (พ.ศ. ๒๕๑๑) แหล่งท่องเที่ยวประจำจังหวัดลำพูน (พ.ศ. ๒๕๒๖) สำนักเรียนพระปริยัติธรรมตัวอย่าง ของกรมการศาสนา (พ.ศ. ๒๕๒๐) สำนักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ประจำจังหวัดลำพูน จากศูนย์วิปัสสนากัมมัฏฐานแห่งประเทศไทย (พ.ศ. ๒๕๒๖) ศูนย์พัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติ ของกระทรวงศึกษาธิการประจำจังหวัดลำพูน (พ.ศ. ๒๕๔๓) ศูนย์ผู้สูงอายุประจำจังหวัดลำพูน (พ.ศ. ๒๕๔๓) และเป็นลานวัดลานใจ ลานกีฬาของกรมการศาสนา (พ.ศ. ๒๕๔๓) นอกจากนี้กองบัญชาการทหารสูงสุด กระทรวงกลาโหม ได้ตั้งศูนย์พัฒนาคุณธรรม จังหวัดลำพูน ขึ้นที่วัดพระพุทธบาทตากผ้า เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕

วัดมีบทบาทเป็นสถานปฏิบัติธรรม มีสำนักปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่โดดเด่น สร้างโดยพระสุพรพรหมยานเถระ (ครูบาพรหมมา) อดีตเจ้าอาวาส ซึ่งปรากฏชื่อเสียงเกียรติคุณเป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวต่างประเทศ และมีผลงานแต่งหนังสือเป็นสื่อเผยแผ่ธรรมหลายเรื่อง สำนักปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแผ่การปฏิบัติธรรมให้กับ

พุทธศาสนิกชนที่สนใจ มีอุบาสกอุบาสิกาเข้าปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องและส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร เจริญสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐานทุกวัน มีหลักสูตรฝึกอบรมที่หลากหลาย และสนองความต้องการของกลุ่มบุคคลต่างๆ เช่น พระนวกะ พระภิกษุสามเณร นักเรียน พุทธศาสนิกชนทั่วไป ปัจจุบันเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดลำพูน แห่งที่ ๑

วัดเป็นศูนย์พัฒนาคุณธรรม จังหวัดลำพูน โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์และจัดกิจกรรมอื่นๆ เช่น ค่ายอบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนในวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ให้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดลำพูนและจังหวัดใกล้เคียง การจัดทำโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

กิจกรรมสำคัญอื่นๆ ของวัดคือศาสนพิธี และงานบุญประเพณีในวันสำคัญทางศาสนาและของชาติ เช่น งานนมัสการพระพุทธบาทเป็นประจำปี ประเพณีสงฆ์หน้าพระพุทธรูป ในวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ (เดือน ๖ สากล) ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ งานเทศกาลสงกรานต์ และการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เช่น การแข่งขันกลองหลวง การแห่กลองมอชิง เป็นต้น

วัดมรุกขนคร จังหวัดนครพนม

วัดมรุกขนครเป็นวัดเก่าแก่ประจำเมืองมรุกขนคร เดิมชื่อเมืองศรีโคตรบูร จึงเป็นแหล่งที่มีความสำคัญมากทางประวัติศาสตร์ ได้รับการคัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างชายแดนจากกรมการศาสนา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ และได้รับคัดเลือกให้เป็นวัดที่มีอุทยานการศึกษาในวัดประจำปี ๒๕๔๖ จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

วัดจัดบรรยากาศให้ผู้เข้าวัดได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง วัดจัดระบบภายในวัด โดยแบ่งเป็นเขตพุทธาวาส สังฆาวาส เขตปฏิบัติธรรม และเขตฌาปนสถาน ตัดถนนภายในวัดเป็นสัดส่วน เน้นความสะอาด ถูกสุขลักษณะ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย รมรื่น ปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ จัดทำสวนหย่อม ประดับตกแต่งให้น่าอยู่ ดูแลสวยงาม และจัดวัดเป็นอุทยานการศึกษา ปุชนิยมวัดที่สำคัญของวัดคือ พระบรมธาตุมรุกขนครที่สร้างครอบฐานของพระธาตุเดิมสมัยเมืองมรุกขนครยุคแรก โดยมีพิธียกฉัตรพระธาตุเมื่อ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ และมีพระราชพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๐

จุดเด่นของการเผยแพร่ธรรมของวัด คือ การแสดงธรรมคติธรรม โดยใช้ต้นไม้เป็นสื่อ ตัดป้ายสุภาษิต คติธรรมความรู้อื่น ตามต้นไม้ ในลักษณะ “ต้นไม้พูดได้” ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ประชาชนสนใจมาก การประยุกต์ใช้วัสดุในท้องถิ่น

และทรัพยากรธรรมชาติของวัด มาใช้เป็นสื่อในการแสดงธรรม การจัดให้มีผู้นำชมวัด อธิบายสถานที่ สภาพแวดล้อมและ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชนและประชาชน การจัดกิจกรรมเพื่อเผยแผ่ศาสนา ที่เด่น คือ การตอบปัญหาธรรม การแข่งขันสวดสภัญญะ และจัดโต๊ะหมู่บูชา การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัด การจัดทำ เทปเสียงและหนังสือ วัดได้ให้ความสำคัญกับความรู้ทาง ประวัติศาสตร์ของวัดในฐานะเป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญของ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงได้เสนอความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ของวัดไว้ในสื่อต่างๆที่วัดจัดทำ เช่น หนังสือที่ระลึกเนื่องในวัน สำคัญของวัด การรวบรวมโบราณวัตถุเมืองมรุกชนครุเวียง และจัดแสดงโต๊ะหมู่บูชาประเภทต่างๆในศาลาอุโบสถ

วัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม

วัดมหาชัยสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าฯเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ และได้รับยกย่องเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างประจำปี ๒๕๐๙ จากกรมการ ศาสนา พระประธานในพระอุโบสถสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ พร้อมด้วยพระโมคัลลานะและพระสาโลบุตร

วัดจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ รวบรวมหนังสือโบราณที่อยู่ตามวัด เพื่อเป็น แหล่งค้นคว้าพระคัมภีร์ในพุทธศาสนา โดยมีทั้งอักษรธรรม

อักษรขอม อักษรไทยน้อย ในท้องถิ่นต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้า พระคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา ข้าราชการตรวจแก้และถอดความสู่ภาษา นิยมปริวรรตเป็นรูปเล่มเผยแพร่ และอนุรักษ์วรรณคดี ศิลปะ โบราณคดี รักษาวัตถุนิยมอันล้ำค่าทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ จัดตั้งโดยพระอริยานุวัตร เจ้าอาวาสองค์ที่ ๑๙ และเจ้าอาวาส พระอารามหลวงองค์แรก ซึ่งมีความรอบรู้ด้านหลักธรรมและ ภูมิปัญญาอีสาน เป็นปราชญ์อีสาน และผู้เชี่ยวชาญวิชาอักษร ขอม อักษรธรรม อักษรไทยน้อยและประเพณีอีสาน และเป็น นักเผยแพร่ที่มีชื่อเสียงมากรูปหนึ่งของภาคอีสานได้รวบรวม วรรณกรรมอีสานไว้ประมาณ ๔,๐๐๐ เรื่อง ปริวรรตจากใบลาน พิมพ์เป็นรูปเล่มมากกว่า ๔๐ เรื่อง และยังไม่ได้จัดพิมพ์อีก มากกว่า ๑๕๐ เรื่อง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ขณะนั้นคือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม) จึงได้ถวาย ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ นับเป็นพระเถระรูปแรกของ ประเทศไทยที่ได้รับการถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ และยังได้รับโล่เชิดชูเกียรติด้านอนุรักษ์วัฒนธรรม โล่ส่งเสริม วัฒนธรรมและได้รับพระราชทานพระเกี้ยวทองคำในฐานะ ผู้ส่งเสริมภาษาไทยดีเด่นจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านมรณภาพเมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๓๔

วัดมหาชัยเป็นศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ และเป็นศูนย์แห่งแรกของการ ศึกษาที่จัดตั้งขึ้น ศูนย์มีพิพิธภัณฑ์ รวบรวมเครื่องปั้นดินเผา

แบบเขมร ที่มาจากจังหวัดต่างๆในอีสานใต้ ที่พระอริยานุวัตร เก็บสะสมไว้ นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรม และช่วยขยายขอบเขตความรู้เกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาที่พบในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางและแพร่หลายมากยิ่งขึ้น และเป็นที่ตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม

การเผยแผ่ศาสนธรรมของวัด ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การเผยแผ่ธรรมผ่านสื่อมวลชน ทางวิทยุและโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ วิทยุทัศน์ และการจัดกิจกรรมต่างๆ

วัดนาหลวง จังหวัดอุดรธานี

วัดนาหลวง หรือ ชื่อตามประกาศของกรมการศาสนา ว่าวัดอภิญญาเทสิตธรรม เป็นวัดใหม่ ก่อตั้งเมื่อพ.ศ. ๒๕๒๙ เดิมเป็นสำนักสงฆ์ปฏิบัติธรรม และประกาศเป็นวัดอย่างเป็นทางการเมื่อ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๓ วัดตั้งอยู่บนภูเขาอยู่สูงในเขตวนอุทยานแห่งชาติ ห่างจากบ้านนาหลวงประมาณ ๕ กิโลเมตร เป็นวัดที่มีชื่อเสียงและมีผู้คนขึ้นไปฟังธรรมและปฏิบัติธรรมปีละหลายหมื่นคน ลักษณะเด่นของวัดคือเป็นวัดป่าสะอาด สงบ เรียบง่าย และร่มรื่น มีพระเป็นผู้มีศีลจารวัตรอันงดงาม สมถะ มั่นถ้อย สันโดษ เป็นแบบอย่างที่ดี และพยายามรักษาสภาพแวดล้อมให้คงสภาพป่า มีสิ่งก่อสร้างเท่าที่จำเป็น

การเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดใช้วิธีการ “๑.พูดให้ฟัง ๒.ทำให้ดู ๓.อยู่ให้เห็น ๔.เห็นให้สัมผัส ๕.สั่งให้เปี่ยม ๖.เส่งยมให้ครบ ๗.สงบให้พอ” กิจกรรมที่โดดเด่นมีสองรูปแบบ คือ

การเผยแพร่ศาสนธรรมภายในวัด มีหลักสูตรการอบรม ระยะสั้นหลายหลักสูตร ตามความต้องการของผู้เข้ารับการอบรม เป็นหลักสูตร ๕ วัน ๗ วัน และ ๑๐ วัน จัดอบรมนักเรียน นักศึกษา ข้าราชการและประชาชน ในช่วงหลังออกพรรษาจนถึง ก่อนเข้าพรรษา เนื้อหาเป็นการอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานใน อริยาบทสี่ ได้แก่ การยืน เดิน นั่ง นอน หัวข้อธรรมจัดให้เหมาะสม กับกลุ่มบุคคลเป้าหมาย และเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ตาม สภาพการณ์ขณะนั้น เช่น นักเรียนเน้นความกตัญญูกตเวที ข้าราชการเน้นความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ส่วนรวม วัดยังจัด แสดงพระธรรมเทศนาทุกวันเสาร์ที่ ๒ ของเดือนตลอดปี และแจกหนังสือธรรมะ ซึ่งรวบรวมจากพระธรรมเทศนาของ หลวงพ่อทองใบ ปภัสสโร องค์ประธานสงฆ์ของวัดให้กับผู้มา ปฏิบัติธรรมด้วย ในช่วงเข้าพรรษา มีผู้มาฟังธรรมประมาณ ๔๐๐ - ๘๐๐ คน ถ้าเป็นช่วงเทศกาลสำคัญทางพุทธศาสนา มีผู้มาฟังธรรมจากทุกสารทิศ ไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ คน

การเผยแพร่ศาสนธรรมนอกวัด มีหัวหน้าสำนั้นำพระภิกษุ ที่ผ่านการอบรม และสามารถปฏิบัติได้จริงแล้วออกอุตุรงค์เผยแพร่ พุทธธรรมไปตามจังหวัดและชนบทต่างๆ เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑

ธันวาคม เป็นระยะเวลา ๓ - ๖ เดือนของทุกปี โดยใช้เทคนิค
การฝึกปฏิบัติจริง พร้อมทั้งแสดงพระธรรมเทศนา

วัดป่าบ้านค้อ จังหวัดอุดรธานี

วัดป่าบ้านค้อ เป็นศูนย์พัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติ
ประจำจังหวัดอุดรธานี มีศาสนสถานซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้
ที่สำคัญ คือ พระมหาธาตุเจดีย์เฉลิมพระบารมีพระนวมินทร์
เป็นนามพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล
ปัจจุบัน แปลว่า เจดีย์เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่ได้สร้าง
ขึ้นเพื่อเฉลิมพระบารมีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีภาพ
เขียนจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระมหาชนก และบานประตูกระจก
แกะสลักเรื่องพุทธประวัติ วัดจัดกิจกรรมประจำปีงานสงฆ์
พระบรมสารีริกธาตุ ณ พระมหาธาตุเจดีย์ในวันมาฆบูชา
เป็นประจำทุกปี ระยะเวลา ๕ วัน ๕ คืน ในงานมีกิจกรรม
อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และพิธีกรรมทางศาสนา เช่น สวด
สรภัญญะ บวชชีพรามณ์ สงฆ์พระบรมสารีริกธาตุ
นมัสการต้นพระศรีมหาโพธิ์ เวียนเทียนรอบลานพระมหาธาตุ
เจดีย์ วัดยังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นศูนย์พัฒนาจิตเฉลิม
พระเกียรติประจำจังหวัด

วัดเผยแผ่ศาสนธรรมโดยใช้ปัญญาอบรมใจ มีการจัดทำ
สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งหนังสือธรรมะ เทป ซีดี

พระธรรมเทศนา วิดีทัศน์ มัลติมีเดีย และการจัดการอบรม
ปฏิบัติธรรมสัญจรทั่วประเทศไทย

จุดเด่นของการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดคือการขยายไป
ต่างประเทศ โดยหลวงพ่อกุศล ชิปปปัญญา เจ้าอาวาสซึ่งเป็น
นักเผยแผ่ นักเทศน์ นักประพันธ์ นักบริหาร นักพัฒนา
นักปกครอง นักการทูต นักประชาสัมพันธ์ ได้จัดอบรมธรรม
ปฏิบัติและกิจนิมนต์ขยายไปภายในสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ พ.ศ.2530
ต่อมาคณะศิษย์ได้รวมกลุ่มตั้งชื่อว่า “กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเค พี วาย
(K.P.Y.)” โดยย่อมาจาก “ชิปปปัญญา” ซึ่งเป็นฉายาของท่าน
ได้ร่วมกันซื้อที่ดินและจัดตั้งวัดสาขาและศูนย์ปฏิบัติธรรม
ที่สหรัฐอเมริกา คือ วัดนิวยอร์กธรรมาราม ในนครนิวยอร์ก
วัดซานฟรานซิสโกธรรมาราม นครซานฟรานซิสโก และมีศูนย์ปฏิบัติ
ธรรม เค พี วาย นครซานฟรานซิสโก สหรัฐอเมริกา โดย
หลวงพ่อกุศลได้มาพักจำพรรษาและอบรมจิตภาวนาแก่พุทธบริษัท
ขณะเดียวกันกลุ่มปฏิบัติธรรมเค พี วายก็ได้เดินทางมาเป็น
วิทยากรรับเชิญในการอบรมเผยแผ่ธรรมะในประเทศไทยอยู่
บ่อยครั้ง นับเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวพุทธ
ในประเทศไทยและต่างประเทศ ทั้งในระดับประชาชนและ
เยาวชนจนเกิดการนำรูปแบบและวิธีการอบรมปฏิบัติธรรมของ
กลุ่มเค พี วาย จากสหรัฐอเมริกามาใช้ในประเทศไทยกับกลุ่ม
เด็กและเยาวชนที่จังหวัดเชียงราย และบังเกิดผลดีเหมือนกับ

กลุ่ม เค พี วาย ผู้ใหญ่ จึงทำให้เกิดโครงการเผยแพร่ธรรมสู่เยาวชน “ชิปปปัญญาอนุสรณ์” เดอะ ลิตเติ้ล เค พี วาย ในเดือนมีนาคม ๒๕๔๔ หรือที่รู้จักกันในนามค่ายพุทธธรรม เดอะ ลิตเติ้ล เค พี วาย เป็นต้นมา

โครงการค่ายพุทธธรรม เดอะ ลิตเติ้ล เค พี วาย (The Little K. P. Y.) กลุ่มเยาวชนผู้ปฏิบัติธรรม เป็นอีกกิจกรรมที่โดดเด่นและได้รับความสนใจมาก โดยเฉพาะจากชาวต่างประเทศที่มาดูงานที่วัดป่าบ้านค้อ มูลนิธิโคลัมโบจึงได้ให้เงินทุนแก่วัดสนับสนุนโครงการ หลักสูตรนี้เป็นระยะสั้น ๓ วัน กำหนดกลุ่มเป้าหมาย เนื้อหา/หลักสูตร จุดมุ่งหมาย กระบวนการฝึกอบรม สื่อ และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ และใช้หลักการสามประสาน พลัง “บวร” บ้าน วัด และ โรงเรียนร่วมมือกัน เพื่อให้เยาวชนรู้จักรักษาตนเอง ให้มีคุณค่า สามารถพึ่งตนเองและใช้ปัญญานำกิจกรรม มีผู้เข้าอบรม ไม่น้อยกว่า ๒๐๐๐,๐๐๐ คน

วัดป่านานาชาติ จังหวัดอุบลราชธานี

วัดป่านานาชาติเป็นวัดสายวิปัสสนากรรมฐาน มีพระโพธิญาณเถระ (หลวงปู่ชา สุภัทโท) เป็นผู้ก่อตั้งวัด วัดมีจุดเด่นในด้านสถานที่ที่อยู่ห่างจากชุมชนและสิ่งแวดล้อม ความเงียบสงบ ร่มเย็น ปกคลุมด้วยป่าไม้หนานาพันธุ์ เป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ วัดอุปถัมภ์ในการ

ก่อตั้งวัดเพื่อเป็นสถานที่อบรมพระภิกษุชาวต่างชาติ วัดเป็นสถาบันชุมชนที่สำคัญและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน

กิจกรรมการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดสนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้ คือการจัดหลักสูตรที่หลากหลายสำหรับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เช่น เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร ขรวาาส แต่ละหลักสูตรมีวัตถุประสงค์ และโครงสร้างหลักสูตรที่แตกต่างกัน มีการวางแผนการจัดอย่างเป็นระบบ มีรูปแบบและวิธีการ และสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน มีการประเมินผลอย่างเป็นระบบ วัดยังได้จัดเผยแผ่ธรรมโดย จัดทำหนังสือ เอกสารธรรมะ เทปธรรม ดิดข่าวสาร ป้ายประกาศ เว็บไซต์ การอภิปราย/บรรยาย การเสวนาธรรม การเทศน์ และการขยายสาขาวัด

สิ่งที่โดดเด่นคือ การเผยแผ่ศาสนธรรมโดยภาษาอังกฤษ แก่ชาวต่างประเทศ การขยายสาขา การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ วัดสาขาหนองป่าพงในประเทศไทย ๒๒ สาขาและต่างประเทศ ๗ ประเทศ ๑๒ สาขาได้แก่ อังกฤษ ๕ แห่ง ออสเตรเลีย ๒ แห่ง และสหรัฐอเมริกา อิตาลี สวิสเซอร์แลนด์ ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ ประเทศละ ๑ แห่ง มีพระภิกษุสงฆ์จากต่างประเทศมาจำพรรษา ปฏิบัติธรรม มีหลักสูตรสำหรับขรวาาสชาวต่างชาติ และจัดประชุมประจำปี มีพระภิกษุสงฆ์ ชาวต่างชาติจำนวนมากมาประชุมในประเทศไทย มีห้องสมุดและเว็บไซต์ของวัด

วัดเป็นสถาบันชุมชนและการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน โดยเฉพาะการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และภูมิปัญญา ยึดหลักการมีส่วนร่วมกับชุมชน มีประชาชนทุกหมู่เหล่า ทุกสาขาอาชีพ และจากต่างประเทศเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง บุคลากรภายในวัด ทั้งเจ้าอาวาส พระภิกษุและบุคลากรในวัดมีคุณธรรม จริยธรรม ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่ปฏิบัติธรรม สามัคคี มีน้ำใจ เสียสละ เคารพซึ่งกันและกัน ทำงานร่วมกันโดยใช้หลักการการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะเจ้าอาวาสเจริญรอยตามหลวงปู่ชาอย่างเคร่งครัด

วัดตะโหมด จังหวัดพัทลุง

วัดตะโหมด เป็นวัดเก่าแก่มียุกว่า ๑๐๐ ปี เป็นศูนย์กลางของชุมชนบ้านตะโหมดมาตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ มีกำเนิดและพัฒนาการพร้อมกับการเจริญเติบโตของชุมชน วัดตั้งอยู่ในชุมชนชนบททางไกล สภาพแวดล้อมมีธรรมชาติ ป่าเขา ธารน้ำ น้ำตกที่ร่มรื่น ได้รับการดูแลให้เป็นระเบียบ สวยงามอยู่เสมอ วัดได้รับการยกย่องจากกรมการศาสนา เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ และเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ เจ้าอาวาสของวัดเป็นพระนักเทศน์ที่มีกิตติศัพท์เลื่องลือ และมีผลงานการพัฒนาวัดและชุมชนอย่างโดดเด่น ดังจะเห็นได้จากเกียรติยศจำนวนมากที่ท่านได้รับ

วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน ด้วยการประสานความร่วมมือให้ประชาชนมีการรวมกลุ่มและการประชุมร่วมกันจนเกิดเป็น *สภาลาวัดตะโหมด* ซึ่งเริ่มจากการใช้วัดเป็นศูนย์กลางทางความคิดของชาวบ้าน เป็นลักษณะชุมชนแบบเครือข่าย จนถึง พ.ศ. ๒๕๓๘ จึงได้รวมตัวกันโดยเชิญบุคคลในพื้นที่ทุกสาขาอาชีพซึ่งอยู่ในเขตพุทธบริษัทของวัดตะโหมดมารวมพบปะกันที่วัดเดือนละครั้ง เพื่อปรึกษาหารือถึงแนวทางการพัฒนาหมู่บ้าน มีสมาชิกเริ่มแรก ๕๐ คน ปัจจุบันมีสมาชิก ๑๕๐ คน มีการจัดรูปแบบและโครงสร้างการบริหาร ตลอดจนคณะกรรมการบริหาร โดยมีเครือข่ายการพัฒนา ๔ ฝ่าย คือ ฝ่ายสังคม ฝ่ายเศรษฐกิจ ฝ่ายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และฝ่ายสิ่งแวดล้อม ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนพัฒนาการของชุมชนอย่างมีระบบ เป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่นได้เป็นอย่างดี

การจัดกิจกรรมประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามให้ดำเนินชีวิตและทำกิจกรรมร่วมกันได้อย่างสามัคคี ประองดอง โดยจัดให้มี **“ประเพณีสองศาสนา”** กำหนดให้วันที่ ๑๕ เมษายน ของทุกปี เป็นวันสำคัญที่ชาวพุทธและชาวมุสลิมในชุมชนมาทำบุญเป็นประเพณีร่วมกันเพื่อเป็นการอุทิศและรำลึกถึงบรรพบุรุษ มีการคัดเลือก **“คนดีศรีตะโหมด”** เพื่อประกาศเกียรติคุณบุคคลดีเด่นจากการคัดเลือกของตัวแทนทั้งสองศาสนา การมอบทุน

การศึกษาแก่เด็กและเยาวชน นับเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน
ที่มีผู้คนต่างวัฒนธรรมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

การจัด “โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ตำบลตะโหนด”

โดยวัดตะโหนดและสถานวัดใต้ กระตุ้นและสร้างความตระหนัก
ให้ประชาชนตื่นตัวในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชาวชุมชนตะโหนดร่วมกับ
โรงเรียนประชาบำรุงจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น
“ตะโหนดศึกษา” มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยจัดทำเป็น
โครงการย่อยเพื่อขอความร่วมมือและขอรับการสนับสนุนจากรัฐ
และผู้เกี่ยวข้อง

กิจกรรมการเผยแพร่พุทธศาสนาในรูปแบบอื่นๆ ของวัด
เช่น การบรรพชาเยาวชนเป็นสามเณรในภาคฤดูร้อน การจัด
ส่งพระภิกษุสงฆ์ของวัดไปช่วยสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน
การจัดกิจกรรมให้เยาวชนร่วมกันพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ในท้องถิ่น การจัดสร้างศูนย์วัฒนธรรมขึ้นในโรงเรียนมัธยม
การจัดโครงการอบรมศาสนพิธีกับวิถีชีวิต การจัดตั้งสำนักเรียน
พระปริยัติธรรม แผนกธรรม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๔ และตั้งแต่
พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้เปิดสำนักเรียนธรรมศึกษาสำหรับประชาชนและ
เยาวชนด้วย นอกจากนี้วัดและชุมชนยังได้ร่วมสร้างโรงเรียน
ระดับประถมศึกษา คือ โรงเรียนวัดตะโหนด ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๔
และ โรงเรียนประชาบำรุง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ และเจ้าอาวาสวัด

ได้นำชุมชนอุปการะ อุปถัมภ์และพัฒนาโรงเรียนสืบมาจนถึง
ปัจจุบัน

วัดถ้ำสุมะโน จังหวัดพัทลุง

วัดถ้ำสุมะโน เป็นวัดราษฎร์ สายมหานิกาย เริ่มก่อตั้งเมื่อ
พ.ศ. ๒๕๓๐ และได้รับการประกาศตั้งเป็นวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕
พื้นที่วัดมีภูเขาล้อมรอบ อยู่ในอาณาเขตเทือกภูเขาบรรทัด
ภูเขาพับผ้า ภูเขาหลัก ภูเขาคราม เป็นป่าธรรมชาติ มีลำธาร
ธรรมชาติไหลผ่าน ภายในภูเขาประกอบด้วยถ้ำธรรมชาติ ๑๘ ถ้ำ
เป็นถ้ำที่มีความสวยงามเป็นจุดเด่น

วัดถ้ำสุมะโนเป็นวัดแห่งการปฏิบัติธรรม หรือศูนย์กลาง
แห่งการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และศูนย์อบรมพัฒนาจิต
ทั่วไป มุ่งเน้นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเผยแผ่สู่
ปวงชน ด้วยวิธีการตามพระไตรปิฎก คือ วิปัสสนากรรมฐาน
ให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เข้าใจถึงปัญหา วิธีแก้ไขปัญหา โดยนำ
หลักวิปัสสนากรรมฐานมาใช้เพื่อให้ผู้เข้าอบรมแก้ปัญหได้ด้วย
ตนเอง ซึ่งได้รับความสนใจไม่เฉพาะชาวพุทธในจังหวัดพัทลุง
แต่รวมถึงชาวพุทธในจังหวัดอื่นๆและชาวต่างประเทศทั้งจาก
ประเทศในทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และยุโรป เดินทางมาเยี่ยม
ชมวัด และปฏิบัติธรรม นอกจากนี้มีการอบรมพัฒนาจิต
ตามหลักสูตรของคุณแม่สิริ กรินชัย และ พิธีบวชเนกขัมมจารีณี
หรือ พิธีบวชชีพรามัญ

เป้าหมายของการสร้างวัดให้เป็นสมบัติของชาติและของ
ชาวพุทธในภูมิภาค โดยมีการวางแผนการจัดกิจกรรมอย่าง
เป็นระบบ กิจกรรมที่โดดเด่น คือ โครงการอบรมคุณธรรม
“ค่ายพุทธบุตร” มุ่งให้การศึกษา ความเข้าใจหลักคำสอนของ
พระพุทธศาสนาแก่นักเรียน ครูและประชาชนในจังหวัดและ
ต่างจังหวัด วัดยังเป็นศูนย์ข้อมูลการปฏิบัติธรรมประจำภาค
และมีการพัฒนาเครือข่ายแห่งการปฏิบัติธรรมตามรูปแบบ
กรมฐานกับสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดนครราชสีมา ตรัง
นครศรีธรรมราช ภูเก็ต และการผลิตสื่อทั้งหนังสือ เทป ซีดี
วีซีดี เผยแพร่ธรรม

บทที่ ๓

การสังเคราะห์ยุทธศาสตร์

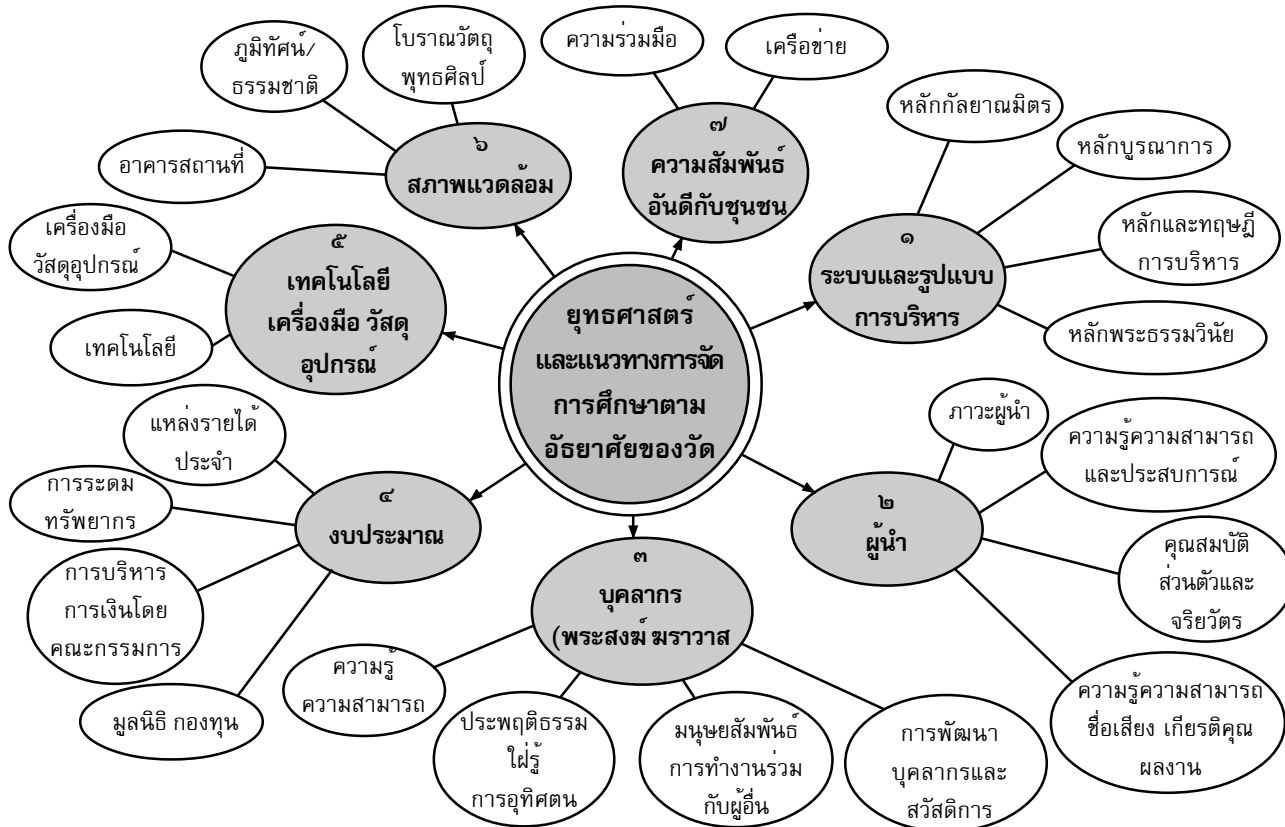
แนวทางการบูรณาการศาสนากับการศึกษา และปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษา ตามอรรถศาสตร์ของวัด

ผลการสังเคราะห์ยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการศาสนากับการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของวัด พร้อมกับปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ ปากฎดังนี้

ตอนที่ ๑ ยุทธศาสตร์และแนวทางการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของวัด

ยุทธศาสตร์และแนวทางการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ของวัดให้ประสบความสำเร็จอาจสังเคราะห์ตามกรอบแนวคิด ทฤษฎีการบริหารและทรัพยากรการบริหาร มีองค์ประกอบสำคัญทางการบริหารดังต่อไปนี้

- ระบบและรูปแบบการบริหาร
  - ผู้นำ
  - บุคลากร
  - งบประมาณ
  - เทคโนโลยี เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์
  - สภาพแวดล้อม
  - ความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน
- ดังปรากฏกรอบแนวคิดในภาพที่ ๓.๑

ภาพที่ ๓.๑ ยุทธศาสตร์และแนวทางการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด

๑. ระบบและรูปแบบการบริหาร

โดยภาพรวมวัดบริหารงานการจัดการศึกษาตามอัยาศัย อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับพระธรรมวินัย หลักและทฤษฎี การบริหารงาน หลักการบูรณาการ และหลักกัลยาณมิตร วัดกำหนดปรัชญา อุดมการณ์ วิสัยทัศน์ นโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย แผนงาน โครงการ ตลอดจนโครงสร้างการบริหาร การจัดองค์กร และมีระเบียบข้อบังคับเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นกรอบในการปฏิบัติงาน มีการกำกับ ดูแล ติดตามงาน และ ประเมินผลงาน เน้นการกระจายอำนาจ และการมอบหมายงาน ให้กับบุคลากรตามความรู้ ความสามารถ สถานภาพและ สถานการณ์ เน้นการมีส่วนร่วม มีการบริหารงานในรูปคณะ กรรมการ ประกอบด้วยผู้แทนของวัด ผู้แทนจากภาครัฐและ เอกชนและผู้แทนชุมชนสัมพันธ์ ในการกำหนดความต้องการ นโยบาย และ วิธีการดำเนินการ และการบริหารเชิงกลยุทธ์ ตั้งตัวอย่าง

วัดราชโอรสาราม กำหนดนโยบายไว้ว่าวัดต้องเป็นแหล่ง ให้การศึกษาอบรมความประพฤติ จริยธรรมและพัฒนาจิตใจ ให้กับบุคคล

วัดอนงคาราม เน้นการบริหารเชิงกลยุทธ์ในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา มุ่งขยายธรรมศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม เข้าสู่โรงเรียนในระบบมากขึ้น เช่น โรงเรียนศึกษานารีใน

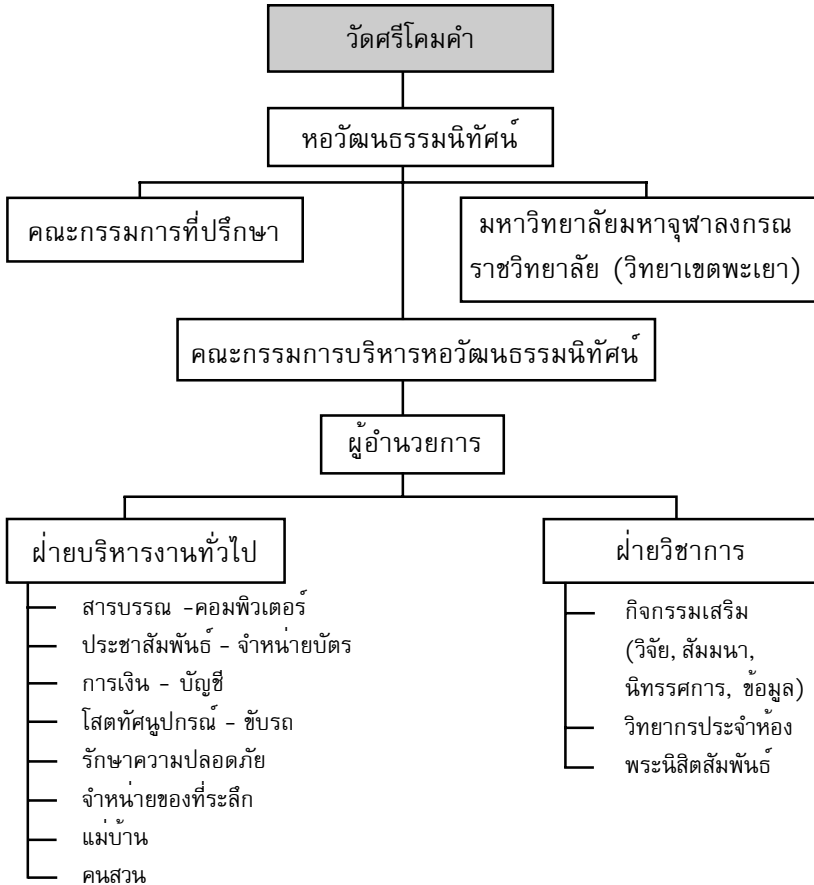
ระดับมัธยมต้น โรงเรียนสตรีวุฒิมการศีกษา ในระดับประถม
ปลายและมัธยมต้น โรงเรียนจันทรวิทยาในระดับประถมปลาย

วัดเขาพุทธโคดม มีวิสัยทัศน์ว่า “เป็นวัดที่บูรณาการ
การปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานและการจัดศาสนศึกษาเพื่อให้
พุทธบริษัทมีความรู้ ทั้งปริยัติและปฏิบัติถูกต้องตามพุทธธรรม”

วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร จัดทำแผนปฏิบัติงาน
ประจำปี

วัดศรีโคมคำ มีนโยบายที่ชัดเจนในการบริหารจัดการ
แหล่งการเรียนรู้ว่าจะจัดให้ทุกกลุ่มอายุและหลากหลายรูปแบบ
ส่งเสริมให้ผู้เข้าวัดศีกษาหาความรู้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
การควบคุมติดตามงานดำเนินการโดยการจัดทำรายงานสรุปผล
การดำเนินงานและการรายงานในการประชุมประจำเดือน
ยึดหลักกระจายอำนาจ การมอบหมายงาน โดยมีรองเจ้าอาวาส
ช่วยเหลืองานเจ้าอาวาสในด้านต่างๆ และผู้ช่วยเจ้าอาวาสช่วย
ดูแลงานแต่ละด้าน มีการแบ่งโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจน
เป็นลายลักษณ์อักษร

ตัวอย่าง แผนภูมิการแบ่งโครงสร้างการบริหารงานหอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ

ภาพที่ ๓.๒ การบริหารหอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

ที่มา สมบูรณ์ พุเต็งวงศ์ และสุมาลย์ สอนกระจ่าง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่วัฒนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาวัดศรีโคมคำ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๖

วัดป่าบ้านค้อ กำหนดแผนจัดการศึกษาของวัดใน
อนาคต ๑๐ ปี เพื่อให้สังคมไทยสามารถสร้าง “คนดี มีความรู้
เป็นสุข”

วัดป่านานาชาติ มีเป้าหมายในการรักษาวัดให้เป็น
สถานปฏิบัติธรรมที่เรียบง่าย และกำหนดกฎ ระเบียบ แนวทาง
ปฏิบัติที่ชัดเจนตามหลักการของหลวงปู่ชา สุภัทโท เช่น
การขยายสาขาของวัด มีหลักเกณฑ์การพิจารณา ๕ ประการ
เมื่อมีสภาพครบตามเกณฑ์แล้ว จึงจะเปิดเป็นสาขาใหม่ เรียกว่า
“สาขาสำรวจ” และจะต้องดำเนินกิจกรรมของวัดตามเกณฑ์ทั้ง
ห้าข้อ อย่างน้อย ๑ ปี จะมีคณะสงฆ์ออกไปติดตามประเมินผล
เมื่อผ่านการประเมินผลจากคณะสงฆ์แล้ว จึงจะปรับสถานภาพ
สาขาสำรวจเป็น “สาขาสำรอง” โดยสาขาสำรองจะต้องยึดเกณฑ์
ทั้งห้าข้อเป็นเวลา ๕ ปี ถ้าปฏิบัติได้ตามเกณฑ์ก็จะได้รับการ
พิจารณาให้เป็นสาขาใหม่ต่อไป

การพัฒนาบุคลากร ส่งเสริม สนับสนุน
การพัฒนาบุคลากร ทั้งพระสงฆ์และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้มี
ความรู้และประสบการณ์เพิ่มขึ้นทั้งทางธรรมและทางโลก เช่น

วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร เน้นหลักการพัฒนาคณะ
อย่างรอบด้านและสมดุล เพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา
ฝ่ายสงฆ์แม้จะเน้นการศึกษาทางธรรมเป็นหลัก แต่ก็ศึกษา

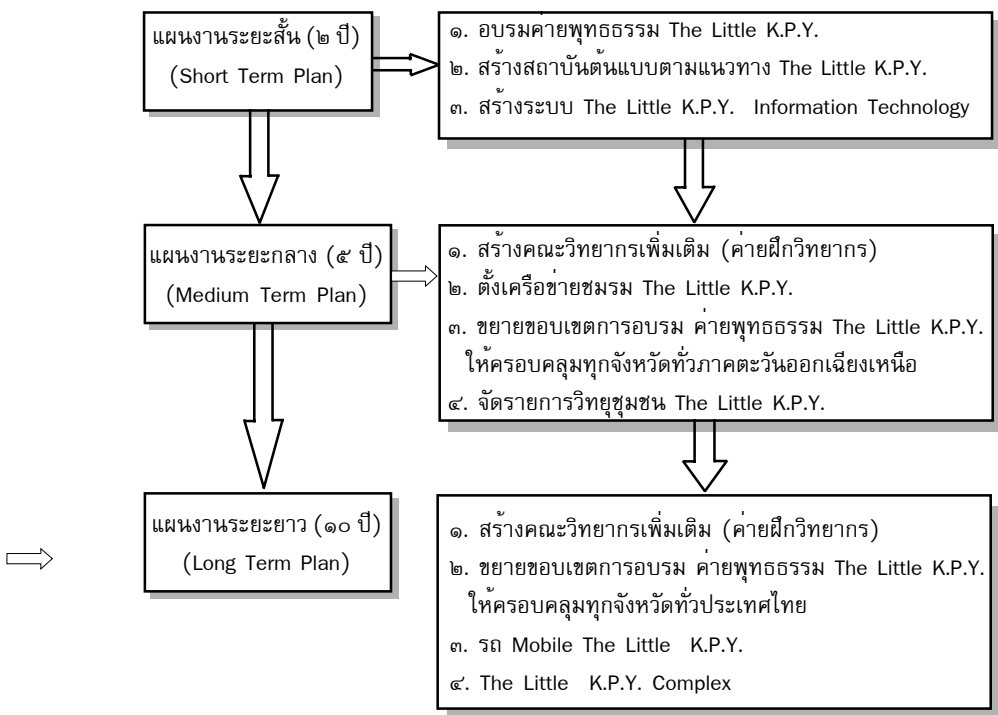

ทางโลกเพื่อเป็นความรู้เสริมอันจะเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่ศาสนาธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยความร่วมมือกับสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา เปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรี ๔ ปี สาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๐

วัดพระพุทธบาทตากผ้า จัดส่งพระเปรียญที่สอบได้จากสำนักวัดพระพุทธบาทตากผ้า และวัดสุวรรณวิหารไปศึกษา ณ ประเทศศรีลังกาและอินเดีย

วัดศรีโคมคำ พัฒนาบุคลากร (พระภิกษุสามเณรของวัด) โดยส่งเสริมการศึกษาต่อ การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และจัดทำผลงานทางวิชาการ

วัดป่าบ้านค้อ มีเป้าหมายในการพัฒนาบุคลากรของวัด ๓ ระดับ คือ ระดับที่ ๑ ฝึกคนให้มีคุณธรรม ได้จากเยาวชนที่ผ่านค่ายพุทธธรรม ๑๐๐ คน ระดับที่ ๒ ฝึกคนให้เป็นผู้นำ คัดเลือกคนที่มีความสามารถเป็นผู้นำ ประมาณ ๕ คน จากเยาวชนที่ผ่านค่ายพุทธธรรม ๑๐๐ คน และระดับที่ ๓ ฝึกคนเป็นวิทยากร คัดเลือกคนที่มีความสามารถเป็นวิทยากรประมาณ ๒ คน จากเยาวชนที่ผ่านค่ายพุทธธรรม ๑,๐๐๐ คน เน้นการใช้คุณธรรมนำความรู้ เพื่อยกระดับคุณธรรมของคนและเพื่อให้คนใช้ความรู้คู่คุณธรรม วัดให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรโดยจัดทำแผนงานทั้งระยะสั้น ๒ ปี ระยะยาว ๕ ปี และระยะยาว ๑๐ ปี

ภาพที่ ๓.๓ แผนงานด้านการพัฒนาบุคลากรและการบริหารการศึกษาของ
 วัดป่าบ้านค้อ

ที่มา ฉันทนา กล่อมจิต และกฤตกร กล่อมจิต รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่
 ศาสนธรรม ของวัดในพระพุทธศาสนา ศึกษาเฉพาะกรณี : วัดป่าบ้านค้อ อำเภอบ้านผือ
 จังหวัดอุดรธานี กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๖

๒. ผู้นำ

เจ้าอาวาสวัดทุกวัดล้วนเป็นผู้นำที่มีความโดดเด่นและเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ผลงาน และภาวะผู้นำ อันนำมาซึ่งความศรัทธาของประชาชน

ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล มีจริยวัตรอันงดงาม ความเสียสละ ซынหมั่นเพียร อุทิศตน เรียบง่าย ปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด มีคุณธรรม เมตตาธรรม เอาใจใส่ทำงานหนัก รับผิดชอบสูง มีคุณวุฒิ ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ ทั้งทางธรรมและทางโลก เช่น เป็นราชบัณฑิต ได้รับเปรียญธรรม ๙ ประโยค ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

ด้านผลงาน มีผลงานแสดงถึงความเชี่ยวชาญในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเป็นกรรมการ วิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิ การได้รับการยกย่องและประกาศเกียรติคุณ เกียรติบัตรและโลรางวัลที่ท่านได้จากองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวนมาก ปราบกฏชื่อเสียงเกียรติคุณ ในบทบาทต่างๆ เช่น นักบริหาร นักพัฒนา นักการทูต นักเผยแผ่ นักเทศน์ นักวิชาการ นักประชาสัมพันธ์ ครู นักประพันธ์ นักภาษาและวัฒนธรรม นักสังคมสงเคราะห์

ด้านภาวะผู้นำ เจ้าอาวาสหรือผู้นำของวัดมีภาวะผู้นำตามแนวพุทธ มีความโดดเด่นในด้านการเป็นนักบริหารและนักพัฒนาชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ ความคิดริเริ่ม มีความสามารถทางการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ยึดหลักการตามพระธรรม

วินัย การประสาน สร้างแรงจูงใจ ความร่วมมือ ร่วมใจของ
กลุ่มต่างๆ และชุมชน มีความสามารถในการสื่อสาร การพูด
การเขียน มีมนุษยสัมพันธ์ เครือข่าย และมีบาร์มี เป็นศูนย์รวม
ของความศรัทธา โน้มน้าวบุคคลและกลุ่มบุคคลให้ร่วมพลัง
ทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
ตัวอย่าง

พระธรรมปัญญาบดี เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมล
มังคลารามมีแนวคิดการบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบและ
เป็นรูปธรรม โดยปรับบทบาทการบริหารจัดการวัดแยกวัดออก
เป็นสองส่วน ส่วนที่หนึ่งมุ่งเน้นการอนุรักษ์โบราณสถาน
โบราณวัตถุให้คงอยู่ในสภาพดีและรักษาพระพุทธศาสนาอันเป็น
เอกลักษณ์ของชาติไว้ ส่วนที่สองมุ่งเน้นพัฒนาการบริหารจัดการ
ภายในองค์กรให้เป็นระบบ โดยจัดทำระเบียบวัดพระเชตุพน
ว่าด้วยการบริหารวัดพระเชตุพน พ.ศ. ๒๕๔๕ เพื่อให้ทรัพยากร
บุคคลรุ่นใหม่ได้มีส่วนร่วมในการบริหารมากขึ้น และยังริเริ่ม
ให้มีกิจกรรมการบรรยายธรรมและทัศนศึกษาวัดพระเชตุพน
โดยมีพระวิทยากรเป็นผู้นำชม

พระธรรมกิตติวงศ์ เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม เป็น
หัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ ๘ และราชบัณฑิต

พระธรรมวิสุทธิกวี เจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร มีผลงาน
เขียนและผลงานดีเด่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การพัฒนา
จิต การพัฒนาสังคม คุณภาพชีวิต การปกครอง การเทศน์

ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณจำนวนมาก เช่น โล่พระราชทาน
ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพุทธศาสนา ประเภทส่งเสริมผู้ปฏิบัติธรรม
รางวัลมหิตลวราวุธสรณ์ประจำปี ๒๕๔๒ สาขาพัฒนาสังคม
จากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยฯ ผู้บำเพ็ญประโยชน์
ในการพัฒนาจิต ปี ๒๕๔๔ จากสภาชาวพุทธ และมูลนิธิโลกทิพย์
เกียรติบัตรการฝึกอบรมกรรมฐานจากพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย
ไทย และ สิบสุดยอดนักเทศน์ (พระธรรมกถึก) ปี ๒๐๐๐
(คือปี ๒๕๔๓) จากหนังสือพิมพ์ ข่าวสด เป็นต้น

พระราชสุธี เจ้าอาวาสวัดอนงค์คารามและเจ้าคณะเขต
คลองสาน เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี กรรมการ
ศาสนศึกษาสำนักเรียนวัดอนงค์คาราม กรรมการตรวจประโยค
ธรรมสนามหลวง และกรรมการตรวจสอบประโยคบาลี
สนามหลวง

พระครูปลัดศีลวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดปัญญาบันฑิตาราม
สอบได้นักธรรมเอกและได้รับปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาปรัชญา จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นประธาน
ดำเนินการก่อสร้างวัดปัญญาบันฑิตารามและดำเนินกิจกรรมการ
เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามอุดมการณ์ของวัด ได้รับรางวัล
พระราชทานเสมาธรรมจักร ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา
ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๒ ประเภทส่งเสริมการพัฒนาชุมชน
และสงเคราะห์ประชาชน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
สาขาส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ในเทศกาลวิสาขบูชา ประจำปี

๒๕๔๒ และปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขา
สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา จากสถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยา
ลงกรณ์ เมื่อพ.ศ. ๒๕๔๕

พระวินัยธรเสรี ธมฺมานนฺโท เจ้าอาวาสวัดธรรมมาภิมุข
ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้ทำคุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา
สาขาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายในประเทศ และได้รับ
พระราชทานเสมาธรรมจักรจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ และเป็นเจ้าอาวาสวัด
พัฒนาตัวอย่าง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ หลังจากการประกาศให้เป็นวัด
เพียงปีเดียว ความสามารถที่โดดเด่นคือการออกแบบและ
ก่อสร้างสิ่งก่อสร้างและเสนาสนะภายในวัด

พระครูมงคลปัญญากร เจ้าอาวาสวัดสุวรรณมงคล
เป็นพระนักเทศน์ มีความรู้ ความสามารถด้านวิจิตรศิลป์
และมีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุก การเป็นผู้นำ
สร้างความร่วมมือร่วมใจประชาชนในท้องถิ่นร่วมบริจาคทรัพย์
สิ่งของเพื่อการพัฒนาชุมชน

พระธรรมวิมลโมลี เจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ มีความรู้
ความสามารถในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและภาษาล้านนา
ได้ปริวรรตและแต่งหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดี
ล้านนา และความรู้ทั่วไปหลายเรื่อง เป็นกรรมการปริวรรต
หนังสือล้านนาไทย กรรมการที่ปรึกษาจัดทำพจนานุกรมล้านนา
ฉบับไร้แม่ฟ้าหลวง ซึ่งเป็นโครงการของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กรรมการที่ปรึกษาคุณยิววัฒนธรรม จังหวัดพะเยา นอกจากนี้
ยังมีความชำนาญพิเศษในการออกแบบแปลนพระอุโบสถ กุฏิ
วิหารแบบล้านนาได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติและโล่จากมูลนิธิ
และหน่วยงานต่างๆ ในด้านการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธ
ศาสนา ผู้นุรักษ์วัฒนธรรมดีเด่น ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้าน
วัฒนธรรม ผู้นุรักษ์มรดกไทยดีเด่น และได้รับปริญญา
ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาไทยคดีศึกษา จาก
มหาวิทยาลัยนเรศวร และพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
สาขาภาษาไทย จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูเวฬุวันพิทักษ์ เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทตากผ้า
มีความรู้แตกฉานในอักษรพื้นเมืองเหนือ ภาษาล้านนา
เป็นกรรมการสังคายนาปริวรรตอักษรล้านนา ได้รับการ
ประกาศเกียรติคุณสถาปนาผู้ออกแบบแปลนการก่อสร้างในทาง
สถาปัตยกรรมได้อย่างยอดเยี่ยม จากกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ.
๒๕๒๖ ได้รับดุษฎีอักษรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์และ
ศิลปศาสตร์ จากประเทศศรีลังกา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ และได้รับ
มอบหมายงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศยุโรป
และสหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑

พระอาจารย์ทูล ชิปปัญญา เจ้าอาวาสวัดป่าบ้านค้อ
ได้รับพระราชทานเสมาธรรมจักรและใบประกาศเกียรติคุณ
จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อ
พ.ศ. ๒๕๓๓ เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธ

ศาสนา ประเภทส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา สาขา การแต่งหนังสือทางพระพุทธศาสนา เป็นนักบริหาร นักปกครอง นักการทูต นักประชาสัมพันธ์ นักประพันธ์ นักปฏิบัติ นักเผยแผ่ นักเทศน์ ครู และนักพัฒนา มีผลงานโดดเด่นในการเผยแผ่ ศาสนธรรมไปต่างประเทศ

พระครูอุทิตกิจจาทร เจ้าอาวาสวัดตะโหมด ได้รับ เกียรติบัตรจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอตะโหมด ในฐานะผู้บำเพ็ญประโยชน์ดีเด่น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ เกียรติบัตร จากผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์ดีเด่นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ เสาเสมาธรรมจักรจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธ ศาสนา ประเภทส่งเสริมการพัฒนาชุมชน และการสงเคราะห์ ประชาชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ และปริญญามหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพัฒนาชุมชน จากสถาบันราชภัฏสงขลา

ผู้นำเป็นองค์ประกอบของความสำเร็จของวัด นอกจาก เจ้าอาวาสวัดในปัจจุบันแล้ว ยังรวมถึงเจ้าอาวาสในอดีตหรือ ผู้ก่อสร้างวัด ซึ่งได้วางรากฐานไว้และได้มีการดำเนินการตาม แนวทางต่อเนื่องในปัจจุบัน สามารถสร้างความร่วมมือ ร่วมใจ ภาพลักษณ์ของวัดให้บังเกิดได้ เช่น วัดอภิญญาเทสิตธรรม หรือวัดนาหลวง มีเจ้าอาวาส คือ พระอธิการบุญทัน อัครคมโม โฉลกการบริหารกิจการวัด ขณะเดียวกันมี พระครูภักดิ์สรสุทธิคุณ

(หลวงพ่อทองใบ ปภัสสร) เป็นองค์ประธานสงฆ์ของวัดนาหลวงซึ่งมีความรู้ ความสามารถในการเทศนาธรรม เป็นที่เคารพ เลื่อมใส ศรัทธาของประชาชน มีผู้เดินทางไปฟังธรรมที่วัดนาหลวงจำนวนมาก วัดป่านานาชาติ มีหลักปฏิบัติธรรมตามแนวทางของหลวงปู่ชา (พระโพธิญาณเถระ) วัดปัญญาบันทารามเป็นวัดสาขาที่มีวัดชลประทานรังสฤษฎ์เป็นต้นแบบก่อตั้งโดยพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญาันทิกขุ)

๓. บุคลากร

บุคลากรของวัดมีทั้งกลุ่มภิกษุ สามเณร ไวยาวัจกร และฆราวาสที่ทำงานจัดการศึกษาตามอัยาศัยและการเผยแผ่ศาสนาของวัดทั้งที่ทำงานประจำและอาสาสมัคร เป็นผู้ประพฤติธรรม ไม่เรี่ยไร สามัคคี มีน้ำใจ มีความรับผิดชอบและความขยันหมั่นเพียร เสียสละ เคารพซึ่งกันและกัน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณสมบัติของนักเผยแผ่ ครู นักพัฒนาชุมชน และนักสังคมสงเคราะห์ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนและชุมชน

๔. งบประมาณ

การบริหารการเงินของวัดมีคณะกรรมการทั้งพระสงฆ์และฆราวาส มีการจัดตั้งมูลนิธิ กองทุน นำดอกผลมาใช้ในการส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น

วัดไตรมิตรวิทยาราม มีกองทุนทุนนิธิไตรมิตร วัดราชโอรสาราม มีทุนนิธิการศึกษาของวัด วัดอนงคาราม มีมูลนิธิ แถบ-สร้อย ชอบฝึก สนับสนุนการจัดทำหนังสือ วัดเขาพุทธโคดม มีกองทุน วิทยาทานจัดทำเอกสารและหนังสือเผยแผ่พุทธศาสนา วัดสุวรรณมงคล มีมูลนิธิการศึกษา วัดสุวรรณมงคล นำดอกผล บำรุงการศาสนศึกษา วัดพลับ มีมูลนิธิวัดพลับบางกะจะพิพิธ พัฒนาภรณ์ วัดศรีโคมคำ มีมูลนิธิวัดศรีโคมคำ (วิสุทธิโสภณ) มูลนิธิสังเคราะห์อาพาธ จังหวัดพะเยา กองทุนบาลีนักรธรรม กองทุนหยาดพิรุฬ และกองทุนศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดศรีโคมคำ วัดพระพุทธบาทตากผ้า มีมูลนิธิการศึกษาให้แก่ สำนักศาสนศึกษาต่างๆ ภายในเขตป่าซาง วัดป่าบ้านค้อ มี กองทุนจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือแม่บ้านผู้ปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ ธรรมแก่เด็กและเยาวชน

แหล่งรายได้ของวัดมาจากเงินบริจาค จึงทำให้รายได้ไม่แน่นอน วัดในเมืองมีความพร้อมด้านงบประมาณมากกว่าวัดป่า เพราะมีแหล่งรายได้ประจำ เช่น ค่าเช่าห้องแถว ค่าเช่าที่ดิน ค่าเช่าร้านค้า ค่าบริการนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะวัดที่เป็น แหล่งท่องเที่ยว เช่น วัดไตรมิตรวิทยาราม มีรายได้จาก นักท่องเที่ยวปีละประมาณ ๗ ล้าน ๓ แสนบาท ส่วนวัดที่ขาดแคลนงบประมาณ มีการระดมทุนและทรัพยากรเพื่อการ จัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ เช่น การทอดผ้าป่าสามัคคี วัดไม่มีลักษณะพุทธพาณิชย์ ไม่เน้นการเรียไร ไม่กำหนด

ค่าใช้จ่าย เช่น วัดปัญญาบันฑิตาราม วัดเขาพุทธโคดม หรือวัดธรรมาภิมุข ใช้วิธีจัดทำผังการก่อสร้างอาคาร ติดแสดงไว้ในวัด ผู้มีจิตศรัทธาแสดงความจำนงเป็นเจ้าของ เป็นการช่วยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมและรู้สึกว่าได้สร้างกุศล โดยการบริจาค ร่วมกัน

๕. เทคโนโลยี เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์

วัดโดยเฉพาะวัดที่เผยแพร่ธรรมไปยังต่างประเทศประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการเผยแพร่ธรรมและจัดทำเว็บไซต์ของวัด ทำให้วัดสามารถขยายการจัดการศึกษาตามอัยาศัยได้กว้างขวาง ครอบคลุม และสร้างความน่าสนใจ และเตรียมความพร้อมด้าน เครื่องมือ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก อันช่วยเอื้ออำนวยและส่งเสริมจัดการศึกษาตามอัยาศัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๖. สภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อมของวัด จำแนกได้เป็นสองลักษณะ คือ สภาพที่เป็นธรรมชาติ ภูมิทัศน์อันสวยงาม ความสงบ ร่มรื่น ร่มเย็น เป็นระเบียบเรียบร้อย เหมาะกับการศึกษาเรียนรู้ธรรม อบรมขัดเกลาจิตใจ และสภาพทางวัตถุ คือมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ พุทธศิลป์อันสวยงาม มีคุณค่า วัดใช้จุดเด่นในด้านสภาพแวดล้อมทั้งสองลักษณะ กอปรกับ การจัดพิธีกรรม

และกิจกรรมจูงใจให้ประชาชนมาสู่วัดและจัดการเรียนรู้ให้
เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่

๗. ความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

ความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญของ
ความสำเร็จของวัดทุกคนที่เป็นกรณีศึกษาในการจัดการศึกษา
ตามอัยาศัยและนำไปสู่การสร้างความร่วมมือร่วมใจและเครือข่าย
หรือวัดสาขา และเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการบริหารจัดการ
แบบมีส่วนร่วม การปรับบทบาทให้เหมาะสมกับสถานการณ์
ที่เปลี่ยนแปลงในทางโลก การรวมหรือการระดมพลังเพื่อให้เกิด
ผลสัมฤทธิ์หรือบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ และที่สำคัญคือการ
จัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์
และการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างวัดให้เป็นชุมชนการเรียนรู้
วัดที่เป็นกรณีศึกษามีความร่วมมือและเครือข่ายในรูปแบบต่างๆ
ที่หลากหลายและกว้างขวาง กับองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน
ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในการดำเนินกิจกรรมการขยาย
การเผยแผ่ธรรม ไปยังต่างประเทศ เช่น

วัดป่านานาชาติ มีเครือข่ายการเรียนรู้ ๑๒ สาขา ทั้งใน
ประเทศและต่างประเทศ วัดจัดกิจกรรมการประชุมประจำปี
ทุกวันที่ ๑๖ มิถุนายน ที่วัดหนองป่าพง เพื่อพบปะ แลกเปลี่ยน
ประสบการณ์ การปฏิบัติธรรมและร่วมกันแก้ปัญหาของวัด
สาขาต่างๆ รวมทั้งกลับมาเยี่ยมสาขาแม่แบบและเคารพพระธาตุ

หลวงปู่ชา สุภัทโท นอกจากนี้ยังปรับการเผยแพร่พุทธศาสนาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม จากเดิมเน้นพระภิกษุมาสู่ฆราวาสด้วย

วัดตะโหนด มีเครือข่ายแห่งการปฏิบัติธรรมตามรูปแบบกรรมฐานกับสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดนครราชสีมา ตรัง นครศรีธรรมราชและภูเก็ต โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ตำบลตะโหนด

ตอนที่ ๒ ยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด

ยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด เป็นการนำพุทธศาสนาสู่กระบวนการทางการศึกษา โดยการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ตามแนวคิดหรือหลัก “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน และการบูรณาการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การศึกษา ภูมิปัญญาไทย อาชีพกับวิถีชีวิต เป็นองค์รวม

การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชน มีลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกัน การสงเคราะห์ เกื้อกูลกันซึ่งมีความจำเป็นยิ่งต่อสัมฤทธิ์ผลของการจัดการศึกษา วัดที่เป็นกรณีศึกษาล้วนมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างความร่วมมือและเครือข่าย การช่วยเหลือ

เกื้อกูลกันระหว่างวัด กับโรงเรียนและชุมชนอันเป็นแบบอย่างที่ดีของการบริหารจัดการศึกษา

๑. บทบาทของวัด วัดบูรณาการหลักธรรม คำสอน ประเพณี พิธีกรรม และกิจการต่างๆของวัดกับบ้าน โรงเรียน และชุมชน เพื่อดึงชุมชนเข้าวัด ให้ความสงเคราะห์ชุมชนในด้านธรรม และพิธีกรรม รวมทั้งด้านสถานที่ของวัดแก่ชุมชน ทั้งบ้าน และโรงเรียนมาทำกิจกรรมของชุมชน เพื่อประโยชน์ แก่ชุมชน เช่น การจัดตลาดนัดชุมชน

วัดที่มีโรงเรียนตั้งอยู่ในวัดมีบทบาทเด่นชัดในการอุปถัมภ์โรงเรียนในรูปแบบต่างๆ เจ้าอาวาสและพระสงฆ์ของวัดร่วมกิจกรรม เช่น เป็นที่ปรึกษาของโรงเรียน ร่วมพัฒนาหลักสูตรศีลธรรม สอนศีลธรรม อบรมจริยธรรมแก่นักเรียน เป็นต้น การมอบสื่อการศึกษา อุปกรณ์การศึกษาแก่โรงเรียน การให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน หรือโครงการอาหารกลางวัน วัดที่ได้รับการยกย่องในการนำเสนอกระบวนการเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ที่บูรณาการบ้าน วัด และ โรงเรียน ได้ดี เป็นวัดตัวอย่าง คือ วัดราชโอรสาราม เจ้าอาวาสเป็นองค์อุปถัมภ์ที่ปรึกษาของโรงเรียน วัดให้การอุปถัมภ์โรงเรียนในการพัฒนาอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ สื่อการศึกษา การให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน การสร้างห้องเรียนจริยศึกษา การร่วมพัฒนาหลักสูตรวิชาศีลธรรม การสอนและการอบรมจริยธรรมแก่นักเรียน การให้ครูและนักเรียนได้ใช้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน โรงเรียนและชุมชนที่น่าใจ มีอาทิ วัดไตรมิตรวิทยารามราชวรวิหาร มีความร่วมมือจัดการเรียนการสอนภาษาจีนที่โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัยในทุกระดับชั้นในภาคปกติ และในภาคค่ำเปิดสอนให้บุคคลทั่วไปและชุมชน โดยผู้ช่วยเจ้าอาวาสได้ให้การสนับสนุนเงินจำนวน ๔๐๐,๐๐๐ บาท และร่วมกับศิษยานุศิษย์จัดตั้งกองทุนพัฒนาการเรียนภาษาจีนวัดสามจีน เพื่อใช้ร่วมกับงบประมาณที่ได้รับจากกรมสามัญศึกษา และมีโครงการ “คณิตศาสตร์ เพชรยอดมงกุฎ” ชิงทุนการศึกษาพระราชภาวนาวิกรม เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนวิชาภาษาต่างประเทศที่ ๒ (ภาษาจีน) และวิชาคณิตศาสตร์ของครูและนักเรียน

หลักการสำคัญที่วัดใช้เป็นแนวทางในการจัดวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ คือ ร่วมกับนักปราชญ์พื้นบ้านในชุมชน สืบทอดภูมิปัญญาในท้องถิ่น และสร้างสรรค์องค์ความรู้ต่างๆ ให้แก่ชุมชน จัดกิจกรรมเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ด้วยการพึ่งธรรม และด้วยกระบวนการถ่ายทอดธรรมนิยมประเพณีการปฏิบัติจากศาสนพิธีที่วัดจัด รวมพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางด้านพระพุทธศาสนา และวิชาการที่เกี่ยวข้องตามความเชี่ยวชาญของพระสงฆ์แต่ละรูป เช่น เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ปรึกษา กรรมการวัดกับชุมชนในท้องถิ่นต่างเอื้อเพื่อต่อกัน เช่น วัดพระธาตุศรีจอมทอง บริเวณ ไกล้วัดด้านตะวันออก มีหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ซึ่งเป็นหมู่บ้านนักปฏิบัติต่างให้การอุปถัมภ์ซึ่งกัน

และกันด้วยดี

วัดเป็นแกนนำของประชาชนในท้องถิ่น มีบทบาทในการให้การศึกษาและส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน โดยเฉพาะในด้านศิลปวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย อาชีพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และมีบทบาทในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชน โดยจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชนในรูปแบบต่างๆ

วัดเฉลิมพระเกียรติ จัดโครงการตรวจสุขภาพประชาชน จัดตั้งกองทุนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดสำหรับนักเรียนยากจน ขาดแคลน ร่วมกับกรมประมงและการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พัฒนาแหล่งน้ำหน้าวัด โครงการหอกระจายข่าว เสียงตามสาย

วัดธรรมามภิมุข เจ้าอาวาสเป็นพระนักพัฒนาได้ชักชวนชาวบ้านให้ร่วมกันพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้าน กายภาพและการพัฒนาจิตใจ เป็นศูนย์รวมกิจกรรมพัฒนาเด็ก นักเรียน นักศึกษา เยาวชน ประชาชน และข้าราชการ

วัดสุวรรณมงคล ร่วมมือกับประชาชน ส่วนราชการในท้องถิ่นและเอกชนในการพัฒนาวัดและชุมชน เช่น ร่วมกับ สโมสรไลออนส์ จังหวัดตราด และราษฎรจัดสร้างที่อ่านหนังสือ พิมพ์ประจำหมู่บ้าน ร่วมกับราษฎร ลูกเสือชาวบ้าน ตำรวจ ตระเวนชายแดน ปลุกป่าเฉลิมพระเกียรติและมอบกล้าไม้ให้

ราษฎรนำไปปลูกในพื้นที่ของตนและมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ โดยพานักเรียนธรรมศึกษาไปทัศนศึกษานอกสถานที่ร่วมกับ พระสงฆ์สามเณร และร่วมกับโรงเรียนวัดสุวรรณมงคล จัดงาน วันแม่แห่งชาติ เน้นการสอนคุณธรรมกตัญญูกตเวที และวันพ่อ แห่งชาติ เน้นการปฏิบัติธรรมบวชเนกขัมม บำเพ็ญจิตภาวนา วัดศรีโคมคำ จัดสร้างนางข้าว หาทุนสนับสนุนการจัดตั้งร้านค้า ประจำหมู่บ้าน ชื่อว่าตลาดสาธิตการค้าประจำหมู่บ้าน จัดหา ทุนส่งเสริมกลุ่มแม่บ้าน อบรมอาชีพแก่ชาวบ้าน และจัดตั้งศูนย์ เด็กเล็กในหมู่บ้าน

วัดนาหลวง ตั้งอยู่ในเขตวนอุทยานแห่งชาติ จึงได้รับ มอบหมายให้วัดช่วยดูแลป่า พระมีหน้าที่เทศนาสั่งสอนชาวบ้าน ใกล้เคียง และชาวบ้านไม่บุกรุกเพราะเห็นว่าเป็นสถานที่ของวัด

วัดบ้านนาชาติ สอนและส่งเสริมอาชีพการทำไม้กวาด

๒. บทบาทของบ้าน โรงเรียนและชุมชน บ้าน โรงเรียน และชุมชนให้การอุปถัมภ์วัดและพระสงฆ์ ให้อาวาสถาน แก่ พระสงฆ์ การให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือในการบริหารจัดการ การดำเนินกิจกรรมของวัด เช่น การเป็นกรรมกรวัด การช่วยเหลือในกิจกรรมต่างๆของวัด การประพฤติธรรม และดำรงตน เป็นคนดี โรงเรียนให้การสนับสนุนให้นักเรียนศึกษาหาความรู้ จากแหล่งการเรียนรู้ของวัด เช่น โรงเรียนวัดจองคำ क्रमอบหมาย งานให้นักเรียนมาศึกษาค้นคว้าจากแหล่งการเรียนรู้ภายในวัด

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด

๑. ปัญหาอุปสรรค

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดมีลักษณะใกล้เคียงกันเนื่องมาจากข้อจำกัดในด้านทรัพยากรการบริหารที่จำเป็นและเอื้อให้เกิดความสำเร็จในการจัดการศึกษา ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ สถานที่ เครื่องมือ อุปกรณ์และเทคโนโลยี ข้อมูลและการจัดการความรู้ และการสนับสนุนจากภาครัฐ

๑.๑ บุคลากร วัดส่วนใหญ่ประสบปัญหาขาดบุคลากรประจำ มีลักษณะเป็นงานอาสาสมัคร มีการเปลี่ยนแปลงบุคลากรที่รับผิดชอบบ่อย ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง พระวิปัสสนาจารย์ ครูอาจารย์ และบุคลากรมีไม่เพียงพอที่จะช่วยดำเนินกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมและขยายการจัดการศึกษาตามอัยาศัยให้กว้างขวาง พระสงฆ์และบุคลากรของวัดยังมีปัญหาความรู้ ความสามารถและศักยภาพในด้านภาษาต่างประเทศ การสอน เทคนิคการนำเสนอ การใช้สื่อ การใช้เทคโนโลยีที่จำเป็น และการบริหารจัดการองค์กรสมัยใหม่ โดยเฉพาะการบริหารการเงินและงบประมาณ และการประชาสัมพันธ์

บุคลากรยังทำงานโดยอาศัยประสบการณ์เป็นหลัก ขาดความรู้และทฤษฎีตามหลักวิชาการที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น วัดมหาชัย รวบรวมโบราณวัตถุไว้เป็นจำนวนมาก ยังไม่มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ การทำนุบำรุงรักษา โบราณวัตถุอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ขาดผู้เชี่ยวชาญด้าน ศิลปะและวัฒนธรรม ภาษาและประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาช่วยงานของวัด

๑.๒ งบประมาณ งบประมาณเป็นปัญหาของวัด ส่วนใหญ่ในชนบท เนื่องจากวัดไม่มีแหล่งรายได้ประจำ รายได้ มาจากการบริจาคตามศรัทธาและการบริจาคของประชาชน ทำให้เป็นปัญหาและอุปสรรคในการวางแผนงาน วัดในเมืองหรือ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวไม่มีปัญหานี้ ในทางตรงกันข้ามวัดมี รายได้มากพอที่จะนำไปก่อสร้างและพัฒนาโรงเรียนและชุมชน

๑.๓ สถานที่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนศิลป์ ต่างๆของวัดชำรุดเสียหายตามกาลเวลา มีปัญหาขาดการบำรุง รักษา บูรณปฏิสังขรณ์ ขาดการดูแลรักษาองค์ความรู้ที่จารึกไว้ วัดในชนบทหรือวัดป่ามีปัญหาขาดสาธารณูปโภคที่จำเป็น ขาดไฟฟ้า น้ำจืด สิ่งก่อสร้างชำรุดทรุดโทรม วัดที่เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวประสบปัญหาผู้มาเยี่ยมชมไม่ดูแลรักษาสถานที่ ไม่มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย มีผู้นำสุนัขหรือแมวมา ปล่อย

๑.๔ เทคโนโลยี เครื่องมือ และอุปกรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่จำเป็น โดยเฉพาะคอมพิวเตอร์ มีไม่พอเพียง และขาดการนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่ธรรมและการจัดการศึกษาตามอัยาศัยอย่างเหมาะสม และเต็มประสิทธิภาพ สื่อการศึกษา เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ไม่พอเพียงและไม่ทันสมัย เก่า ชำรุด ขาดการดูแลอย่างทั่วถึง บุคลากรผู้มีความรู้และทักษะการผลิตและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีจำกัด

๑.๕ ข้อมูลและการจัดการความรู้ ข้อมูลและการจัดการความรู้ยังได้รับความสำคัญจากวัดน้อย ขาดการรวบรวม ตรวจสอบ จัดระบบ เผยแพร่และกระจายข้อมูล องค์ความรู้ของวัดอย่างถูกต้องตามทฤษฎีและหลักวิชาการและยังไม่มีมีการพัฒนาระบบสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปัญหาถูกละเมิดลิขสิทธิ์ มีการนำหนังสือของวัด เช่น วัดป่านานาชาติไปพิมพ์จำหน่าย โดยไม่ได้รับอนุญาตและตรวจสอบจากวัด ทำให้ข้อมูลคลาดเคลื่อน

๑.๖ การสนับสนุนจากภาครัฐ ภาครัฐยังไม่มีนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาวัด วัดขาดการสนับสนุน ส่งเสริมจากภาครัฐอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะด้านงบประมาณ และด้านวิชาการ ยังไม่มีการนำศักยภาพของวัดและพระภิกษุสงฆ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยอย่างเต็มที่ นอกจากนี้วัดในเมืองที่เน้นการศึกษาทางธรรมมักประสบปัญหาชาวบ้านไม่นิยมเข้าวัด สนใจโซ่กลางและอภินิหาร

๒. ข้อเสนอแนะ

การสังเคราะห์ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยพบว่ามีความสอดคล้องกันโดยจำแนกเป็นข้อเสนอแนะต่อวัดและพระภิกษุสงฆ์ และข้อเสนอแนะต่อรัฐ

ข้อเสนอแนะต่อวัดและพระภิกษุสงฆ์ ด้านการบริหาร เน้นนโยบายให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวิธีการ ด้านบุคลากรควรมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เสริมความรู้ทางโลกแก่พระภิกษุสงฆ์ โดยเฉพาะการบริหารจัดการ และการสอน เน้นการสร้างบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในเชิงรุก การประชาสัมพันธ์และการใช้อินเทอร์เน็ต เผยแพร่ธรรม

ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ รัฐควรให้ความสำคัญกับบทบาทของวัด และจัดงบประมาณที่เหมาะสมให้วัด ให้การสนับสนุน และดูแลการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของวัด

บทที่ ๔

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้เป็นการสังเคราะห์ผลการวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาเรื่องรูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาการจัดการศึกษาตามอัยาศัย จำนวน ๒๓ วัดซึ่งเป็นการวิจัยกรณีศึกษา เพื่อนำผลมาจัดทำข้อเสนอและนโยบาย เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดและพระสงฆ์ รวมถึงแนวทางการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการการศาสนากับการศึกษาแกสถานศึกษาโดยทั่วไปที่เหมาะสมและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

สรุป

การสังเคราะห์ผลการวิจัยวัดที่เป็นกรณีศึกษาการจัดการศึกษาตามอัยาศัย จำนวนรวม ๒๓ วัดพบข้อมูลเบื้องต้นว่า วัดส่วนใหญ่ตั้งในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน ๗ วัด

รองลงมา คือ วัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๕ วัด ภาคตะวันออก ๔ วัด ภาคเหนือ ๔ วัด ภาคใต้ ๒ วัด ภาคกลาง ๑ วัด ตามลำดับ โดยวัดในกรุงเทพมหานครและนนทบุรีเป็นพระอารามหลวงทั้งหมด การจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

๑. การจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดมุ่งส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ตามโอกาสและความพร้อม โดยเน้นความรู้ทางศาสนา ประวัติศาสตร์ ภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาไทย ในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ (๑) การจัดสภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์ อาคารสถานที่หรือกายภาพของวัดให้มีความสงบ สะอาด เป็นแหล่งการเรียนรู้ จุดเด่นของวัดในเมือง คือ โบราณสถาน โบราณวัตถุและศาสนศิลป์ในวัด ส่วนวัดในชนบท คือ ธรรมชาติ (๒) การจัดศาสนพิธี พิธีกรรม เทศกาลตามประเพณี นิยมและกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา (๓) การผลิตและใช้สื่อเพื่อเผยแพร่ศาสนธรรมในรูปแบบต่างๆ โดยจำแนกตามประเภทของสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อเคลื่อนที่หรือสื่อกลางแจ้ง สื่อพื้นบ้านหรือสื่อประเพณี และสื่อชุมชนหรือสื่อท้องถิ่น (๔) การจัดตั้งห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอวัฒนธรรม หอศิลป์ หอกระจายข่าว อุทยานการศึกษา สวนพฤกษศาสตร์

สวนสมุนไพรร ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน และแหล่ง
การเรียนรู้อื่นๆ (๕) การจัดกิจกรรมเชิงวิชาการ เพื่อให้ความรู้
ทางศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย การประกอบอาชีพ
และเรื่องที่ได้รับ ความสนใจจากสังคมและ (๖) การจัดตั้ง
เครือข่ายและวัดสาขา

๒. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการศึกษาตามอัยาศัย
ของวัดให้ประสบผลสำเร็จประกอบด้วย (๑) ระบบและรูปแบบ
การบริหารตามหลักพระธรรมวินัย หลักและทฤษฎีการบริหาร
งาน หลักการบูรณาการ และใช้หลักกัลยาณมิตร (๒) ผู้นำคือ
เจ้าอาวาส ทั้งในปัจจุบันและในอดีต มีความโดดเด่นในด้าน
คุณลักษณะส่วนบุคคล ผลงาน ชื่อเสียง เกียรติคุณ และภาวะ
ผู้นำ โดยเฉพาะการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการพัฒนา
รวมทั้งความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น ภาษา วัฒนธรรม
ประเพณีท้องถิ่น (๓) บุคลากร มีพระสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร
และฆราวาส ประพฤติธรรมตามพระวินัย มีคุณธรรม จริยธรรม
อุทิศตน มีมนุษยสัมพันธ์ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น (๔)
งบประมาณ มีการระดมทุนและทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษา
มีการจัดตั้งมูลนิธิ กองทุนและมีการบริหารการเงินโดย
คณะกรรมการอย่างเป็นทางการเป็นระบบ (๕) ด้าน เทคโนโลยี เครื่องมือ
วัสดุอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก เอื้อให้มีการเผยแผ่ธรรม
และการดำเนินกิจกรรมกรมการจัดการศึกษาตามอัยาศัย

เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (๖) ด้านสภาพแวดล้อม มีความเป็นธรรมชาติ มีภูมิทัศน์ อาคารสถานที่ตั้งสงบ สะอาด เหมาะกับการเรียนรู้ (๗) มีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ความร่วมมือและเครือข่าย หรือวัดสาขา ไม่เฉพาะในประเทศ แต่ขยายไปยังต่างประเทศด้วย

๓. ยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาตามอัยาศัยของวัด เป็นการนำพุทธศาสนาเข้าสู่กระบวนการทางการศึกษา โดยการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ตามแนวคิดหรือหลัก “บวร” คือ เน้นบทบาทของบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน และการบูรณาการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การศึกษา ภูมิปัญญาไทย อาชีพกับวิถีชีวิต เป็นองค์รวม วัด บ้าน โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นการพึ่งพาซึ่งกันและกัน การส่งเสริม เกื้อกูลกัน มียุทธศาสตร์ในการบริหารโดยเน้นการมีส่วนร่วม การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายทั้งในท้องถิ่น ในจังหวัดอื่นและต่างประเทศด้วย อันเป็นแบบอย่างที่ดีของการบริหารจัดการศึกษา

๔. การวิเคราะห์จุดเด่นและปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดใช้เทคนิค SWOT สรุปโดยภาพรวมได้ดังนี้

จุดแข็ง (Strengths) สภาพแวดล้อมของวัดที่มีความสงบ เป็นธรรมชาติ มีคุณค่าทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม

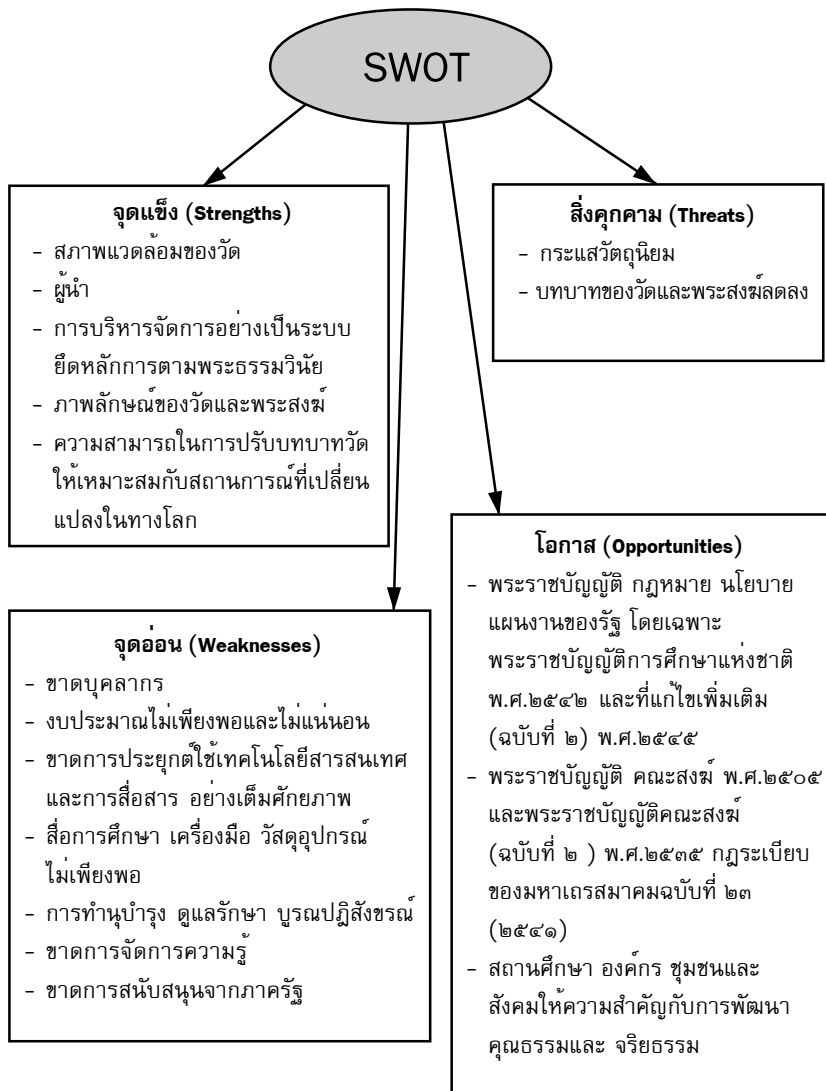
และประวัติศาสตร์ ผู้นำมีความโดดเด่นด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ผลงานและภาวะผู้นำ การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบตามแนวพุทธ ภาพลักษณ์ของวัดและพระสงฆ์ และความสามารถของวัดในการปรับบทบาทให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

จุดอ่อน (Weaknesses) บุคลากรมีจำกัด ขาดบุคลากรที่รับผิดชอบงานประจำโดยตรง บุคลากรมีข้อจำกัดในด้านภาษาอังกฤษ เทคโนโลยี การบริหารจัดการ งบประมาณของวัด โดยเฉพาะวัดในชนบทมีจำกัด ไม่มีแหล่งรายได้ที่แน่นอน ขาดการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่ธรรม และการจัดการศึกษาตามอัยาศัยได้อย่างเหมาะสมและเต็มประสิทธิภาพ บุคลากรผู้มีความรู้และทักษะการผลิตและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีจำกัด สื่อการศึกษาเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ ไม่พอเพียงและไม่ทันสมัย ขาดการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ ขาดการส่งเสริมและการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านการบริหารจัดการ งบประมาณและด้านวิชาการอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม และรัฐยังขาดการนำศักยภาพของวัดและพระภิกษุสงฆ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยอย่างเต็มที่

โอกาส (Opportunities) พระราชบัญญัติ กฎหมาย นโยบาย แผนงานของรัฐ โดยเฉพาะพระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาด้วยตนเอง แหล่งการเรียนรู้ การสร้างคนไทยให้เป็นผู้ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ มีความรู้ควบคู่คุณธรรม เน้นบทบาทของสถาบันศาสนาในการจัดการศึกษา การสร้างความร่วมมือและบทบาทของรัฐที่จะต้องส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๕๙) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา การพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรู้ คุณธรรม และพัฒนาสังคมให้เข้มแข็งและมีคุณภาพ รวมถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กฎระเบียบของมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๒๓ (๒๕๔๑) ในด้านการศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ศาสนาธรรม และศาสนสงเคราะห์ รวมทั้งกฎระเบียบที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของคณะสงฆ์ การปฏิรูปการศึกษาทำให้สถานศึกษา องค์กร ชุมชน และสังคมให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาจิตใจของบุคคล การสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความใฝ่รู้ รักการเรียนรู้ และการสร้างสังคม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้

สิ่งคุกคาม (Threats) กระแสวัตถุนิยม การพัฒนาสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจบนฐานโครงสร้างของสังคมที่อ่อนแอ สังคมไทยตกอยู่ในกระแสบริโภคนิยม การรับค่านิยมวัฒนธรรมของต่างประเทศโดยขาดวิจาร์ณญาณถึงความเหมาะสม ละเลยมองข้ามคุณค่าของภูมิปัญญาไทย วิถีชีวิตแบบไทย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม วิถีชีวิต ค่านิยม ความคิด ความเชื่อและการเรียนรู้ของคนไทย บทบาทของวัดและพระสงฆ์ลดลง โดยเฉพาะด้านการศึกษา วัดมีบทบาทเน้นการเป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมและพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม

ภาพที่ ๔.๑ การวิเคราะห์การจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด
โดยใช้เทคนิค SWOT

อภิปรายผล

จากผลการสังเคราะห์งานวิจัยที่เป็นกรณีศึกษาการจัดการศึกษาตามอัยาศัยสามารถอภิปรายประเด็นสำคัญโดยอิงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. ๒๕๔๒ (ฉบับที่ ๒) และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ดังนี้

๑. การจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดมียุทธศาสตร์สอดคล้องกับที่ระบุไว้ในมาตรา ๘ คือเป็นการศึกษาตลอดชีวิตของประชาชนโดยเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นพื้นฐานให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเน้นชุมชนอันเป็นที่ตั้งของวัดและการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ด้วยกระบวนการถ่ายทอดธรรมเนียน ประเพณี ค่านิยม ที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน

๒. วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และมีบทบาทเป็นแหล่งการเรียนรู้ตามอัยาศัย โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษา การจัดการกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เป็นแหล่งปลูกฝังศีลธรรม สร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคล ชุมชนและสังคม และเป็นแหล่งกำเนิดศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ค่านิยมและปัทสถานทางสังคมของสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตโดยสืบเนื่อง สอดคล้องกับความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาที่ระบุไว้ในมาตรา ๖ ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย

จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และมาตรา ๗ “...ส่งเสริมศาสนา ศิลป วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง”

๓. วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยได้ดำเนินการสอดคล้องตามแนวการจัดการศึกษามาตรา ๒๕ รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ แหล่งการเรียนรู้สำคัญที่จัดตั้งและบริการการเรียนรู้แก่ประชาชน ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ อุทยานการศึกษา สวนพฤกษศาสตร์ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ โดยส่วนใหญ่เป็นความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน เช่น ห้องสมุดประชาชนวัดอนงคาราม รับผิดชอบโดยกรุงเทพมหานคร

๔. พระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญในลักษณะการเป็นแบบอย่าง การสร้างความเคารพ ศรัทธา และยึดมั่น โดยเจ้าอาวาสมีความโดดเด่น เป็นผู้ที่มีคุณธรรม เมตตาธรรม ยุติธรรม ความเสียสละ เอาใจใส่ และรับผิดชอบต่อสังคม มีวิสัยทัศน์ มีประสบการณ์ และมีภาวะผู้นำสูง มีความสามารถทางการบริหาร การประสาน สร้างแรงจูงใจ ความร่วมมือร่วมใจของกลุ่มต่างๆ และชุมชน เป็นนักพัฒนา นักเทศน์

และนักวิชาการ พระหลายรูปเป็นปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นที่เคารพและศรัทธาของสงฆ์และประชาชน นอกจากนี้พระภิกษุสงฆ์และบุคลากรในวัดมีคุณธรรม จริยธรรม ใฝ่เรียนรู้อยู่ปฏิบัติธรรม สามัคคี มีน้ำใจ เสียสละ เคารพซึ่งกันและกัน ทำงานร่วมกันโดยใช้หลักการการมีส่วนร่วม จึงทำให้ประชาชนเลื่อมใส ศรัทธา ให้การสนับสนุน และให้ความร่วมมือ การดำเนินภารกิจจัดการศึกษาตามอัยาศัยจึงประสบความสำเร็จได้ด้วยดี

๕. ด้านทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา วัดมียุทธศาสตร์การบริหารที่สอดคล้องกับมาตรา ๕๘ “ให้มีภาระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงินและทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรและสถาบันต่างๆ รวมถึงสถาบันศาสนา ครอบครัว และชุมชน มาใช้ในการจัดการศึกษา” วัดก่อตั้งโรงเรียนและให้สถานที่ของวัดเป็นที่ตั้งสถานศึกษา วัดอนุเคราะห์พระสงฆ์และบุคลากรของวัด รวมทั้งสถานที่ เครื่องมือ อุปกรณ์ ของวัดแก่ชุมชน ขณะเดียวกันก็มีการระดมทรัพยากรและงบประมาณจากชุมชนในการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัยาศัยของวัดด้วย โดยเฉพาะศาสนพิธี และกิจกรรมของชุมชน รวมทั้งการนำรายได้จากแหล่งรายได้ของวัด เช่น จากนักท่องเที่ยว การบริจาค การจัดกิจกรรมระดมทุน การทอดผ้าป่าการศึกษาของวัดพลับ รวมทั้งทุนมูลนิธิของวัด มาใช้ในการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนธรรม

๖. วัดเน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดีแก่ชุมชน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชาวบ้าน มีความร่วมมือ การช่วยเหลือเกื้อกูล การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน และมีการจัดกิจกรรมร่วมกันในหลากหลายรูปแบบ ทั้งทางธรรมและทางโลก สอดคล้องกับมาตรา ๒๙ “ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรและสถาบันสังคมต่างๆ รวมถึงสถาบันศาสนา ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรร ภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน” เช่น วัดตะโหมด เป็นแกนนำในการรวมกลุ่มชาวบ้านและการประชุมร่วมกัน จนเกิดเป็นสถานวัดตะโหมด วัดพระธาตุจอมทองวรวิหาร มีหมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง เป็นหมู่บ้านนักปฏิบัติธรรม อยู่ไม่ไกลจากวัดและให้การอุปถัมภ์วัด

๗. การสนับสนุนเกื้อกูลของภาครัฐนับว่ามีความสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ถูกหลักวิชาการ และยั่งยืน ส่งเสริมและให้กำลังใจผู้รับผิดชอบ ดังเช่นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ คณะจากหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากรได้เดินทางมาสำรวจหนังสือธรรมไบลานสมุดข่อย ที่วัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม และได้ให้

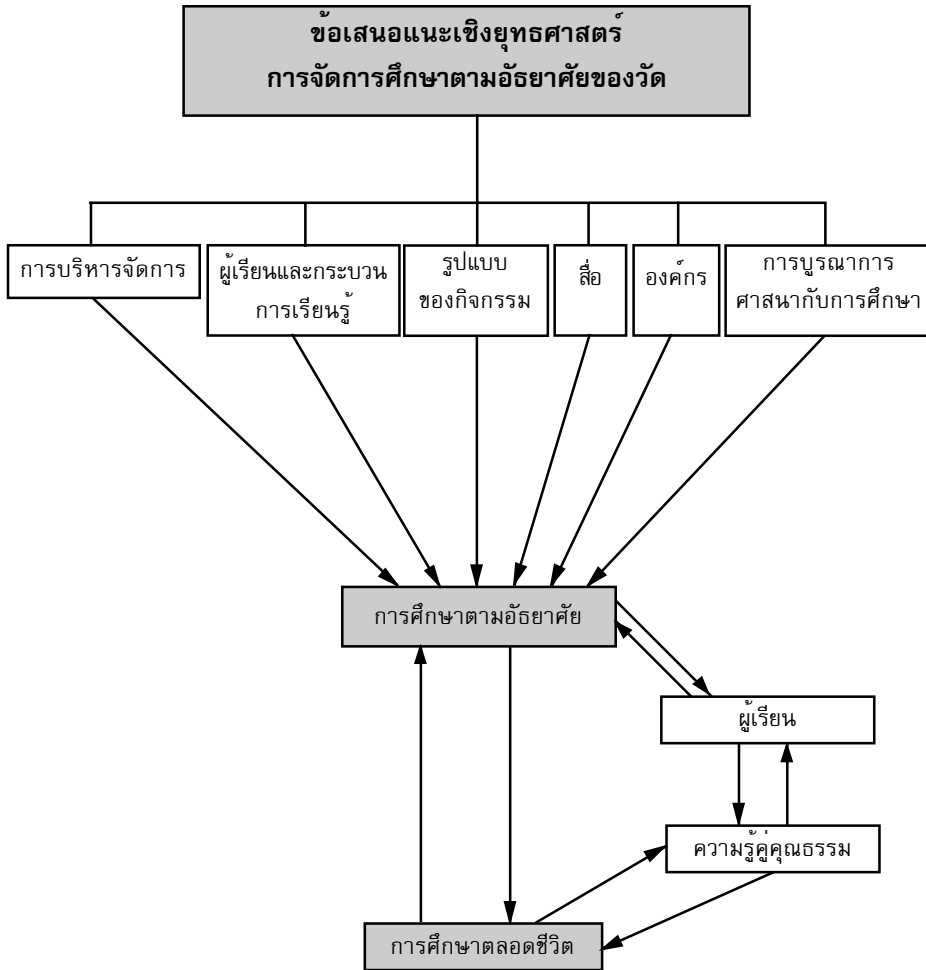
คำแนะนำการทำทะเบียนและระบบจัดเก็บ พระอริยานุวัตร
อดีตเจ้าอาวาสพระอารามหลวงวัดมหาชัย และผู้ริเริ่มพิพิธภัณฑ์
พื้นบ้านได้บันทึกไว้ว่า "ที่ทางหอสมุดแห่งชาติได้ให้ความอุปถัมภ์
ส่งเสริมการเก็บรวบรวมไว้นี้ เป็นกำลังใจแก่ผู้รักษาและเป็น
ข้อมูลในการคุ้มครองความมั่นคงอย่างยิ่ง" (จินดา งามสุทธิ
ม.ป.ป. : ๔๒)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อไปนี้เป็นข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์เพื่อ
เป็นแนวทางกำหนดนโยบาย รูปแบบและกระบวนการจัดการ
ศึกษาตามอัยาศัยของวัด ซึ่งเป็นผลจากองค์ความรู้ที่ได้จาก
การสังเคราะห์ผลการวิจัยการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด
ที่เป็นกรณีศึกษา จำนวน ๒๓ วัด และกรอบการพัฒนาประเทศ
ที่ปรากฏในพระราชบัญญัติ แผนพัฒนาประเทศ และนโยบาย
ของรัฐที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
ซึ่งได้ให้ความสำคัญของการศึกษาตามอัยาศัย การศึกษา
ตลอดชีวิต การพัฒนาคนไทยให้มีความรู้ ควบคู่กับคุณธรรม
และจริยธรรม การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยการ
จัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมศาสนา ศิลปะและ
วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย การสร้างความ
ร่วมมือการวิจัยและพัฒนาและ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของวัด และพระสงฆ์ รวมถึงแนวทางการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการ การศาสนากับการศึกษาแก่สถานศึกษาโดยทั่วไป ข้อเสนอแนะ เชิงยุทธศาสตร์ในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยที่นำเสนอ จัดกลุ่มได้ดังนี้

- ยุทธศาสตร์ที่เน้นการบริหารจัดการ
- ยุทธศาสตร์ที่เน้นผู้เรียนและกระบวนการเรียนรู้
- ยุทธศาสตร์ที่เน้นรูปแบบการจัดการศึกษาตามอัยาศัย
- ยุทธศาสตร์ที่เน้นสื่อ
- ยุทธศาสตร์ที่เน้นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตามอัยาศัย
- ยุทธศาสตร์ที่เน้นการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาตามอัยาศัยของวัด

ภาพที่ ๔.๒ แผนภูมิสรุป
ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด

ยุทธศาสตร์ที่เน้นการบริหารจัดการ

- กำหนดปรัชญา วิสัยทัศน์ แนวนโยบาย การบริหารจัดการวัด
- กำหนดโครงสร้างการบริหารงานของวัดตามอำนาจหน้าที่ หรือ ภาระงาน การกระจายอำนาจ การแบ่งงานและกำหนด ผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน
- บริหารงานในรูปคณะกรรมการ ทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส
- การสื่อสาร และประชาสัมพันธ์ ในวงกว้าง
- ติดตาม ประเมินผลการบริหาร จัดการ และการดำเนินกิจกรรม ต่างๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
- บูรณาการ เชื่อมโยงการศึกษา กับการศาสนา และศาสตร์อื่นๆ
- ยึดเอกลักษณ์ วิถีชีวิตไทยและพุทธปฏิบัติ
- ปรับบทบาทของวัดและสงฆ์ให้ทันโลก
- เน้น บทบาท "๓ ร" คือ รับ-รุก-ร่วมมือ ในการบริหารจัดการวัด และการดำเนินกิจกรรมขอวัด

ภาพที่ ๔.๓ ยุทธศาสตร์ที่เน้นการบริหารจัดการ

ยุทธศาสตร์ที่เน้นผู้เรียนและกระบวนการเรียนรู้

- ใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนรู้
- ศึกษาและวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย
- สร้างผู้ใฝ่รู้ หรือบุคคลแห่งการเรียนรู้
- ใช้หลักการให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ทุกเวลา ทุกสถานที่ ตามความพร้อมและความต้องการของผู้เรียน
- ใช้ธรรมชาติ
- ใช้กิจกรรมและสื่อหลากหลายรูปแบบ

ภาพที่ ๔.๔ ยุทธศาสตร์ที่เน้นผู้เรียนและกระบวนการเรียนรู้

ยุทธศาสตร์ที่เน้นรูปแบบกิจกรรม

- วิเคราะห์ผู้เรียนและกระบวนการเรียนรู้เพื่อพิจารณาความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย
- จัดกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย
- สร้าง การมีส่วนร่วม และความร่วมมือร่วมใจ
- สร้างจุดเน้นรูปแบบจัดกิจกรรมของวัด ตามความเชี่ยวชาญ ความพร้อมและจุดเด่นของวัด
- นำเสนอกิจกรรมที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก

ภาพที่ ๔.๕ ยุทธศาสตร์ที่เน้นรูปแบบกิจกรรม

ยุทธศาสตร์ที่เน้นสื่อ

ข้อควรพิจารณาการใช้สื่อโดยภาพรวม

- ความเหมาะสมกับความสนใจ ความต้องการ พฤติกรรมและการเรียนรู้
 และความสามารถในการใช้สื่อของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย
- ความเหมาะสมกับสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม
 และบริบทของชุมชนแต่ละแห่ง
- ข้อดี ข้อจำกัดของสื่อแต่ละประเภท ในการใช้เผยแพร่ธรรมและความรู้
- สื่อที่เป็นจุดเด่นของวัด
- การประเมินผลการใช้สื่อ

ข้อควรพิจารณาในการใช้สื่อแต่ละประเภท

๑. สื่อบุคคล

- ใช้สื่อบุคคล โดยเฉพาะเจ้าอาวาส พระสงฆ์ที่เป็นที่เคารพ
 ศรัทธา
- คัดเลือกผู้เข้ามาบวชในพุทธศาสนา เป็นศาสนทายาท
 อย่างเหมาะสม
- พระสงฆ์มีพฤติกรรมและภาพลักษณ์ที่ดี
- พัฒนาสงฆ์ทั้งทางธรรมและทางโลก

๒. สื่อธรรมชาติ

- ดูแลรักษาความเป็นธรรมชาติ ของสภาพแวดล้อม
- ทำนุบำรุง บูรณปฏิสังขรณ์ วัดวาอาราม โบราณสถาน
 โบราณวัตถุ ตามหลักวิชาการ
- จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ เป็นป้ายถาวรและ
 เอกสารเผยแพร่

ยุทธศาสตร์ที่เน้นสื่อ (ต่อ)

๓. สื่อสิ่งพิมพ์
  - รวบรวมความรู้และแหล่งการเรียนรู้ในวัด ธรรม คติธรรม คำสอน ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเผยแพร่
  - นำเสนอเนื้อหาให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมาย
  - ออกแบบรูปเล่มและภาพประกอบให้สร้างความสนใจ
๔. สื่ออิเล็กทรอนิกส์
  - พัฒนาเว็บไซต์ของวัด เพื่อการประชาสัมพันธ์วัดและเผยแพร่ ธรรมและความรู้ที่เกี่ยวข้อง
  - จัดทำสื่อซีดีรอมเผยแพร่ธรรม ความรู้และแหล่งการเรียนรู้ในวัด
๕. สื่อเคลื่อนที่ หรือสื่อกลางแจ้ง
  - ใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ อาคารสถานที่ ของวัดและชุมชน
๖. สื่อพื้นบ้าน หรือสื่อประเพณี
  - จัดพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ โดยใช้หลักธรรมนำ
๗. สื่อชุมชน
  - ใช้ประโยชน์จากสื่อชุมชน ในการเผยแพร่ธรรม

ภาพที่ ๔.๖ ยุทธศาสตร์ที่เน้นสื่อ

ยุทธศาสตร์ที่เน้องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัด การศึกษาตามอัยาศัยของวัด

๑. ภาครัฐ

- จัดทำแผนพัฒนาวัดโดยเน้นบทบาทด้านการจัดการศึกษา
- จัดสรรเงินงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด
- ให้การสนับสนุนทางวิชาการ
- ดำเนินการจัดการความรู้ของวัดอย่างเป็นระบบ
- สสำรวจและจัดทำหนังสือและเว็บไซต์ เผยแพร่ความรู้ทำเนียบสื่อหรือแหล่งการเรียนรู้ของวัด
- ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด
- สนับสนุนการพัฒนาฐานข้อมูลและระบบสารสนเทศแหล่งการเรียนรู้ของวัดเป็นโครงการระดับชาติ
- ส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งห้องสมุดวัด พิพิธภัณฑ์วัดและแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ
- ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ของวัด

๒. สถานศึกษา

- จัดการเรียนการสอนโดยใช้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้
- สนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะในด้านวิชาการ
- ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด
- นำวัดเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
- ให้สามารถเทียบโอนการศึกษาตามอัยาศัยกับการศึกษาในระบบ

**ยุทธศาสตร์ที่เน้นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัด
การศึกษาตามอัยาศัยของวัด (ต่อ)**

๓. เอกชน บ้าน และชุมชนท้องถิ่น
- ให้การอุปถัมภ์วัดและสงฆ์ โดยเฉพาะการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา
  - ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมของวัด
  - สร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

**ภาพที่ ๔.๗ ยุทธศาสตร์ที่เน้นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัด
การศึกษาตามอัยาศัยของวัด**

ยุทธศาสตร์ที่เน้นการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาของวัด

- หลัก “บวร” สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน
- บูรณาการการศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การศึกษา ภูมิปัญญาไทย กับวิถีชีวิต เป็นองค์รวม
- ร่วมกับนักปราชญ์พื้นบ้านในชุมชน สืบทอดภูมิปัญญาในท้องถิ่น และสร้างสรรค์องค์ความรู้ต่างๆ ให้แก่ชุมชน
- เป็นแกนนำของประชาชนในท้องถิ่นในการให้การศึกษาและส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน
- สร้างความร่วมมือและเครือข่ายวัด วัดสาขา เครือข่ายองค์กร และเครือข่ายการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ

**ภาพที่ ๔.๘ ยุทธศาสตร์ที่เน้นการบูรณาการการศาสนา
กับการศึกษาตามอัยาศัยของวัด**

๑. ยุทธศาสตร์ที่เน้นการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการที่เป็นระบบ อิงหลักพุทธธรรม เป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่ทำให้การจัดการศึกษาตามอัยาศัย ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้โดยเน้นให้วัดมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ในด้านการเป็นแหล่งการเรียนรู้ของ ชุมชน แหล่งความรู้และภูมิปัญญาของท้องถิ่น และศูนย์กลาง ศิลปวัฒนธรรม วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ทั้งพัฒนา จิตใจและคุณภาพชีวิต โดยมีคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ การปลูกฝังและ ส่งเสริมศีลธรรมเพื่อให้คนมีความรู้คู่คุณธรรม วัดและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด ควรมีการ ดำเนินการ ดังนี้

๑.๑ กำหนดปรัชญา วิสัยทัศน์ แนวนโยบาย การบริหารจัดการวัด เป็นแนวทางการดำเนินการอย่างชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษร รวมถึงแผนงาน โครงการ และกฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยคำนึงถึงหลักการของ การศึกษาตามอัยาศัยที่เป็นไปตามสภาพธรรมชาติ เป็นส่วน หนึ่งของวิถีชีวิต เป็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติ และ การเรียนรู้ตลอดชีวิต และสภาพของวัดที่เป็นองค์กรเปิด มีองค์ความรู้พร้อม

๑.๒ กำหนดโครงสร้างการบริหารงานของวัดตามอำนาจหน้าที่หรือภาระงาน มีการกระจายอำนาจ การแบ่งงาน และกำหนดผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน

๑.๓ บริหารงานในรูปคณะกรรมการ ทั้งฝ่ายสงฆ์ และฆราวาส เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน การระดมพลัง และความโปร่งใส ตรวจสอบได้

๑.๔ การสื่อสาร และประชาสัมพันธ์ ในวงกว้าง

๑.๕ ติดตาม ประเมินผลการบริหารจัดการ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

๑.๖ บูรณาการ เชื่อมโยงการศึกษา กับศาสนา และศาสตร์อื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

๑.๗ ยึดเอกลักษณ์ วิถีชีวิตไทยและพุทธปฏิบัติ

๑.๘ ปรับบทบาทของวัดและสงฆ์ให้ทันโลก

๑.๙ เน้น บทบาท “๓ ร” คือ รับ-รุก-ร่วมมือ ในการบริหารจัดการวัดและการดำเนินกิจกรรมของวัด

บทบาทเชิงรับ เป็นบทบาทเดิมซึ่งใช้จุดเด่นสิ่งแวดล้อมของวัดเกื้อหนุน ในด้านพระสงฆ์ สถานที่และสิ่งแวดล้อม โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมทั้งพิธีกรรมต่างๆ เป็นเครื่องดึงดูดใจให้คนเข้าวัด ได้สัมผัสบรรยากาศอันสงบ และเรียนรู้ธรรม

บทบาทเชิงรุก โดยการจัดกิจกรรมเผยแพร่ธรรมไปยังโรงเรียนและชุมชนต่างๆ ซึ่งวัดที่เป็นกรณีศึกษาได้ดำเนินการแล้ว และขยายไปถึงต่างประเทศ เช่น ธรรมสังฆจร การเป็นวิทยากร การจัดทำเว็บไซต์

บทบาทในการร่วมมือ คือ สร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในชุมชนที่วัดตั้งอยู่ เพื่อให้ชุมชนเกิดความรู้สึกว่าวัดเป็นของชุมชน เกิดความรู้สึกห่วงแหน ช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรของวัด รวมถึงสังคมภายนอก ทั้งบุคคลองค์กรในประเทศและต่างประเทศ ในการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการบริหารจัดการและการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ เป็นเจ้าของ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

๒. ยุทธศาสตร์ที่เน้นผู้เรียนและกระบวนการเรียนรู้

๒.๑ ผู้เรียน

- ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนรู้
- ศึกษาและวิเคราะห์ผู้เรียนหรือกลุ่ม

เป้าหมายอย่างเป็นระบบ ผู้เรียนย่อมมีความแตกต่างกันไปตามเพศ วัย การศึกษา อาชีพ เชื้อชาติ ศาสนา ค่านิยม ความเชื่อ

และอื่นๆ เป็นผลให้เกิดความแตกต่างในด้านพฤติกรรม การเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

- สร้างผู้ใฝ่รู้หรือบุคคลแห่งการเรียนรู้

๒.๒ กระบวนการเรียนรู้

- ใช้หลักการให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง
ทุกเวลา ทุกสถานที่ ตามความพร้อมและความต้องการของผู้เรียน

- ใช้ธรรมะนำ ขจัดการประเพณีที่ไม่เกี่ยวข้องกับสาระในพุทธศาสนา เช่น การทำนายโชคชะตา พิธีกรรมทรงเจ้าเข้าผี แจกเครื่องรางของขลัง

- ใช้กิจกรรมและสื่อหลากหลายรูปแบบตามความเหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและอย่างต่อเนื่อง

๓. ยุทธศาสตร์ที่เน้นรูปแบบกิจกรรม

- วิเคราะห์ผู้เรียนและกระบวนการเรียนรู้เพื่อมาสู่การ จัดรูปแบบของกิจกรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สนองความต้องการเรียนรู้และเกิดสัมฤทธิ์ผลการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

- จัดกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้วัดเป็นชุมชนของการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัยอย่างแท้จริง

- สร้างการมีส่วนร่วม และความร่วมมือร่วมใจ
ในการดำเนินกิจกรรม
- สร้างจุดเน้นในเรื่องรูปแบบจัดกิจกรรมของ
วัด ตามความเชี่ยวชาญ ความพร้อมและจุดเด่นของวัด
- นำเสนอกิจกรรมในรูปแบบที่สอดคล้องกับ
กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยเฉพาะความก้าวหน้าของ
เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

๔. ยุทธศาสตร์ที่เน้นสื่อ

สื่อแต่ละชนิดมีข้อดี ข้อจำกัดและความเหมาะสมในการ
ใช้ประโยชน์เพื่อการจัดการศึกษาตามอัยาศัยแตกต่างกันไป
ตามกลุ่มบุคคล วัตถุประสงค์ของการเผยแพร่ เนื้อหาสาระ
และสถานการณ์

๔.๑ ข้อควรพิจารณาการใช้สื่อโดยภาพรวม เพื่อให้
การใช้สื่อเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

- ความเหมาะสมกับความสนใจ ความต้องการ
พฤติกรรมการเรียนรู้และความสามารถในการใช้สื่อของผู้เรียน
ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย เช่น การเผยแพร่ธรรมไปยังพุทธศาสนิกชน
ในต่างประเทศใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ จัดทำเว็บไซต์ของวัด เช่น
วัดป่าหนานาชาติ กลุ่มเยาวชนหรือวัยรุ่นในเมืองสนใจสื่อ
อิเล็กทรอนิกส์ เช่น สื่อมัลติมีเดีย อินเทอร์เน็ต ประชาชนใน
ชนบทให้ความสำคัญกับสื่อบุคคล สื่อธรรมชาติ สื่อพื้นบ้าน

หรือสื่อประเพณี สื่อชุมชน

- ความเหมาะสมกับสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรมและบริบทของชุมชนแต่ละแห่ง เช่น สภาพภูมิศาสตร์และความครอบคลุมของสื่อที่จะสามารถส่งไปถึงกลุ่มเป้าหมาย การศึกษาของประชาชน วัฒนธรรมการเรียนรู้

- ข้อดี ข้อจำกัดของสื่อแต่ละประเภท ในการใช้ เผยแพร่ธรรม และความรู้

- สื่อที่เป็นจุดเด่นของวัด

- การประเมินผลการใช้สื่อ ในด้านความสามารถ สร้างความสนใจ แรงจูงใจ ความสามารถบรรลุผล และผลกระทบของการใช้สื่อ

๔.๒ ข้อควรพิจารณาในการใช้สื่อแต่ละประเภท

๑) สื่อบุคคล

- ใช้สื่อบุคคล โดยเฉพาะเจ้าอาวาส พระสงฆ์ ที่เป็นที่เคารพ ศรัทธา มากด้วยภาวะผู้นำ เกียรติคุณ ผลงาน และบารมี ทางธรรมและการเผยแผ่ธรรม เป็นจุดดึงดูดคนเข้าวัด

- คัดเลือกผู้เข้ามาบวชในพุทธศาสนา เป็น ศาสนทายาทอย่างเหมาะสม

- พระสงฆ์จะต้องมีพฤติกรรมและภาพลักษณ์ ที่ดี

- พัฒนาสงฆ์ ทั้งทางธรรมและทางโลก โดยเฉพาะความรู้ ความสามารถในเรื่องที่เกี่ยวข้องที่จะเป็น

ประโยชน์เกื้อกูลการเผยแผ่พระธรรมและการจัดการศึกษาตามอัยาศัยแก่ประชาชน เช่น การสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ เทคโนโลยีสารสนเทศ สิ่งแวดล้อม และติดตามข้อมูลข่าวสารเหตุการณ์ของโลก

๒) สื่อธรรมชาติ

- ดูแลรักษาความเป็นธรรมชาติ สงบ ร่มเย็นของสภาพแวดล้อมสอดคล้องกับธรรมชาติของธรรมและการปฏิบัติธรรม รวมทั้งการรักษาความสะอาดและความปลอดภัย

- ทำนุบำรุง บูรณปฏิสังขรณ์ วัดวาอาราม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ตามหลักวิชาการ ให้อยู่ในสภาพดี

- จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ จัดทำเป็นป้ายถาวรและเอกสารเผยแพร่ให้ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง

๓) สื่อสิ่งพิมพ์

- รวบรวมความรู้และแหล่งการเรียนรู้ในวัด ธรรม คติธรรม คำสอน ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเผยแพร่ เช่น ตำราน นิตาน

- นำเสนอเนื้อหาให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมาย และย่อเนื้อหา ให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจและเรียนรู้ด้วยตนเองได้ง่าย

- ออกแบบรูปเล่มและภาพประกอบให้ดึงดูด
ความสนใจ

๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- พัฒนาเว็บไซต์ของวัด เพื่อการประชาสัมพันธ์
วัดและเผยแพร่ธรรมและความรู้ที่เกี่ยวข้อง และปรับปรุงข้อมูล
ให้ทันสมัยอยู่เสมอ

- จัดทำสื่อซีดีรอมเผยแพร่ธรรม ความรู้และ
แหล่งการเรียนรู้ในวัด ธรรม คติธรรม คำสอน ความรู้และ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเผยแพร่

๕) สื่อเคลื่อนที่ หรือสื่อกลางแจ้ง

- ใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ
เช่น ต้นไม้ อาคารสถานที่ของวัดและชุมชน

๖) สื่อพื้นบ้าน หรือสื่อประเพณี

- จัดพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ โดยใช้หลัก
ธรรมนำ

๗) สื่อชุมชน

- ใช้ประโยชน์จากสื่อชุมชนในการเผยแพร่ธรรม

๕. ยุทธศาสตร์ที่เน้นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตามอัยาศัย

๕.๑ ภาครัฐ โดยส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีบทบาทตามกฎหมายในการสนับสนุน ส่งเสริม เอื้ออำนวยการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด ควรดำเนินการดังนี้

- จัดทำแผนพัฒนาวัดโดยเน้นบทบาทด้านการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ แนวนโยบายเพื่อการดำเนินการ เป้าหมายและกรอบการดำเนินงานให้ชัดเจน

- จัดสรรเงินงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด

- สนับสนุนทางวิชาการในการพัฒนาการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด เช่น การจัดผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การพัฒนาทางวิชาการแก่บุคลากรของวัด

- ดำเนินการจัดการความรู้ของวัดอย่างเป็นระบบในระดับชาติ และมีการชำระความรู้ให้ถูกต้อง

- สืบค้นและจัดทำหนังสือและเว็บไซต์ เผยแพร่ความรู้ ทำเนียบสื่อหรือแหล่งการเรียนรู้ของวัด เช่น พระสงฆ์ที่เป็นภูมิปัญญา พระพุทธรูปสำคัญ โบราณสถาน โบราณวัตถุสำคัญ ศาสนพิธี พิธีกรรม ประเพณีสำคัญ เป็นต้น

- ส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด
- สนับสนุนการพัฒนาฐานข้อมูลและระบบสารสนเทศแหล่งการเรียนรู้ของวัด เป็นโครงการระดับชาติ
- ส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งห้องสมุดวัด โดยเน้นการเป็นแหล่งรวบรวมและบริการความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาชีพ สุขภาพอนามัย ในลักษณะห้องสมุดประชาชนและพิพิธภัณฑ์วัด
- ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ของวัด

๕.๒ สถานศึกษา สถานศึกษาในระดับต่างๆ ในท้องถิ่น ควรส่งเสริมบทบาทของวัดในการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ดังนี้

- จัดการเรียนการสอนโดยส่งเสริมให้นักเรียนนักศึกษาใช้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้
- สนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัดในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะในด้านวิชาการ เช่น การค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับวัด การพัฒนาบุคลากรของวัด การให้คำปรึกษาตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
- ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการศึกษาตามอัยาศัยของวัด

- นำวัดเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

- ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนรู้ตามอัยาศัยกับการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ ตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๑๕ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

๕.๒ เอกชน บ้าน และชุมชนท้องถิ่น

- ให้การอุปถัมภ์วัดและสงฆ์ โดยเฉพาะการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา

- ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมของวัดในรูปแบบต่างๆ

- สร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย

๖. ยุทธศาสตร์ที่เน้นการบูรณาการการศาสนากับการศึกษา

- วัดสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนในลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกัน การสงเคราะห์ เกื้อกูลกันตามหลัก “บวร” ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ภาครัฐและภาคเอกชน

- วัดร่วมกับนักปราชญ์พื้นบ้านในชุมชน
สืบทอดภูมิปัญญาในท้องถิ่น และสร้างสรรค์ความรู้ต่างๆ
ให้แก่ชุมชน
- วัดเป็นแกนนำของประชาชนในท้องถิ่น มี
บทบาทในการให้การศึกษาและส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นและ
ชุมชน
- วัดสร้างความร่วมมือและเครือข่ายวัด วัดสาขา
เครือข่ายองค์กร และเครือข่ายการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ
- ให้บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชนบูรณาการ
การศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การศึกษา ภูมิปัญญาไทย กับ
วิถีชีวิต เป็นองค์รวม

บรรณานุกรม

กรีสุดา เทียรทอง และ สมพร แมลงภู รูปแบบการจัดการศึกษา และการเผยแพร่ศาสนธรรม ศึกษากรณีแหล่งการเรียนรู้ ของวัดใหญ่ชัยมงคล อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา กรุงเทพมหานคร สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๖

กฤติกร กล่อมจิต นายสัมฤทธิ์ อาจอำนวย และนายอานน รักการ รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรม ศึกษาเฉพาะกรณี : วัดนาหลวง อ.บ้านฝ้อ จ. อุตรธานี กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ ๒๕๔๕

คำพอง งามภักดิ์ พระมหาวิโรจน์ พรหมสุต และ พระมหาชาติชาย ไบทัตทิม รูปแบบการจัดการศึกษา และการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: ศึกษากรณีวัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร จังหวัดนนทบุรี กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ ๒๕๔๖

คุณ โทชน์ธ และเทพพร มังธานี การศึกษารูปแบบการจัดวัด ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้: กรณีศึกษาวัดมรุกขนคร จังหวัด นครพนม กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๖

- งามพิศ สัตย์สงวน รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่
ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี
วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร กรุงเทพมหานคร สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๖
- จินดา งามสุทธิ รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่
ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัด
มหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรุงเทพมหานคร
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๖
- ฉันทนา กล่อมจิต และ กฤตกร กล่อมจิต รูปแบบการจัดการ
ศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพุทธศาสนา
ศึกษาเฉพาะกรณี : วัดป่าบ้านค้อ อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัด
อุดรธานี กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการ
ศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๖
- ณรงค์ อ้วนทอง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่
ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี
วัดตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง กรุงเทพมหานคร
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๖
- ปกรณีย์ สิงห์สุริยา รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่
ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัด
โสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร
กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ ๒๕๔๖

พรชูลี อาชวอำรุงและคณะ (๒๕๔๕)รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาประเภทการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดป่านานาชาติ จ.อุบลราชธานี กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๕

พรชูลี อาชวอำรุง และคณะ รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดสุวรรณมงคล จังหวัดตราด กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๕

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๕

พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์ รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร ตำบลบ้านหลวง อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๕

พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์ รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรม กรณีศึกษา : วัดพระพุทธบาทตากผ้า ตำบลมะกอก อำเภอบ้านปาง จังหวัดลำพูน กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๖

- รลิกา อังกูร และคณะ รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่
 ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: ศึกษากรณีแห่ง
 การเรียนรู้ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราช
 วรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร
 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๕๖
- วิภาดา อังสุมาลิน และ ปกรณ์ สิงห์สุริยา รูปแบบการจัด
 การศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดอนงคาราม
 เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร
 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๕๖
- ศรินทิพย์ สดีรศิลป์ และศิริพร แยมณีล รูปแบบการจัดการ
 ศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดราชโอรสาราม
 เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร
 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๕๕
- ศิริพร แยมณีล รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่
 ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษา
 วัดปัญญาบันฑิตาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
 กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
 แห่งชาติ ม.ป.ป.
- สนองชาติ เศรษฐศิริโรตม์ ศุภวัฒน์ เอ็มโอช และ
 สำเภา หาดอ่าน วัดที่โดดเด่นด้านการจัดวัดเป็นแหล่ง
 การเรียนรู้: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดพลับ ตำบลบางกะจะ

อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี กรุงเทพมหานคร
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๖
สมบูรณ์ พุฒิเมว่งศ์ และสุมาลย์ สอนกระจ่าง รูปแบบการ
จัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดใน
พระพุทธศาสนา กรณีศึกษาวัดวัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง
พะเยา จังหวัดพะเยา (การจัดแหล่งการเรียนรู้)
กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ ๒๕๔๖

สมพงษ์ บุญเลิศ และ พระครูอนุสรณ์ชัยสิทธิ์ รูปแบบการจัด
การศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพุทธ
ศาสนา: ศึกษากรณีแหล่งเรียนรู้ในวัดจองคำ อ. เมือง
จ. แม่ฮ่องสอน กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะ
กรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๖

สมหมาย แจ่มกระจ่าง และ พีระพงษ์ สุดประเสริฐ รูปแบบการ
จัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดใน
พระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดเขาพุทธโคดม อำเภอ
ศรีราชา จังหวัดชลบุรี กรุงเทพมหานคร สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๖

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ แผนการศึกษา
แห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๕๙): ฉบับสรุป
กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ ๒๕๔๕

- สุภัทร ปัญญาทีป รูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา: วัดถ้ำสุเมโน กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๕
- สุภาพร มากแจ้ง รูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม กรณีศึกษา ๙ วัด กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๕
- สุเมธ การศรีทอง ประชุม วิบูลย์ศิลป์ และ ทิวา ยานไกล รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดธรรมมาภิมุข อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๖
- จินดา งามสุทธิ รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ [๒๕๔๖]
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๕
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๕๙): ฉบับสรุป กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๕

สุภาพร มากแจ้ง รูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาและ
การเผยแผ่ศาสนาธรรม กรณีศึกษา ๙ วัด กรุงเทพมหานคร
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๕๕

ว่าง

รายงานการสังเคราะห์งานวิจัย

เรื่อง รูปแบบ ยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษา ของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

ที่ปรึกษา

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช)	เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม
พระธรรมวรนายก (โอภาส นินฺตติเมธี)	เจ้าอาวาสวัดพระนารายณ์มหาราช
พระเทพกวี (มนตรี คณิสฺสโร)	ผู้ช่วยแม่กองธรรมสนามหลวง
พระเทพปริยัติเมธี (รุ่ง อธิปญฺโญ)	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษดิ์
พระราชปัญญามูณี (чим อธิสฺสรธมฺโม)	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดดอนหงส์
ดร.รุ่ง แก้วแดง	เลขาธิการสภาการศึกษา (ถึง ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๗)
ดร.อำรุง จันทวานิช	เลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.สิริพร บุญญานันต์	รองเลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.นงราม เศรษฐพานิช	ที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.สวัสดิ์ ตีชีน	ที่ปรึกษาด้านระบบการศึกษา
นางสาวสุทธาสิณี วัชรบูล	ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษา และพัฒนการเรียนรู้
ดร.สุทธศรี วงษ์สมาน	ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการศึกษา ที่ปรึกษาโครงการ
ดร.พิณสุตา สิริธรงค์ศรี	

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นางพิศมัย แผงนุเคราะห์	นักวิชาการศึกษา ๘ ว.
นายสมศักดิ์ จิตตพรพงษ์	นักวิชาการศึกษา ๖
นางณิชกมล ดวงมาลัย	นักวิชาการศึกษา ๖ ว.

บรรณาธิการ

นางพิศมัย แผงนุเคราะห์	นักวิชาการศึกษา ๘ ว.
------------------------	----------------------

หน่วยงานรับผิดชอบ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ